

LUND UNIVERSITY

KUBAS - Erfarenheter från ett samarbetsprojekt mellan socialtjänsten i Helsingborg och Socialhögskolan

Tops, Dolf; Sunesson, Sune

2006

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Tops, D., & Sunesson, S. (2006). *KUBAS - Erfarenheter från ett samarbetsprojekt mellan socialtjänsten i Helsingborg och Socialhögskolan*. (Meddelanden från Socialhögskolan; Vol. 2006, Nr 5), (Research Reports in Social Work; Vol. 2006, Nr 5). Socialhögskolan, Lunds universitet.

Total number of authors:

2

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

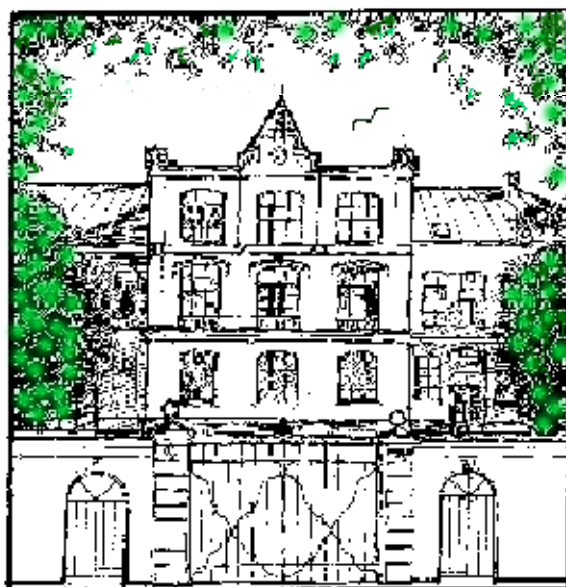
Meddelanden från Socialhögskolan 2006:5

KUBAS

Erfarenheter från ett samarbetsprojekt mellan
socialtjänsten i Helsingborg och
Socialhögskolan Lund/Campus Helsingborg

Under redaktion av

Dolf Tops & Sune Sunesson

 Socialhögskolan

Förord

Socialhögskolan Lund/Campus Helsingborg och socialtjänsten i Helsingborgs Stad har under perioden september 2002 till december 2005 med ekonomiskt stöd från Socialstyrelsen genomfört samarbetsprojekt ”Kunskapsbaserad socialtjänst” (KUBAS). KUBAS var ett av de tre så kallade fullskaleprojekten som ingick i utvecklingsprogrammet ”Nationellt stöd för kunskapsutveckling inom socialtjänsten” som Socialstyrelsen har genomfört på uppdrag av regeringen.

Föreliggande rapport är en redogörelse för hur projektet i Helsingborg har genomförts och är riktad till vår uppdragsgivare, Socialstyrelsen. Ett annat syfte med rapporten är att informera andra intresserade både om vilka möjligheter vi sett och vilka svårigheter vi mött när dessa två organisationer, som visserligen har många beröringspunkter (båda sysslar med socialt arbete) ändå tänker och handlar utifrån vitt skilda uppfattningar om verkligheten.

I arbetet med rapporten har synpunkter från deltagare från socialtjänsten vävts in i texten. Författarna är dock ansvariga för respektive kapitel. Författare av kapitel fyra är Lotta Engstrand och kapitel fem har författats av Robert Holmberg. Övriga kapitel har författats av Dolf Tops och Sune Sunesson. Det är vår förhoppning att andra som vill inleda ett liknande samarbete kan dra lärdomar av från våra erfarenheter.

Helsingborg/Lund, oktober 2006

Dolf Tops

Sune Sunesson

FÖRORD.....	1
1. INLEDNING	5
BESKRIVNING AV DELTAGARNA	5
<i>Socialtjänsten i Helsingborg</i>	5
<i>Socialhögskolan</i>	6
<i>Varför Helsingborg och Lund?</i>	7
<i>Arbetet med ansökan</i>	9
<i>Fortsatt framställning</i>	11
2. IMPLEMENTERING.....	13
ATT KOMMA IGÅNG SNABBT.....	13
<i>Kommunikation</i>	15
<i>Organisation</i>	16
3. ERFARENHETER FRÅN OLIKA DELPROJEKT.....	17
ÖPPET HUS	17
SNACKA OM FORSKNING	20
UPPSATSER	22
KOMPETENSUTVECKLING OCH VIDAREUTBILDNING.....	23
BRUKARPERSPEKTIV I UTBILDNINGEN	25
ORGANISERINGEN AV ETT PRAKTIKCENTRUM	27
DELTAGANDE AV PRAKTIKER I UNDERVISNINGEN	29
SÖKKONFERENS	30
4. PRAKTIKCENTRUM	33
INLEDNING	33
BAKGRUND.....	33
FÖRBEREDELSE	34
FÖRHÅLLET MELLAN TEORI OCH PRAKTIK	36
FÖRSTA TERMINEN, HÖSTEN 2003.....	38
<i>Utvärdering</i>	39
<i>Terminsupplägget</i>	39
<i>Kandidatträffarna</i>	40
<i>Handledarträffarna</i>	40
<i>Kontakten med praktikcentrum</i>	40
<i>Förslag till förändringar</i>	41
ANDRA TERMINEN, VÅREN 2004	41
<i>Terminsupplägget</i>	42
<i>Kandidatträffarna</i>	43
<i>Handledarträffarna</i>	43
<i>Kontakten med praktikcentrum</i>	43
TREDJE TERMINEN, HÖSTEN 2004	44
<i>Terminsupplägget</i>	44
<i>Kandidatträffarna</i>	45
<i>Handledarträffarna</i>	45
<i>Kontakten med praktikcentrum</i>	45
<i>Temauppgifterna</i>	46
FJÄRDE TERMINEN, VÅREN 2005	46
<i>Terminsupplägget</i>	47
<i>Kandidatträffarna</i>	48
<i>Handledarträffarna</i>	48
<i>Kontakten med praktikcentrum</i>	48
<i>Informationen till handledarna</i>	48
<i>Temauppgifterna</i>	49
FEMTE OCH SISTA TERMINEN, HÖSTEN 2005.....	49
<i>Terminsupplägget</i>	50

<i>Handledarträffarna</i>	50
<i>Kandidatträffarna</i>	51
<i>Kontakten med praktikcentrum</i>	51
<i>Temauppgifterna</i>	52
SAMMANFATTNING AV ARBETET I PRAKTIKCENTRUM	53
VAD HAR VI LÄRT OSS AV PRAKTIKCENTRUM I HELSINGBORG?	54
5. SAMARBETE MELLAN SOCIAL-TJÄNSTEN OCH HÖGSKOLAN INOM PROJEKTET KUNSKAPSBASERAD SOCIALTJÄNST 2002-2005	59
BAKGRUND	59
STRUKTURER FÖR KUNSKAPsutveckling – Några teoretiska perspektiv	60
<i>Ökande intresse för kunskapsbaserad praktik</i>	60
<i>Kunskap och praktik</i>	62
<i>Perspektivbyggande och perspektivtagande</i>	63
<i>Olika strategier för kunskapsutveckling</i>	64
<i>Studiens genomförande</i>	66
KUBAS - ETT PROJEKT FÖR ATT BYGGA UPP STRUKTURER	66
<i>Där man prövar sig fram till samarbetsformer</i>	67
<i>Former som skall passa både socialtjänsten och Socialhögskolan</i>	69
HUR LÅNGT KOM MAN?	70
REFLEKTIONER KRING PROJEKTETS OLIKA FASER	73
<i>Forskning som vanligt eller prövande av former för samarbete?</i>	73
HUR VAR BALANSEN MELLAN PARTERNAS DELTAGANDE?	74
<i>Samarbete kräver kontakt och delaktighet på flera nivåer</i>	75
PASSAR FORMERNA FÖR BÅDA PARTER?	75
<i>Spridning av erfarenheter</i>	76
<i>Tid och prioritering</i>	76
<i>Balansen mellan produktion och reflektion</i>	77
ORGANISATORISKA FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR ATT UTVECKLA NYA STRUKTURER FÖR SAMARBETE	78
SAMMANFATTNING	79
DISKUSSION	80
6. FORTSATT SAMARBETE	85
FÖRARBETE	85
GRUS I MASKINERIEET	88
ARENAN	89
7. AVSLUTANDE REFLEKTIONER	91
OSYNLIGA STRUKTURER?	91
IMPLEMENTERING	92
FÖRANKRING	93
PRAKTIK/TEORI	95
BRUKARPERSPEKTIVET	95
REFERENSER	97
BILAGOR	101
<i>Bilaga 1, Öppet Hus 24 januari 2003</i>	101
<i>Bilaga 2, Öppet Hus 30 januari 2004</i>	102
<i>Bilaga 3, Öppet Hus 25 januari 2005</i>	103
<i>Bilaga 4, Öppet Hus 24 januari 2006</i>	104

1. Inledning

Dolf Tops och Sune Sunesson

Beskrivning av deltagarna

Socialtjänsten i Helsingborg

I projektansökan till det nationella projektet 2002, beskrev vi socialtjänsten i Helsingborg på följande sätt:

Helsingborgs stad har renodlat organisationen av socialtjänstens behandlande insatser för vuxna och barn och försörjningsfrågor. Liksom i många andra kommuner har en beställare-utförarmodell införts. Inom socialtjänsten för vuxna finns en Vård- och Omsorgsnämnd (beställare) som ger uppdrag till Vård- och Omsorgsstyrelsen (utförare) på områden som äldreomsorg, handikappomsorg, socialpsykiatri och missbruksvård. När det gäller ungdomar upp till 20 år faller socialtjänstens insatser under Skol- och Fritidsnämnden som ger uppdrag till två Barn och Ungdomsstyrelser, en för Södra och en för Norra distriktet. Familjrådet och Familjehemsenheten faller också under utförarstyrelserna.

Socialtjänstens insatser när det gäller försörjnings, utbildnings och integrationsfrågor handhas av Utvecklingsnämnden, som är en i Sverige unik organisation samtidigt som den är ortodox i ett avseende, den är inte uppdelad i köp- och säljenheter. Utvecklingsnämnden har ansvaret för all myndighetsutövning som gäller ekonomiskt bistånd. "Möjligheternas Hus" ansvarar för den del av verksamheten som riktar sig till individer med behov av rehabilitering. En annan viktig del av Utvecklingsnämndens arbetsfält är "Visionscenter" som erbjuder insatser för arbetslösa.

Organisationsmodellen som skissats ovan med tydligt avgränsade och sammanhållna ansvarsområden (det vill säga inte uppdelat i stadsdelsnämnder) torde underlätta samarbetet mellan praktiker, utbildning och forskning. De olika förvaltningarnas klart definierade arbetsuppgifter och organisation underlättar ett

samarbete mellan utbildning och forskning som syftar till att samla kunskap om insatsernas resultat.

Utförare/beställarmodellen som infördes den 1 januari 1999 avskaffades efter valet 2002, då det borgerliga styret ersattes med ett socialdemokratiskt. I stället genomfördes en omfattande omorganisation av socialtjänstens vård och omsorgsverksamhet samt individ och familj. I slutet av 2003 fanns det en Vård- och Omsorgsförvaltning med ansvar för äldreomsorgen och LSS och en Socialförvaltning för individ och familjomsorgen av såväl barn och ungdom som vuxna. Utvecklingsnämnden blev i stort sätt oförändrad. Vad denna omorganisation har betytt för KUBAS återkommer vi till senare i rapporten.

Socialhögskolan

Socialhögskolan i Lund har funnits sedan 1947 och integrerades i Lunds universitet 1977. Den är sedan dess en institution inom den samhällsvetenskapliga fakulteten. Socialhögskolan med ungefär 80 anställda plus timanställda har ett intag av 90 studenter per termin i Lund. Utbildningen i Helsingborg startade 1998 och flyttade hösten 2000 till Campus Helsingborgs lokaler och har från och med höstterminen 2003 ett intag på 80 studenter per termin. När utbildningen på Campus är fullt utbyggd betyder detta en volym på cirka 560 studenter, vilket innebär att Socialhögskolan totalt sett har knappt 1200 studenter. Utbildningstiden till socionomexamen är tre och ett halvt år. Socionomutbildningen omfattar 140 poäng och ger möjlighet till socialt arbete inom många områden. Socionomer anställs till exempel inom socialtjänsten, som kuratorer inom sjukhus och skola, som rehabiliteringskonsulenter vid försäkringskassan och som socialarbetare inom kriminalvården. Socionomer är också efterfrågade inom den privata sektorn, till exempel som personalkonsulenter. Socionomutbildningen är en samhälls- och beteendevetenskaplig grundutbildning som skall kännetecknas av ett samspel mellan teori och praktik. Anknypningen till det sociala yrkesfältet sker främst genom studiebesök, fältstudier och en termins handledd studiepraktik. Socialt arbete belyses även i ett internationellt perspektiv. Utbildningen inleds med obligatoriska kurser omfattande 80 poäng med studier i socialt arbete, samhällsstruktur och socialpolitik, politik och förvaltning, kunskapsproduktion, rättskunskap samt socialrätt.

Därefter följer handledd studiepraktik, 20 poäng. Under de två sista terminerna väljer de studerande två olika fördjupningskurser i socialt arbete, vardera omfattande 20 poäng. Kurserna har inriktning mot olika arbetsområden, till exempel socialt arbete med barn och ungdom eller socialt arbete med drogmissbrukare. Efter avslutade studier avläggs socionomexamen.

Efter grundutbildningen erbjuder Socialhögskolan olika möjligheter till fortbildning. Exempelvis organiseras magisterkurser (61-80 poäng) i Lund och på Campus Helsingborg. Dessutom finns det kortare kurser (fem och tio poäng), till exempel om utvärderingens teori och metod samt socialt arbete med inriktning på handledning och konsultation i skolan. Fortbildning finns också i form av uppdragsutbildning som är inriktade på ett brett spektrum av arbetsfält inom socialt arbete, till exempel socialt arbete med inriktning på handikapp och rehabilitering, det sociala behandlingsarbetets handledningsmetodik, socialt arbete med barn samt psykosocialt personalarbete.

Varför Helsingborg och Lund?

Projektet i Helsingborg var till skillnad från de andra fullskaleprojekten inte en utvidgning av en redan befintlig FoU-verksamhet utan har byggts upp från grunden (Socialstyrelsen 2003a: 18). Detta betyder dock inte att vi fick börja från noll. Intresset för forskning och utveckling i socialt arbete i Helsingborg fanns redan innan arbetet med en gemensam ansökan till projektet tog vid. I december 1998 beslutade dåvarande kommundirektören PO Gunnarson att förutsättningarna för en kommunal FoU-verksamhet skulle analyseras. I maj 1999 diskuterades analysen av stadens förvaltningschefer. Slutsatsen blev bland annat att en del skulle fokusera på tjänsteutveckling (U-et i FoU) och F-et (forskningsdelen) skulle integreras i Campus Helsingborg som då var under uppbyggnad. Den konkreta utformningen och finansieringen av forskningsdelen skulle utredas närmare av företrädare för Helsingborgs Stad och Campus (Persson 1999). Detta betydde att socialtjänsten i Helsingborg från första början av kontakterna med Socialhögskolan var intresserad av att inleda ett mer systematiskt samarbete.

Strax efter att Socialhögskolan flyttade in i lokalerna på Campus 2000 tog Socialhögskolans företrädare för forskningsavdelningen, Sune Sunesson, kontakt med några chefer inom socialtjänsten och representanter för kommunstyrelsen. I juni 2001 presenterade han ett

kort principprogram för forskning i socialt arbete vid Campus Helsingborg. Utgångspunkten för programmet var de växande kraven på att verksamheter i socialtjänst och andra människobehandlande organisationer bygger på kunskap. För Socialhögskolans del handlade det om att få tillgång till ett intressant forskningsfält samtidigt som kunskap kunde föras tillbaka och kommunernas medarbetare gavs möjlighet att delta i forskningsarbete (Sunesson 2001). Programmet bestod av två delar, dels etablerande av en forskargrupp om genusfrågor, behandling, sociala problem och missbruk. Någon forskargrupp på Campus enligt förslaget etablerades aldrig men flera forskare som var tilltänkta i gruppen kom senare att arbeta inom KUBAS-projektet. I andra delen av programmet fanns ett förslag att tillsammans med Helsingborg utveckla ett forskningssamarbete inom ramen för projektet "Kunskapsbaserad socialtjänst" som man visste skulle utlysas med statlig finansiering. I december 2001 träffades representanter för socialtjänsten i Helsingborg, Kommunstyrelsens förvaltning och Socialhögskolan. Mötet syftade till att bekanta sig med varandra och att diskutera ett framtida samarbete kring forskning. Om detta skulle ske inom ramen för det kommande projektet Kunskapsbaserad socialtjänst kunde man då inte veta. Man var dock överens om att söka när väl ansökningspaketet för "Kunskapsbaserad socialtjänst" kom, och att det fanns forskare på Socialhögskolan som var redo att börja arbete med ansökan så fort den kom.

En annan gynnsam omständighet var att socialtjänsten var intresserad av kunskapsfrågor och utveckling. Detta illustreras av att staden har deltagit i flera projekt som syftar till att förbättra familjevården och utredningsproceduren i barnavårdsärenden (Dartington-projektet och Barnens Behov i Centrum BBiC) sedan 1994 som finansierades av Socialstyrelsen (Granlöf 2001). Inom socialtjänstens missbruksvård hade man på flera olika sätt genomfört olika typer av undersökningar om hur klienter uppfattar insatserna (Jönsson, G 2000; Jönsson, G & Henriksson 2000). Hos Utvecklingsnämnden finns en särskild avdelning som samlar in och analyserar data om verksamheternas resultat. En anställd på Utvecklingsnämnden var doktorand på Socialhögskolan i Lund och disputerade under 2002 och har bland annat publicerat en lokalt mycket uppmärksam rapport om segregationen i Helsingborg Stad (Jönsson, L, R 2001). Inom äldreomsorgen hade man sedan juni 2001 använt en analysmetod för att samla in vårdtagarnas åsikter och krav på insatserna. Dessutom gäller för alla verksamheter i Helsingborg att ett styrsystem, "Balanserad styrning", ska tillämpas. Det består av fyra dimensioner

varav medborgarnas perspektiv och nyttan för brukarna är en. Slutligen hade en tjänsteman hos Kommunstyrelsens förvaltning fått i uppdrag att fungera som en länk mellan Campus och kommunen.

Arbetet med ansökan

I mitten av januari 2002 inleddes arbetet med ansökan. Sista ansökningsdatum var den 1 mars, sex veckor senare. Dolf Tops anställdes på halvtid för att samordna arbetet och tillsammans med Sune Sunesson sammanställa ansökan. Syftet för fullskaleprojektet formulerades av Socialstyrelsen:

Syftet är att främja strukturer som integrerar grundutbildning, vidareutbildning, forskarutbildning och forskning med praktiskt socialt arbete inom socialtjänstens ansvarsområde. (Socialstyrelsen 2002: 1)

Möjligheten att söka var öppen för organisationer som kunde erbjuda utbildning vid universitet/högskola samt för kommuner. Just samarbetet mellan utbildning och kommun bedömdes som en förutsättning för tilldelning av medel och ett samarbetsavtal undertecknat av berörda parter var ett absolut krav. Med tanke på den korta ansökningstiden räckte det med att ett ”letter of intent” följde med ansökan i avvaktan på ett riktigt avtal.

För arbetet med ansökan betydde dessa villkor att många aktörer skulle delta och många bollar skulle hållas i luften samtidigt. Tankar, idéer, intressen och behov hos representanter för socialtjänsten och kommunen, forskargruppen hos Socialhögskolan, grund- och forskarutbildningen skulle jämkas och mynna ut i en ansökan som alla kunde ställa sig bakom. Här visade sig betydelsen av de redan upparbetade kontakterna med företrädare för socialtjänsten och kommunen. Alla visste att ansökan var på gång och var inställda på att arbeta tillsammans. Samtidigt innebar detta att samarbetet hade stöd på chefsnivå men för att förankra ansökan i verksamheterna återstod mycket arbete. För att ta reda på vilka behov av forskningsinsatser som fanns besökte samordnaren enhetschefer och personal inom förvaltningarna. Deras idéer låg sedan till grund för diskussioner inom forskargruppen i Lund för att kalibrera dessa med sina forskningsområden/kompetenser. Forskarna som ville och kunde medverka skrev sedan sin forskningsplan som utgjorde en del av ansökan.

Ett annat av Socialstyrelsen utpekat centralt område i ansökan handlade om inrättandet av ett praktikcentrum. Idéerna kring detta ventilerades med studierektorn, praktikansvariga lärare och socialsekreterare med lång erfarenhet av handledning av praktikanter.

Ett utkast till ansökan diskuterades på ett möte en vecka innan inlämningsdagen med representanter för socialtjänsten och några finslipningar gjordes. Samtidigt pågick överläggningar med kommundirektören om texten till avtalet mellan Helsingborgs stad och Socialhögskolan. Eftersom ansökan skulle bedömas av utländska sakkunniga översattes slutligen ansökan till engelska. Ansökans innehåll kan i huvudsak sammanfattas i tre områden.

- Fem forskningsprogram. Det första skulle undersöka relationen mellan behandlare och klient inom missbruksvården. Det andra skulle utföras inom äldreomsorgen och undersöka hur arbetet med äldre i livets slutskede påverkar personalen och organisationen. Dessutom skulle mötet i äldreomsorgen mellan vårdtagare och personal med olika etniskt bakgrund utforskas. I ett tredje skulle barns delaktighet och medbestämmande i barnaärenden undersökas. Det fjärde skulle handla om psykiskt funktionshindrade och pröva nya former av brukarinflytande i planering och uppföljning av insatser. Slutligen skulle försörjningsfrågor och effekterna av lokala arbetsmarknadsprogram för olika grupper arbetslösa studeras.
- Samarbete mellan socionomutbildningen och socialtjänsten genom inrättandet av två praktikcentra som tar emot tolv studenter varje termin. Utbudet av vidareutbildning inom socialt arbete på Socialhögskolan skulle utökas med kurser som ansluter till lokala behov och förutsättningar.
- Ett ökat kunskapsutbyte mellan praktiker och forskning skulle främjas genom möten mellan forskare och dem forskningen handlar om. Ett sätt var ”Snacka om Forskning” seminarier där forskare och praktiker diskuterar aktuella forskningsresultat. En annan kontaktyta var Öppet Hus där forskare och doktorander presenterar sin forskning.

Viktigt att framhålla är också att brukarperspektivet har en central plats i ansökan, vilket ligger i linje med socialtjänstens, grundutbildningens och forskargruppens intresse för att få in och tillvarata ett sådant perspektiv.

Den gemensamma ansträngningen bar frukt och en beredningsgrupp inom Socialstyrelsen kunde i juni 2002 meddela att Helsingborg och Socialhögskolan Lund/Helsingborg var bland de tre sökanden som hade fått beviljat medel till ett så kallat fullskaleprojekt. Förutom de nio miljoner som kom från Socialstyrelsen satsade Helsingborgs Stad 1.250.000 fördelat över hela projekttiden. Projektet skulle påbörjas i september samma år.

Fortsatt framställning

I de återstående delarna av rapporten redovisas erfarenheterna som vi gjort under de knappt tre och ett halvt år projektet har pågått. Forskningsprogrammen redovisas i en separat rapport samt i arbetsrapporter som har publicerats som Working Paper eller i Socialhögskolans Meddelandeserie och kan laddas ner från Socialhögskolans hemsida, <http://www.soch.lu.se/>.

I kapitel två redogörs för hur projektet har implementerats i socialtjänsten och på Socialhögskolan. Där diskuteras också vilka svårigheter vi har mött när det gäller förankringen av projektet i verksamheterna. I kapitel tre redovisas hur de aktiviteter som skisserades i ansökan har genomförts, samt anledningarna till att vissa av dem inte har blivit av och att andra som inte var planerade kom till.

I kapitel fyra beskriver Lotta Engstrand, som är praktikansvarig lärare på socionomutbildningen i Lund, verksamheterna i praktikcentrum som var navet i samarbetet mellan socialtjänsten och grundutbildningen.

Kapitel fem utgörs av en oberoende utvärdering av hela projektet som gjorts av Robert Holmberg, universitetslektor hos Psykologiska Institutionen vid Lunds universitet, och som visar vilka möjligheter och hinder som uppstår när olika organisationer som, även om de tillhör samma yrkesfält, ska samarbeta i ett gemensamt projekt.

Kapitel sex beskriver det fortsatta samarbetet mellan socialtjänsten och Socialhögskolan. I kapitel sju summeras projektet, och vi reflekterar kring de erfarenheter som samarbetet gett oss.

2. Implementering

Dolf Tops och Sune Sunesson

Under hösten 2002 var den första åtgärden att göra projektet känt hos berörda parter, det vill säga socialtjänsten i Helsingborg och bland personalen på Socialhögskolan. Att Helsingborgs och Socialhögskolans ansökan var bland dem som valts ut av Socialstyrelsen kände man till. Projektets innehåll däremot var för de flesta dock ganska okänt. Den första uppgiften var att informera de direkt inblandade. Ett sätt att sprida information var att kommundirektören nämnde projektet i sitt månatliga nyhetsbrev som följer med som bilaga till lönebeskedet. Det organiserades också ett informationsmöte den 7 november på Campus där kommundirektören PO Gunnarsson, Sune Sunesson och Dolf Tops fanns på plats för att berätta om projektet. Det kom cirka 15 personer vilket var en besvikelse, och vi frågade oss självklart varför. Kommunaltjänstemän hade blivit kallade till en utbildning för kommunala krisgrupper samma dag. Samtidigt hade Helsingborg fått socialdemokratiskt styre efter valet i september 2002 och en omfattande omorganisation startades som berörde flera av socialtjänstens förvaltningar. I samma veva hade Gunnarsson precis fått besked om att han skulle bli entledigad från sin tjänst. Turbulens alltså, som sannolikt gjort att det dels var svårt att få uppmärksamhet för projektet och dels att få anställda inom socialtjänsten var intresserade. Detta aktualiserade frågeställningen om hur vi kunde sprida information om projektet till organisationer och enskilda inom socialtjänsten.

Att komma igång snabbt

Det bedömdes som viktigast att omedelbart påbörja aktiviteter som syntes utåt, det vill säga seminarierna ”Snacka om forskning” och ”Öppet Hus”. Genom att dessutom sätta igång de olika delprojekt som vi i ansökan åtagit oss kom också kontakterna igång. Under våren inleddes flera forskningsprojekt tillsammans med anställda inom

socialtjänsten och forskarna besökte olika arbetsplatser. Referensgrupper bildades med representanter för förvaltningarna och de har träffats regelbundet.

- Under hösten 2002 tog Anna-Lena Strid (doktorand på Socialhögskolan) kontakt med Vård- och Omsorgsnämnden för att förankra forskningsprojektet "I dödens väntrum" samt diskutera urvalet av lämpliga deltagare. Det andra forskningsprojektet om kommunikationsproblem och skepsis mot personal av utländsk härkomst i äldreomsorg påbörjades efter överläggningar med förvaltningschefen för Omsorgsnämnden av filosofie doktor Håkan Jönsson i augusti 2003.
- Filosofie doktor Leili Laanemets påbörjade våren 2003 ett forskningsprojekt inom en verksamhet för kvinnor i missbruksvården där personal och klienter i fokusgrupper diskuterade olika teman i syfte att förstå vad som enligt deltagarna är verksamma element i behandlingen. Filosofie doktor Kerstin Svensson påbörjade ett forskningsprojekt om tvångsvård enligt LVM under höstterminen 2003.
- Filosofie doktor Ann-Christine Gullacksens forskningsprojekt om funktionshindrade började våren 2003 med att hon knöt kontakter med personal för att tillsammans med dem diskutera forskning som fokuserar på hur brukarinflytande över insatserna kan förbättras. Från januari 2004 ingick en doktorand med intresse för brukarinflyttande, Yoshiko Boregren-Matsui, i detta delprojekt.
- Filosofie doktor Bodil Rasmusson påbörjade forskningsprojektet medbestämmande och delaktighet för barn i åldern sju till tolv år vid ingången av 2004.
- Forskningsprojektet kring arbetsmarknadsinsatserna kom inte igång förrän våren 2004. Anledningen var att doktoranden som skulle utföra projektet dels fick prioritera sitt avhandlingsarbete och efter doktorsexamen fick en tjänst på annan ort. Doktoranden Katarina Hollertz påbörjade en jämförande studie kring arbetsmarknadsinsatser för ungdomar i fem städer varav Helsingborg var en.
- Doktoranden Lina Ponnert har genomfört intervjuer och analyser av den svenska delen av vinjettstudien *New*

Managerialism and Professional Discretion in Social Service Work. Hon har också på förfrågan av Socialnämnden i Helsingborg utvärderat ett utbytesprojekt mellan ungdomar från Helsingborg och från Lincolnshire i England.

Detta innebär att forskargruppen genom sitt samarbete med personer i socialtjänsten har gjort projektet känt åtminstone hos vissa enheter.

Ett annat delprojekt som bygger på kontakter med anställda och arbetsplatser var inrättandet av ett praktikcentrum för socionomutbildningen. I samband med detta anställdes en praktikansvarig lärare, och en socialsekreterare med lång erfarenhet av handledning av kandidater besökte många arbetsplatser inom socialtjänsten.

Kommunikation

Ett viktigt instrument i informationsförmedlingen som vi förväntade oss mycket av, var en egen hemsida till projektet. Vi ansåg oss ha en skyldighet att informera allmänheten om projektet och i synnerhet dem som är verksamma inom socialt arbete på annat håll. Tack vare ett generöst stöd från kommunen var hemsidan igång redan i oktober 2002. Den fanns i anslutning till kommunens hemsida och innehöll information om aktiviteter som var planerade och gav möjlighet att ta del av minnesanteckningar från möten eller rapporter från arbetsgrupper. Genom en länk till Samhälls- och Beteendevetenskapliga biblioteket vid Lunds universitet finns en möjlighet att snabbt hitta C- och D uppsatser i socialt arbete, som är skrivna efter 2000. En annan informationsinsats genomfördes av projektets samordnare som besökte ett flertal personalmöten på olika enheter inom socialtjänsten. Under dessa besök blev det tydligt att det fanns ett stort intresse för projektet, men också att ytterst få hade vetskap om hemsidan trots att denna varit igång några månader. En hemsida som instrument för att sprida kunskap om samarbetet var inte alls så effektiv som vi trodde. Ett tecken på detta är att dialogrutan på hemsidan har utnyttjats endast ett fåtal gånger. Det verkar främst vara de som redan känner till projektet som besöker hemsidan. Den framstår som ett passivt instrument för redan intresserade.

Ett bättre sätt att informera anställda om aktiviteter inom projektet var genom att använda kommunens intranät "Komin", som tydligen besöks oftare av anställda inom kommunen. Det mest effektiva sättet att informera medarbetare i socialtjänsten visade sig dock vara att gå

direkt till respektive förvaltningens eget intranät som förmodligen besöks dagligen.

Organisation

I september 2002 bildades "Samordningsgruppen" bestående av representanter på ledningsnivå för respektive förvaltningar inom socialtjänsten, en tjänsteman från kommunstyrelsens förvaltning med särskilt ansvar för relationen mellan kommunen och Campus och Socialhögskolan (projektledare, samordnare och prefekt).

Gruppen har sammanträtt elva gånger under projekttiden och fungerat som ett forum för medlemmarna att informera varandra samt att vid behov snabbt kunna vidta åtgärder som behövs för projektets genomförande. Efter projektets inkörningsperiod har mötesfrekvensen minskats till cirka två gånger om året. Samordningsgruppens sammansättning har ändrats några gånger på grund av att medlemmar fått andra befattningar. Projektledningen bestående av Sune Sunesson, projektledare, Dolf Tops samt Ingemar Hansson, utvecklingsledare, från Socialförvaltningen som samordnarna har dock varit densamma.

För att förankra projektet längre ner i organisationerna var det viktigt att komma så nära det praktiska arbetet som möjligt och en ny mötesplats inrättades, "Kontaktgruppen". I kontaktgruppen träffades representanter från förvaltningarna, samordnarna, forskargruppen samt praktiklärare för att informera varandra om hur aktiviteter i projektets olika delar fortskrider. Nya idéer kunde läggas fram och diskuteras. Medlemmarna från socialtjänsten som ingick hade alla en kvalitetsutvecklande funktion i respektive förvaltning. Kontaktgruppen har sammanträtt sju gånger i Socialförvaltningens lokaler med Ingemar Hansson som ordförande. Detta har medfört betydligt smidigare och snabbare kontaktvägar till socialtjänsten samt att utbildningen och forskargruppen har fått större tillgång till information om vad som händer inom socialtjänsten och vice versa.

3. Erfarenheter från olika delprojekt

Dolf Tops och Sune Sunesson

I ansökan till Socialstyrelsen skissades olika sätt att skapa arenor där praktiker, socionomstudenter och forskare kan träffas. Som framgår av ansökan har KUBAS-projektet också en ambition att etablera kontakter med brukar-frivilligorganisationer och förstärka brukarperspektivet i forskning, socialt arbete och forskning. Nedan presenteras några aktiviteter som genomförts för att skapa mötesplattformar där praktik, utbildning, brukare och forskning kan mötas på ett mera strukturellt sätt än hittills varit fallet.

Öppet Hus

”Öppet Hus” presenterades i ansökan som en mötesplats för forskare, praktiker, brukare och studenter. Till skillnad från de ”Öppet Hus” som organiseras vartannat år i Lund, organiseras ett sådant varje år i Helsingborg. ”Öppet Hus” är viktigt för att bygga upp kontakter mellan forskare och professionella såväl som intresserade medborgare.

Ett första ”Öppet Hus” organiserades den 24 januari 2003. I 16 seminarier mellan klockan 10.30 och 15.30 informerade forskare och doktorander från Socialhögskolan om aktuell forskning. Speciellt glädjande var att ”Öppet Hus” seminarierna besöktes av ungefär lika många praktiker som socionomstudenter. Öppet Hus fick både många besökare och mycket uppskattning. Speciellt uppskattat var att evenemanget var kostnadsfritt, och att besökarna kunde sammanställa en egen ”meny” av seminarier. De behövde med andra ord inte anteckna sig för en hel dag, utan kunde komma när de ville och på seminarier som var av speciellt intresse. Seminarierna var också mycket uppskattade av föreläsarna som ser det som ett utmärkt tillfälle till ett utbyte av tankar med personer som oftast är involverade i de områden som forskningen handlar om. Antalet deltagare under dagen

var cirka 350 personer vilket får anses vara helt godkänt, med tanke på att det var första gången ett sådant evenemang hölls i Helsingborg. Ett fast inslag på "Öppet Hus" är de bokförlag som presenterar aktuell litteratur om socialt arbete och närliggande områden.

Det andra "Öppet Hus" den 30 januari 2004 besöktes av färre besökare (cirka 150) och det var främst studenterna som lyste med sin frånvaro. Möjligen berodde minskningen också på ett riktigt skånkt snöoväder. Flera nyheter introducerades. Den ursprungliga tanken med "Öppet Hus" var att Socialhögskolans forskningsavdelning skulle redovisa forskning som pågår eller nyligen har avslutats. I och med att "Öppet Hus" på Campus hålls varje år finns risken för upprepningar av den enkla anledningen att forskning i regel sträcker sig över flera år. En annan nyhet var därför att ge Öppet Hus ett mer tematiskt upplägg. Den här dagen belystes på förmiddagsseminarierna olika verksamheter utifrån brukarnas upplevelser. På eftermiddagen hölls en paneldiskussion som hade brukarinflytande i socialtjänsten som samtalsämne med Sune Sunesson som moderator. Medverkande var bland annat olika intresseorganisationer för funktionshindrade i Helsingborg och Anders Printz som hade ett speciellt ansvar för brukarfrågor inom Socialstyrelsen. En annan deltagare var Steen Bengtsson från det danska "Socialforskningsinstitut" som berättade om den danska modellen för brukarinflytande.

Det tredje "Öppet Hus" skedde den 25 januari 2005 och hade som tema "Kunskapsbaserad socialtjänst/evidensbaserad socialtjänst. Vad är en lyckad insats och hur vet vi detta?". En nyhet var att flera seminarier hölls av forskare, yrkesverksamma och brukare som tillsammans redogjorde för flera forskningsprojekt inom KUBAS. En annan nyhet, i syfte att integrera "Öppet Hus" i utbildningen, var att schemalägga seminarierna för förstaterminsstudenterna och göra närvaron obligatoriskt. Lärarna har under kursens gång återkopplat till seminarierna på "Öppet Hus". Antalet besökare på förmiddagen räknades till cirka 200. På eftermiddagen var Karin Tengvald och Verner Denvall inbjudna för att samtala kring möjligheter och omöjligheter i att mäta effekterna av insatser i socialt arbete. Tyvärr fick Karin Tengvald lämna återbud och i stället höll Verner Denvall ett något längre föredrag och dessutom fanns en panel med Sune Sunesson, som moderator. I panelen deltog Gunvor Andersson, Arne Kristiansen och Verner Denvall (samtliga forskare hos Socialhögskolan). Antalet åhörare under paneldebatten räknades till 78 personer.

Det fjärde ”Öppet Hus” 24 januari 2006 hade frivilligt socialt arbete som tema. Under två parallella seminariepass redogjorde tio brukar- och frivilligorganisationer i Helsingborg för sina verksamheter. Förmiddagens seminarier besöktes av sammanlagt 401 personer (många studenter, anställda inom socialtjänsten och andra intresserade). På eftermiddagen organiserades en paneldiskussion om frivilligorganisationernas funktion i socialt arbete i relation till det professionella/offentligt organiserade sociala arbetet. Sune Sunesson var moderator och i panelen deltog kommunalrådet för sociala frågor i Helsingborg, förvaltningschefen för Socialförvaltningen, en representant för De Handikappades Samarbetskommitté, en strategisk utvecklare hos Vård och Omsorgsförvaltningen och en forskare från Socialhögskolan. Diskussionen lockade 101 personer från frivilligorganisationer, studenter och andra intresserade.

Fokus i ”Öppet Hus” har flyttats från enbart forskning om socialt arbete till mer tematiska program där forskare också har deltagit. En anledning är att ”Öppet Hus” i Helsingborg hålls varje år och att koppla ett Öppet Hus till ett tema ökar möjligheten att intressera allmänheten.

Att fånga studenternas intresse är en viktig uppgift. I en enkät som Utvärderingskommittén för hela det stora nationella fullskaleprojektet låtit göra (Socialstyrelsen 2005: 68) angav 42,6 procent av de tillfrågade att konferenser och seminarier var de viktigaste källorna för att komma i kontakt med forskning. Endast 7,9 procent angav grundutbildningen i socionomprogrammet som viktigaste källa. Detta är i och för sig inte märkvärdigt utan kanske ett tecken på att andra källor har ersatt grundutbildningen som viktigaste källa, om det inte är så att innehållet i grundutbildningen av studenterna inte uppfattas som något som har med forskning att göra. I alla fall är det viktigt att fortsätta bjuda in studenterna till att tillsammans med praktiker delta i möten med forskare.

För studenterna betonas vikten av ”Öppet Hus” numera dels genom att dagen är undervisningsfri, det vill säga inga andra undervisningsaktiviteter får schemaläggas, för att möjliggöra för studenterna att vara med och dels genom att för förstaterminsstudenter i Helsingborg är deltagande i seminarierna obligatoriskt. De är också ålagda att skriva referat från seminarierna, som sedan tas upp i undervisningen. ”Öppet Hus” 2006 var det första som organiserades i nära samarbete med organisationer utanför socialtjänsten och Socialhögskolan. Det betyder också att fokus flyttades från ”Öppet Hus” som mötesplats för forskare och yrkesverksamma till att utveckla en

mötesplats såväl för yrkesverksamma, studenter och forskare, som brukar- och frivilligorganisationer.

Snacka om forskning

I ansökan presenterades seminarieserien ”Snacka om Forskning” som ett sätt att skapa kontaktytor där forskare och praktiker kan mötas. Deltagandet är gratis och forskarna medverkar utan ersättning. Seminarierna har hållits på onsdagseftermiddagar, i samma lokal och de hålls i regel mellan klockan 13.15 och 15.30. En rejäl paus är viktig för att deltagarna skall kunna träffas och diskutera.

Förutom praktiker har studenterna på grundutbildningen också bjudits in till seminarierna. Vi har strävat efter att ha minst ett Snacka om forskning per termin. Åtta seminarier har genomförts.

Det första Snacka om forskningsseminariet, som genomfördes den 20 november 2002, fick rubriken ”Sociala problem”. Sune Sunesson, Anna Meeuwisse och Hans Swärd presenterade olika perspektiv på sociala problem utifrån den nyutkomna boken ”Perspektiv på sociala problem”. Seminariet var mycket välbesökt (46 personer) och i linje med intentionerna diskuterade besökarna flitigt med författarna.

Det andra seminariet ”Varför ändras organisationer?” hölls den 5 mars 2003 och eftersom stora delar av socialtjänsten var mitt i en omorganisation, handlade detta seminarium om varför och hur man genomför omorganisationer. Robert Holmberg, Lunds universitet, som just hade disputerat i ämnet psykologi på en avhandling som bland annat handlar om hur omorganiseringar påverkar personalens arbete, var en av föredragshållarna. Sune Sunesson talade kring varför förändringar i organisationer uppstår utifrån ett organisations-sociologiskt perspektiv. Antalet deltagare räknades till 33 varav många med ledande funktioner i socialtjänstens olika verksamheter.

På det tredje seminariet den 21 maj talade Sune Sunesson om ämnet ”Evidence Based” och ”Kunskapsbaserat” socialt arbete. Seminariet syftade främst till att reda ut de olika begrepp och positioner som finns i diskussionerna om dessa relativt nya fenomen i socialt arbete. 21 deltagare besökte seminariet.

Två ekonomer hade bjudits in den 10 mars 2004 och rubriken för seminariet var ”Från folkhem till välfärdsmarknad”. De var Ulrika Westrup, som har undersökt ekonomisk styrning i social verksamhet inriktad mot barn och ungdomar, och Lars Nordgren, som har studerat

hur marknadstänkandet har påverkat sjukvården och patientens position. Seminariet samlade 18 deltagare.

Seminariet den 2 november 2004 hade Staffan Blomberg från Socialhögskolan i Lund som gäst. Han samtalade kring resultaten av sin avhandling, "Specialiserad biståndshandläggning inom den kommunala äldreomsorgen. Genomförandet av en organisationsreform och dess praktik". Seminariet hade 19 deltagare.

Seminariet den 30 november 2004, "Nödvändighetens pris. Konsumtion och knapphet bland barnfamiljer", drog rekordpublik (50 deltagare). Torbjörn Hjort från Socialhögskolan i Lund presenterade resultaten av sin avhandling om fattiga familjers konsumtionsmönster.

Den 17 maj 2005 kom historikern Anna Jansdotter som har studerat "räddningstanken" i filantropin under 1800-talet. Trots den intressanta rubriken "Kvinnor räddar kvinnor" kom endast 13 deltagare.

Seminariet den 25 oktober 2005 ägnades åt "Brukarorganisationer och behandling". Presentationen gavs av Anna Meeuwisse, docent från Socialhögskolan Lund, som har forskat i många år om frivilligorganisationer. Detta seminarium hade 41 deltagare.

En intressant aspekt är att, förutom en liten skara av trogna deltagare, besökarna skiftar beroende på ämnet. Genom närvarolistor har vi kunnat konstatera att seminarierna tilltalar personer från olika verksamheter, vilket betyder att vi trots ett ibland lågt antal besökare ändå når ut till en relativt stor grupp anställda inom socialtjänsten. Seminariet om omorganisationer drog till exempel deltagare från personalavdelningen och seminariet om ekonomisk styrning ekonomer i kommunstyrelsens förvaltning och från tekniska förvaltningen. I seminariet om knapphetens pris deltog påfallande många som arbetar med budgetrådgivning, inte enbart från Helsingborg utan hela Nordvästra Skåne. Detta tyder på att Snacka om Forskning seminarierna fyller en funktion när det gäller spridning av forskningsresultat. Det illustrerar också graden av specialisering i socialtjänsten. Det är svårt att hitta föredragshållare och ämnen som är intressanta för vidskilda områden som till exempel äldreomsorgen och missbrukarvården. Allmänt kan också sägas att antalet deltagare inte är det viktigaste. Syftet med Snacka om forskning är ju att utgöra en plattform för diskussion om forskning och då behöver närvaron av många deltagare inte innebära att det blir en intressant dialog mellan forskaren och deltagaren.

Att vissa seminarier lockade relativt få besökare tyder inte automatiskt på lågt intresse. En annan anledning till det varierande

antalet besökare är att det till exempel inom socialtjänsten redan finns inplanerade aktiviteter som personalmöten och ledningsgrupper på olika dagar och tider. Dessutom tillkommer tillfälliga arrangemang med obligatorisk närvaro för hela eller delar av personalgruppen. Detta är ett svårlöst praktiskt problem. Snacka om Forskning seminarierna måste annonseras i god tid (flera månader i förväg) så att intresserade och föredragshållarna kan planera in dem i sina överfulla almanackor. Det finns enligt socialsekreterarna inga ”bra” eller ”dåliga” tider för ett seminarium. Viktigast är att de i god tid vet när nästa seminarium ska hållas. Även om vi inte systematiskt har tagit reda på vad besökarna har tyckt om Snacka om forskning vet vi genom våra kontakter med praktiker att seminarierna ses som ett behövt tillfälle att ”tanka hjärnan”, som någon uttryckte det. Med andra ord, att lämna det dagliga arbetet och få nya idéer, tankar och reflektioner. Detsamma gäller för studenter på grundutbildningen där seminarierna kolliderar med undervisningsaktiviteter vilket kan förklara deras frånvaro. Enligt Studentbarometern 2004 lägger socionomstudenterna på Campus Helsingborg ner mest tid på studierna av alla studenter inom samhällsvetenskapliga fakulteten (Utvärderingsenheten 2004).

Även om ett syfte med Snacka om Forskning var att främja ett utbyte av tankar kring forskning om socialt arbete, verkar det som om besökarna i allmänhet var mer intresserade av forskningsresultat än av själva forskningsfrågorna. Universitet och högskolor har av regeringen fått sig tilldelad den så kallade tredje uppgiften, vilket bland annat innebär att forskningen ska göras tillgänglig för samhälle och medborgare. Det här är ett försök i den riktningen.

Uppsatser

En annan aktivitet som berör grundutbildningen och socialtjänsten gäller studenternas uppsatsarbete. Enligt ansökan var tanken att mera systematiskt involvera studenter som skriver C- eller magisteruppsatser i socialtjänstens verksamheter. För studenterna skulle den stora fördelen vara att de lättare får tillgång till verksamheterna och för verksamheterna att de får delar av sitt arbete beskrivna. Tanken var också att uppsatserna skulle läggas fram på gemensamma seminarier. Detta har av olika anledningar visat sig vara svårt att genomföra. En sådan anledning är att studenterna är fria att välja uppsatsämnet och så borde det väl förbli. Att skriva en uppsats är för de flesta studenter en

svår och viktig uppgift som underlättas av att de är intresserade av ämnet. När det gäller gemensamma seminarier är problemet att uppsattsseminarier också är en examination och närvaro av andra personer ytterligare kan utgöra ett stressmoment för studenten. En möjlighet skulle kunna vara att ha ett gemensamt seminarium efter examinationen, men detta stöter på praktiska hinder eftersom studenterna då redan är inne på nästa termin eller har sommarlov. Detta innebär naturligtvis inte att inga uppsatser har skrivits om verksamheter inom socialt arbete i Helsingborg, utan att en systematisk återföring inte har skett. Uppsatsen skickas till dem som har medverkat, och de finns dessutom i fulltext hos Social- och beteendevetenskapliga biblioteket vid Lunds universitet.

Kompetensutveckling och vidareutbildning

Vid Socialhögskolan i Lund finns ett brett utbud av fristående kurser, och där ges också uppdragsutbildningar och fortbildning. Magisterkurser finns i Lund och på Campus Helsingborg. Men kompetensutveckling är mycket mer än vidareutbildning. Detta blev tydligt då kontaktgruppen inledde en diskussion om hur Socialhögskolan och socialtjänsten skulle samarbeta i kompetensfrågor. Det handlar till exempel om kommunens personalpolicy där det kan gälla svårigheter att rekrytera personal eller att behålla personalen som redan finns. Det kan också gälla av vilken anledning anställda väljer att sluta, vilket kan bero på att ”karriärvägen” inom socialtjänstens organisation framför allt är vertikal, det vill säga inriktad på att erövra chefspositioner, inte horisontell, det vill säga inriktad på att utveckla yrkesfärdigheter som ”socioonom”? Dessa är frågor som har beröringspunkter med en kunskapsbaserad socialtjänst som syftar till att kvalitativt förbättra socialt arbete. Lika mycket är det en fråga för politiker i kommunledningen och nämnder, och för fackföreningar. Man skulle kunna säga att detta berör en sida av idén om en socialtjänst, som bygger på kunskap som kanske hittills varit något underbelyst, nämligen de ekonomiska och organisatoriska förutsättningarna. Även om dessa frågor faller utanför Socialhögskolans direkta område är de oerhört viktiga för en professionell och kunskapsbaserad socialtjänst. I diskussionerna blev det också tydligt att det mellan förvaltningarna, och i vissa fall också inom förvaltningar, inte fanns någon insyn i och överblick över genomförda eller planerade kompetensutvecklingsinsatser. För att få igång en

förvaltningsövergripande diskussion om dessa frågor organiserade KUBAS den 28 oktober 2003 en "Kompetensdag" i Helsingborg.

Kompetensdagen besöktes av sammanlagt 46 personer från olika verksamhetsfält: personalavdelningen, socionomer, Socialhögskolan och studenter. Ett antal föreläsare hade bjudits in som belyste begreppen "kompetens" och "kompetensutveckling" utifrån olika perspektiv och erfarenheter. Dagen resulterade i att en arbetsgrupp inrättades med uppdrag att utreda förutsättningar för och utarbeta ett förslag till en kompetensutvecklingsmodell till socialtjänsten i Helsingborg¹. Gruppen har träffats sex gånger och bland annat genomfört studiebesök på olika verksamheter inom socialtjänsten i Göteborg. På mötet med Samordningsgruppen den 19 januari 2005 presenterade arbetsgruppen en rapport (Kompetensgruppen 2005a).

I Helsingborg finns, i motsats till många andra större kommuner, tre förvaltningar som tillsammans utgör socialtjänsten. Fördelen är att socialtjänstens organisation är mindre splittrad, vilket borde underlätta ett samarbete kring kompetensfrågor. Dessutom visar kompetensgruppens inventering att det under senare år har genomförts en imponerande mängd utbildningsinsatser. Dessa omfattar utbildningar av alla möjliga längder och inriktningar. Om dessa också har lett till kompetensutveckling och en kvalitativ höjning av arbetsinsatserna kan kompetensgruppen inte uttala sig. Därtill saknas ett underlag.

Arbetsgruppen fick i uppdrag av Samordningsgruppen att fortsätta arbetet med att skapa en överblick över kompetensnivån och utvecklingsbehov i de tre förvaltningarna. En enkät med fyra frågor skickades till samtliga arbetsplatser och det inkom 28 svar. Från dessa framgick med all tydlighet att det var två sorters kompetenser som efterfrågas, nämligen yrkes- och fackkompetens samt personlig utveckling och personliga egenskaper. I rapporten (Kompetensgruppen 2005b) angavs också några områden där förvaltningarna skulle kunna samordna utbildningsinsatser.

- Inom området yrkes- och fackkompetens är det främst samtalsmetodik som anses som viktigt för att kunna göra ett professionellt arbete och är ett område där kompetensen behöver höjas. Ett annat behov är att få handledning samt kompetensen att kunna handleda andra yrkesgrupper.

¹ I arbetsgruppen deltog Else Ahlgren (Utvecklingsnämnden), Britt Alström (Kommunens personalavdelning), Anna Markovic (SSR i Helsingborg), Bengt Avedal, (personalchef Vård och Omsorgsnämnden) senare Ulla-Britt Holmquist (utbildningssamordnare), Ingemar Hansson (Socialnämnden) och Dolf Tops. Cecilia Carlsson (SKTF) anslöt sig senare till arbetsgruppen.

- Angående personlig utveckling och personliga egenskaper betonades betydelsen av värderingar och etiska frågor som kan kopplas till en kompetens att bemöta klienten/vårdtagaren. Detta är föga förvånande med tanke på att socionomen/vårdpersonalen befinner sig mitt emellan å ena sidan faktorer som regelverk/resurser som anger ramarna för arbetet och å andra sidan klientens/vårdtagarens behov och krav. Att så många uttryckte vikten av att diskutera etiska/moraliska frågor borde ses som positivt och tas på allvar av arbetsgivaren.
- Att utveckla kompetenser och se till att dessa tillvaratas på arbetsplatserna är en uppgift för arbetsledningen. En uppgift som dock borde initieras från och samordnas på stabsnivå.

Rapporten avslutades med rekommendationen att arbeta i förvaltningsöverskridande arbetsgrupper. Att även i fortsättningen få tillfällen att informera varandra kring till exempel pågående och planerade utbildningsinsatser verkar stimulerande och kan minska risken för att var och en försöker uppfinna hjulet igen. Genom att tillsätta en liten grupp bestående av utbildningssamordnare och utvecklingsledare som informerar om och eventuellt samordnar planeringen av kompetenshöjande insatser kan betydande vinster göras. En sådan grupp tillsattes också vilket beskrivs mera ingående i kapitel sex.

Brukarperspektiv i utbildningen

Av ansökan framgår att brukarperspektivet utgör en viktig del i projektet och försök att föra in brukarperspektiv har gjorts i olika delar av projektet. När det gäller ”Öppet Hus” verksamheten har detta beskrivits ovan. Även när det gäller grundutbildningen har flera ansträngningar gjorts för att mera aktivt få in brukarperspektiv.

Som ett experiment organiserades den 30 mars 2004 två seminarier där psykiskt funktionshindrade, personal från LSS-enheten, socialpsykiatriska teamet och studenter möttes. Under ledning av socionom David Ershammar, Riksförbundet för Social och Mental Hälsa (RSMH) i Stockholm, diskuterades bemötandet av klienterna i socialtjänsten. Deltagarna fördelades över två pass med 24 deltagare

vardera och åtta personer ur respektive grupp. Från forskargruppen i projektet deltog Leili Laanemets och Ann-Christine Gullacksen. Upplägget såg ut på följande sätt:

- en kort inledning av David Ershammar om psykiska funktionshinder.
- en värderingsövning i storgrupp kring aktuella teman.
- konkreta förslag till hur mötet mellan psykiskt funktionshindrade och socialarbetaren kan förbättras.

Helhetsintrycket av dagen var mycket positivt. Ett allmänt intryck var att man uppskattade att få kontakt med flera människor med olika perspektiv på en viktig och gemensam fråga, nämligen brukarinflytande. Utbytet mellan dessa perspektiv var inspirerande. Många uttalanden från deltagarna kunde bekräftas eller nyanseras i dialogen som växte fram. Den avslutande samlingen kring vad man bör tänka på eller göra i fortsättningen var enkel och inga revolutionerande idéer presenterades. Den samlade behållningen tycks istället ha präglats av mötet och mötesformen där alla kunde delta utan prestationskrav.

Till hösten var ett liknande arrangemang planerat med missbrukare, yrkesverksamma i missbruksvården och studenter. Detta genomfördes aldrig, främst på grund av bristen på kontakter med organisationer för missbrukare i Helsingborg och brist på personer som kunde leda ett sådant möte.

Några försök har också gjorts för att involvera socionomstudenter i utvärderingar av verksamheter utifrån ett brukarperspektiv. Ett försök har gjorts att involvera studenter från Socialhögskolan i att följa igångsättandet av en verksamhet för psykiskt funktionshindrade "Mötesplats 103:an", under det första året. Genom att regelbundet besöka mötesplatsen skulle studenterna kontinuerligt under denna tid kunna ställa frågor om hur besökarna upplevde verksamheten, vilket skulle tjäna som en form av "temperaturtagning". Resultaten skulle löpande återföras till verksamheten. Genom detta skulle studenterna lära sig intervjumetod och samtidigt komma i kontakt med brukarna. Det visade sig dock att studenterna skulle behöva viss handledning från utbildningen under tiden och resurser till detta fanns inte.

Ett annat försök som genomfördes var en kvalitativ utvärdering av ett arbetsmarknadsprogram för ungdomar hos Utvecklingsnämnden. I denna utvärdering, som kom till på initiativ av en socionomkandidat

hos Utvecklingsnämnden, medverkade efter enträgna rekryteringsförsök slutligen ett antal studenter.

Dessa två ovannämnda exemplen pekar på ett problem, nämligen att studenternas medverkan sker vid sidan av utbildningen och helt beror på deras intressen och tid. Därför borde sådana övningar integreras i utbildningen.

Några exempel på brukarinriktade moment har dock genomförts inom ramen för utbildningen. Inom kursen ”Socialt arbete med inriktning mot socialt förändringsarbete” på termin sju har en grupp studenter hösten 2005 genomfört en utvärdering av Brukarstödcentrum i Helsingborg (Björnsson, Green, Nyström, Wessman 2005). I en C-uppsats har en mötesplats för funktionshindrade i Helsingborg utvärderats (Johansson & Johansson 2005).

Det kontaktnät med brukar- och frivilligorganisationer som har byggts upp under projektiden har underlättat för studenter att söka sig till dessa i fältanknutna moment i utbildningen, till exempel under praktikveckan under första terminen.

Organiseringen av ett praktikcentrum

I detta avsnitt redovisas några organisatoriska aspekter av det praktikcentrum som inrättades inom ramen för KUBAS. För erfarenheter av själva verksamheten hänvisas till kapitel fyra.

Praktikcentrum beskrevs i ansökan, som en viktig del i samarbetet mellan grundutbildningen och socialtjänsten. En idéskiss, sammanställd av projektets samordnare, diskuterades hösten 2002 med praktiklärare på Socialhögskolan i Lund. Enligt ansökan skulle två socialsekreterare anställas för att leda praktikcentrum. På förslag av lärargruppen anställdes Bodil Stenshed, praktikansvarig lärare på socionomutbildningen i Lund i projektet på deltid, för att förbereda och senare arbeta i ett praktikcentrum och för att få med någon med erfarenhet av praktikterminen och utveckla nya former för att integrera praktik och teori under praktikterminen. Läraren skulle också fungera som länk mellan projektet och femte terminens lärargrupp i Lund genom att informera om utvecklingen i praktikcentrum i Helsingborg.

Praktikcentrum var den delen av projektet där samarbetet mellan utbildningen och socialtjänsten var mest intensivt och manifest. Det ansågs därför som väsentligt att redan i planeringsstadiet ha med

någon från socialtjänsten och Eva Hansen, en socialsekreterare med lång erfarenhet som handledare av praktikanter anställdes.

Under vintern 2002 besökte lärarna i praktikcentrum i stort sett alla arbetsplatser inom socialtjänsten i syfte att intressera dessa för att ta emot praktikanter på arbetsplatser. Ett annat syfte var att informera om praktikcentrum samt höra praktikernas synpunkter kring hur ett sådant kan fungera i relation till praktikplatsen och handledarna. Ett annat syfte var att intressera socionomer för att bli handledare. I april 2003 bjöds intresserade socionomer in till ett informationsmöte om handledarskap och praktikterminen på Campus. Mötet var välbesökt, 18 socionomer kom varav sju personer hade erfarenhet av att vara handledare. Handledarna erbjöds träning och utbildning och under vår- och höstterminen 2004 deltog tolv socionomer i Helsingborg i en handledarekurs (10 poäng) som bekostades med projektmedel. För att höja kvalitén på terminen och för att öka antalet potentiella praktikplatser var tanken att bygga upp en pool med kvalificerade handledare som kan turas om att handleda praktikanter. Det är nämligen inte säkert att alla alltid har tid eller orkar handleda varje termin. I samma syfte bjöds i oktober 2003 handledarna på en föreläsning och workshop av en välkänd professor i pedagogik från Oslo, Gunnar Handahl. I planeringen för praktikterminens innehåll gjordes studiebesök i Göteborg och Jönköping och det togs kontakt med andra socionomutbildningar.

För att ta reda på studenternas åsikter om praktik genomförde filosofie doktor Jan Magnusson (2003) en enkätundersökning bland sjundeterminens studenter strax innan de avslutade utbildningen i juni 2003. Svarsfrekvensen var 90 procent och resultaten kan anses som representativa för sjundeterminens studenter. Resultaten har publicerats september 2003 och några för praktikcentrum viktiga slutsatser var att studenterna inte var helt nöjda med förberedelserna inför praktikterminen samt att många efterlyste bättre stöd och hjälp från praktiklärarna under praktikterminen. Det fanns också en stark opinion för att föra in mer teori under terminen samtidigt som de flesta var tveksamma till att ta tid från arbetet på praktikplatsen.

Praktikcentrum öppnades enligt planerna höstterminen 2003 med 20 studenter, vilket innebär att lika många praktikplatser och handledare hade hittats. Detta resultat var över förväntan, antalet praktikanter hade preliminärt beräknats till tolv under första terminen.

Personalsammansättningen har ändrats några gånger. Eva Hansen återvände efter höstterminen 2003 till socialtjänsten. Hon ersattes med en annan socionom Lotta Engstrand, som anställdes på 75 procent och

sedan utgjort stommen i praktikcentrum. Höstterminen 2004 slutade Bodil Stenshed som Socialhögskolans praktiklärare. Försök att rekrytera en ersättare bland praktiklärarna i Lund misslyckades och i stället anställdes Ninja Jones, socionom från socialtjänsten i Helsingborg. Bodil Stenshed fortsatte dock två terminer som handledare till de två socionomer som nu utgjorde lärarteamet på praktikcentrum .

Praktikcentrum har fram till hösten 2004 haft sina lokaler i det så kallade ”Projekthuset”, som hyrdes av kommunen för att husera projekt av olika slag. När hyreskontraktet gick ut var tanken att praktikcentrum skulle få plats i de nya lokalerna som Socialförvaltningen hade skaffat sig och som renoverades (Samordningsgrupp oktober 2004). Fram till dess skulle praktikcentrum hålla till på Campus. Renoveringen drog ut på tiden och när det var klart var allt utrymme redan upptaget.

Deltagande av praktiker i undervisningen

En tanke i ansökan var att samarbetet också skulle leda till en ökad medverkan av praktiker i undervisningen på grundutbildningen och sålunda höja inslaget av praktik i teorikurser. Detta är inte så enkelt som det kanske låter. Praktikernas medverkan handlar inte först och främst om att berätta vad de gör på arbetsplatsen och hur, utan framförallt varför. Det är här konkret handling och val kan relateras till teoretiska moment. Socionomerna på praktikcentrum har medverkat som gästlärare i slutet av termin fyra (innan praktikterminen) med syftet att förbereda studenterna för praktiken. Praktiker från Helsingborg har i ökad grad deltagit som gästföreläsare på andra kurser. På kursen socialpolitik på termin två medverkar socialsekreterare som arbetar med försörjningsfrågor och arbetsmarknadsinsatser för ungdomar. Här handlar det inte om hur man räknar ut bistånd på rätt sätt, utan till exempel om hur behovsprövning går till i praktiken eller vilka motprestationer som krävs samt hur detta relateras till lokal praxis och socialsekreterarnas handlingsutrymme, något som lätt kan kopplas till läroböcker som Lipskys ”Street Level Bureaucracy” (1980). Anställda inom äldreomsorgen och LSS har en föreläsning om sin verksamhet utifrån ett organisationsperspektiv. På sociologikursen på samma termin har chefen för Socialförvaltningen en föreläsning om makt i socialt arbete, där han bland annat utgår ifrån Foucault. Detta av studenterna uppskattade inslag kräver dock en

hel förberedelse från såväl lärarna som föreläsarna. För praktikernas del är det inte överdrivet att tala om en kompetensutveckling. Deras bidrag ska förankras i kursens innehåll och det är viktigt att kursläraren är med på föreläsningen. Detta område kan utvecklas betydligt mer, men kräver också goda kontakter med socialtjänsten och andra som sysslar med socialt arbete. Brukar- och frivilligorganisationer skulle till exempel kunna medverka i större utsträckning. Egentligen är det bara fantasin (och tiden) som sätter gränser.

Sökkonferens

Ett huvudsyfte för projektet var att bygga upp samarbetsstrukturer. Mot bakgrunden av detta organiserades den 20 september 2004 en ”Sökkonferens”. En sökkonferens är en dialogbaserad metod, där en grupp intressenter tillsammans ska resonera och komma fram till idéer kring ett visst tema. I det här fallet var temat ”Hur kan vi tillsammans utforma en socionomutbildning som klarar att möta framtidens utmaningar?”. Förutom KUBAS pågick det samtidigt ett översynsarbete av socionomutbildningen med målet att radikalt förändra grundutbildningen i takt med de nya krav som ställs på socionomyrket och därmed också utbildningen. Ett sådant krav är till exempel en kunskapsbaserad socialtjänst eller ökat samarbete mellan utbildning och socialtjänst, men också att involvera brukar- och frivilligorganisationer i samarbetet.

Målet för sökkonferensen formulerades i inbjudan som skickades till ett antal utvalda personer.

Det är nu dags att ordentligt uppmärksamma socionomutbildningen på Campus Helsingborg varför vi planerar en kreativ och handlingsinriktad sökkonferens. Det händer mycket just nu som påverkar såväl universitetsutbildningar som det sociala arbetet i Helsingborg. Olika slags behov och utmaningar väntar morgondagens välfärdsarbetare. Vad krävs egentligen av utbildningen? Vilka välfärdsproblem står staden inför?

För att sökkonferensen skall bli riktigt lyckad måste de verksamheter som berörs av utbildningen delta i en bred diskussion om samarbetsformer. Inbjudan riktades därför till en vid krets av deltagare; tjänstemän verksamma inom socialtjänsten, studenter som följer utbildningen liksom nyutexaminerade socialarbetare, lärare på

Campus, brukarorganisationer och medarbetare i KUBAS. Konferensen leddes av Verner Denvall, docent på Socialhögskolan, och antalet deltagare på sökkonferensen var 40 personer. För en utförlig dokumentation hänvisas till rapporten av Katarina Hollertz (2004).

Konferensen resulterade i förslag på fem områden om hur samarbetet kan utformas fortsättningsvis. Dessa förslag diskuterades i fem grupper och här redovisas enbart två viktiga områden, nämligen Vad vill vi uppnå och Varför är detta viktigt?

Vi vill uppnå en offensiv skola/offensivt socialt arbete

En offensiv skola/offensivt socialt arbete innebär en skola som förhåller sig till samhällsutvecklingen och är i fas med denna. Ett förslag var att varje år välja ut ett tema som berör många, inte bara socialtjänsten. Socialhögskolan och socialtjänsten har ett ansvar att lyfta viktiga frågor och vara aktiva i samhällsdebatten.

Värdegrund

Vi vill uppnå ett rättvist och jämlikt samhälle. Socialhögskolan, socionomer, brukare, ska alla vara representanter för det ”goda” samhället vilket är ett svårt begrepp. Socialt arbete handlar om förändring, en förändring som vi tycker är bra, men det kanske inte alla tycker. Det är besvärliga ord, och det handlar om moralfilosofi, vad är värde och vad är omdöme? Det är oerhört viktigt att hela tiden jobba med dessa värdegrunder. Hela denna diskussion kan kopplas till förslaget om en offensiv skola.

Kunskap och erfarenhetsbaserad utbildning/praktik

Det är viktigt att hitta strukturer för möten mellan teoretiker och praktiker. Hitta strukturer för studenter på grundutbildningen att få tillgång till fältet. Hitta strukturer för utbyte mellan forskare, studenter och socionomer i olika verksamheter. Det är viktigt med kunskapsförnyelse, ömsesidig kunskapsutveckling, ökad status på socionomer och socionomutbildningen.

Brukarrelationer

Det är viktigt att få in brukar- och frivilligorganisationers kunskaper i utbildningen och få studenter att komma i kontakt med dessa. Det är också viktigt att förmedla att frivilligt socialt arbete är ett komplement och inte en konkurrent till professionellt socialt arbete.

Praktikens konkreta utformning

Praktikmoment i utbildningen ska ge studenterna tillfälle att se vilka behov vanliga människor har, och då inte enbart utifrån officiella organisationers definitioner, utan i direkt kontakt med brukarna, nu är det mest en koppling som går via det sociala arbetets organisationer. Viktigt är också att studenterna lär sig hur organisationerna arbetar.

Bland deltagarna från Socialhögskolan fanns de personer som också ingick i en arbetsgrupp, som arbetade med en översyn av grundutbildningen. Denna översyn har mynnat ut i en helt ny utbildning, som går av stapeln höstterminen 2007. Det är svårt att bland alla andra inspirationskällor peka på hur Sökkonferensen har påverkat den nya utbildningen, men klart är att brukarperspektivet liksom ett närmare samarbete med kommuner och brukar- och frivilligorganisationer har fått en mer framträdande position.

Ett konkret resultat av konferensen var att studenter numera kan göra sin femte termins praktik hos brukarorganisationen RSMH i Helsingborg.

4. Praktikcentrum

Lotta Engstrand

Inledning

I utbildningen finns det många tillfällen där teori och praktik kan mötas. Under de första fyra terminerna kommer studenterna vid flera tidpunkter i kontakt med praktiskt socialt arbete. I ansökan beskrevs praktikcentrum som en mycket viktig verksamhet i strävan att utveckla samarbetet mellan utbildningen och fältet. Fördelarna med ett praktikcentrum är att en tydligare koppling mellan teori och praktik kan åstadkommas. Ett praktikcentrum kan också utgöra en stimulerande verkan på den traditionella förvaltningen. Ett centrum underlättar placering av praktikanter (kandidater) samt rekrytering av ny personal efter grundutbildningens slut². En annan fördel är att ett praktikcentrum bäddar för kontinuitet i handledningen under hela praktikperioden. Enligt projektplanen skulle två praktikcentra inrättas av experimentell karaktär för att prova olika sätt att uppfylla ovannämnda syften. Medarbetarna i ett praktikcentrum skulle vara anställda av kommunen, men finansieringen skedde med projektmedel. Med tanke på integreringen av teori och praktik borde handledaren vara magister i socialt arbete. I detta kapitel redovisas för arbetet som bedrivits i praktikcentrum samt diskuteras erfarenheterna i relation till ovannämnda målsättningar för verksamheten.

Bakgrund

Bakgrunden till den utveckling av praktikterminen som pågått i praktikcentrum och som fortsatt pågår i den ordinarie kursen, började egentligen redan 1964 i samband med att de dåvarande socialpolitiska

² Kandidat/student är begrepp som används synonymt i texten. Kandidat är den benämning som socionomstudenten har under praktikterminen, men student är man under hela utbildningen, det vill säga även under praktiken.

instituten förstatligades och blev socialhögskolor med nya studieplaner. Vad som var nytt från 1964 var att praktikterminen kom att betraktas som studier, som var likvärdiga med teoriterminerna och som också berättigade till studiemedel. Tidigare hade studenterna fått lön under praktikterminen, men nu avsatte istället skolan mer resurser för att höja kvalitén på praktiken, resurser i form av fler praktikansvariga lärare, höjda handledararvoden och handledarutbildning.

Behovet av kvalificerade praktikplatser ökade genom att högre krav nu ställdes på praktikens innehåll och på handledarkompetensen. Därför inrättade man praktikcentra, där fyra till tio praktikanter, oftast dock en grupp på sex, placerades på samma praktikinstitution med en heltidsanställd handledare. Statsbidrag utgick till en del av handledarens lön. (Farm 1997 s. 49)

I slutet av 1980-talet lades dessa praktikcentra ner, när kommunerna ansåg att kostnaderna för framför allt lokaler blev för höga i relation till vad som betalades ut i statsbidrag.

Förberedelser

Starten av ett praktikcentrum i Helsingborg planerades till höstterminen 2003. På förslag av lärargruppen för femte terminen anställdes december 2002 en praktikansvarig lärare från Socialhögskolan i Lund och en socialsekreterare från Helsingborg för att förbereda verksamheten. Anledningen till denna konstellation var att i förberedelsefasen ha med någon som hade erfarenhet av utbildning. De skulle enbart arbeta med kandidaterna i praktikcentrum, de övriga kandidaterna på terminen förblev en uppgift för praktikansvariga lärare i Lund. De två besökte under våren 2003 de flesta av arbetsplatserna inom socialtjänsten för att undersöka förutsättningarna för ett praktikcentrum samt vilka önskemål arbetsplatserna hade på verksamheten i ett praktikcentrum. Bland de synpunkter som lyftes fram av de olika arbetsplatserna fanns önskemål om ett utökat ansvarstagande för kandidaterna, som omfattar hela arbetsplatsen och inte bara den enskilde handledaren. Vidare fanns önskemål om en samordning av studiebesök och introduktion för samtliga kandidater, en ökad koppling mellan teori och praktik till exempel genom temadiskussioner och föreläsningar, ett utökat utbyte mellan forskning, fält och grundutbildning på så sätt att fältet kunde få göra ”beställningar” av utvärderingar och också förmedla

utbildningsbehov, samtidigt som grundutbildningen skulle kunna dra nytta av fältets kunskaper i undervisningen.

Som tidigare nämnts fanns det praktikcentra på olika platser i landet och så även i Helsingborg under 1980-talet, ett praktikcentrum i kommunal regi (KUBAS hemsida 2006). Här hade man ett antal studenter som befann sig på ett praktikcentrum och därifrån gjorde ”utflykter” till de olika kommunala arbetsplatserna, där de samlade in arbetsmaterial och arbetsuppgifter. Studenterna fick sin handledning av praktikcentrumpersonalen och detta ledde bland annat till att det uppstod konflikter mellan arbetsplatserna och praktikcentrums personal. Detta enligt uppgifter från personal på de olika arbetsplatserna som framkom i samband med de förberedande besök som gjorts. Denna erfarenhet bidrog till uppbyggnaden av nuvarande praktikcentrum då det bland de synpunkter som framfördes, fanns ett krav att kandidatens personliga handledning skulle ligga på den enskilde handledaren på arbetsplatsen, inte på praktikcentrums personal så som varit fallet i den tidigare modellen.

Det behövdes alltså en tydlig rollfördelning mellan lärarna på praktikcentrum och handledarna av kandidaterna. Studenten har vanligen en eller två enskilda handledare som i huvudsak ansvarar för upplägget av praktikterminen, att studenten får goda förutsättningar att sätta sig in i arbetsplatsens metoder och organisation, men också för att bistå studenten i dennes inlärningsprocess genom handledning. Handledning kan delas in i två delar, ärendehandledning och processinriktad handledning. Ärendehandledningen kan vem som helst som arbetar på arbetsplatsen ge, då denna i mångt och mycket handlar om rutiner och arbetsmetoder som är specifika för arbetsplatsen. Den processinriktade handledningen däremot bör utföras av samma person/-er då den handlar om att hjälpa kandidaten att utveckla en yrkesidentitet. För detta krävs att vissa grundläggande krav är uppfyllda, bland annat fastställda och kontinuerliga handledningstider, en trygg relation mellan handledare och kandidat, men också kandidatens vilja att bli medveten om sina styrkor och svagheter och dessutom handledarens förmåga att både stötta och konfrontera kandidaten. Gerdman (2003, s.36) skriver: ”Handledning av praktikanter bygger /---/ på att de skall få sin självbild tydliggjord och bekräftad av en person som de litar på”. Men det räcker enligt Gerdman inte att enbart bli sedd och förstådd utan för att ”kunna förändra sin situation behöver praktikanter få analysera, diskutera och förklara sitt förhållningssätt för att stärka sin spirande yrkesidentitet”. (ibid. s. 36).

När det gäller handledningen skulle lärarna på praktikcentrum främst inrikta sig på att stimulera kandidaterna att gemensamt reflektera över sina praktikerfarenheter. Eventuella enskilda handledningsärenden skulle diskuteras tillsammans med kandidaten och handledaren.

Som ett annat led i förberedelserna genomfördes en enkät bland studenterna på sjunde terminen, således bland dem som redan hade gjort sin praktik, för att ta reda på deras syn på praktik och teori i utbildningen. Slutsatsen från denna enkät sammanfattades i rubriken ”Längre praktik och mer teori” (Magnusson 2003). De tillfrågade studenterna betonade bland annat vikten av att växla mellan praktik och teoretisk reflektion under praktikterminen. Dessa och andra synpunkter vägdes sedan in när arbetet med att utforma praktikcentrum satte fart.

Från början inkvarterades praktikcentrum i lokaler som bekostades av socialtjänsten, som ett försök att tydliggöra att verksamheten inte enbart var skolans ansvar, utan var just den mötesplats mellan fält och utbildning som eftersträvades. Då kommunens hyresavtal för dessa lokaler upphörde vid årsskiftet 2004/2005 och ingen annan lämplig lokal stod att finna, flyttade praktikcentrum till Campus.

Förhållandet mellan teori och praktik

Termin fem ägnas helt åt praktik under 20 veckor och utgör ett mycket viktigt moment i att omsätta och kombinera teoretiska kunskaper med praktiska erfarenheter. I kursplanen för de fältförlagda studier (i detta kapitel kallat praktiken) som bedrivs på socionomprogrammets femte termin finns i kursplanen följande målbeskrivning:

Kursens mål är att ge den studerande tillfälle att integrera teori och praktik i socialt yrkesarbete samt att ge erfarenheter, kunskaper och färdigheter av värde för de fortsatta studierna och den framtida yrkesverksamheten.

Kursen syftar särskilt till att den studerande med hjälp av handledning skall stimuleras till en systematisk reflektion över såväl emotionella som intellektuella erfarenheter av praktiken. Härigenom skapas en grund för ett, teoretiskt och personligt förankrat, professionellt förhållningssätt i socialt arbete. (Kursplan 051, Socialhögskolan 2006)

Förhållandet mellan teori och praktik har varit och är en ständigt pågående diskussion. Thomas Brante skriver i Högskoleverkets rapport (2003: 191) om ”det eviga gap mellan teori och empiri som plågat samhällsvetenskaperna sedan dess begynnelse”.

Integrationen mellan praktik och teori i socionomutbildningen, har bland annat kritiserats av Högskoleverket (2003) i en utvärdering av socionomprogrammen i Sverige. Enligt utvärderingen finns det ”få länkar mellan praktikutbildningen och de teoretiska kurserna. Studenternas erfarenheter av att under handledning utöva professionen har ingen större relevans för de teoretiska studierna” (ibid. s. 58). Ett praktikcentrum skulle kunna utgöra en stark länk mellan praktiska och teoretiska moment i utbildningen. Men så enkelt är det inte. Enligt Brante är:

De försök att förena de båda professionstyperna, det vill säga det som kallas att förena teori och praktik, ibland att forskningsbasera praktiken, handlar ofta om att till exempel låta forskare undervisa på grundnivån eller dylikt. Det är förstås utmärkt, men problemet är i grunden inte praktiskt utan teoretiskt. Vad som behövs är en teoretisk plattform där teori och praktik kan förenas. (ibid. s. 191)

Syftet med ett praktikcentrum som formulerat av projektledningen var att skapa en fysisk mötesplats mellan fält och grundutbildning som skulle främja möjligheten att utveckla en teoretisk plattform för en integrering av praktik och teori.

Utbildningen behöver i ökande omfattning tillgång till praktikplatser, studenter behöver praktikplatser med kvalificerade handledare och praktikplatser upplever studenter som en tillgång i det dagliga arbetet, inte som arbetskraft utan som någon som ställer frågor om varför man gör som man gör. Praktikcentrum var också tänkt som en plats där en förnyelse av det pedagogiska innehållet av termin fem skulle kunna prövas. (Helsingborgs stad, Kunskapsbaserad socialtjänst, hemsida 2006)

Förutom det övergripande syftet fanns det inför starten tankar på att praktikcentrum efter projekttiden skulle kunna övergå i kommunal regi och att verksamheten inte skulle vara beroende av personligt engagemang och intresse. Dessa tankar fanns dock ej nedtecknade i ansökan, utan endast i arbetsmaterial.

Första terminen, hösten 2003

Hösten 2003 slog praktikcentrum upp dörrarna för socionomstudenter i praktik och deras handledare. De som fick möjlighet att delta var studenter som gjorde sin praktik inom socialtjänsten i Helsingborg. Just denna termin var det 20 studenter som hade beretts praktikplats inom socialtjänsten, en siffra som låg högt över de vanliga åtta till tio platserna som brukade gå att uppbringa i hela Helsingborg, alltså inte enbart inom socialtjänsten. En minutiös planering av terminen hade gjorts av praktikcentrums lärare. Terminen började med en introduktionsperiod som bestod av studiebesök ute i de olika verksamheterna inom Helsingborgs socialtjänst. Genom denna introduktion fick kandidaterna en möjlighet att förstå praktikplatsens position i förhållande till andra verksamheter inom socialtjänsten.

Socionomutbildningen är en generalistutbildning och utbildar inte till en specifik gren inom socialt arbete. Därför är det viktigt att praktikanterna och handledarna regelbundet träffas i grupp för att lära sig av varandras praktikerfarenheter.

För att möjliggöra detta träffade lärarna socionomkandidaterna i praktikcentrums lokaler, i grupper om sex till sju personer, var tredje vecka och i gruppernas sammanställning eftersträvades en blandning av praktikplatser. I gruppträffarna diskuterades kring olika teman som till exempel maktförhållanden i socialt arbete eller sekretessfrågor. Dessutom erbjöds studenterna ett flertal föreläsningar kring olika teman, till exempel tvångslagstiftning, samtalsmetodik, familjebehandling och utredning enligt BBiC (Barns behov i Centrum). En del andra gemensamma studiebesök planerades in efter studenternas önskemål. Samtliga aktiviteter i praktikcentrum, utöver introduktionen, var förlagda till en fast dag i veckan, nämligen fredagar. Det var obligatoriskt för kandidaterna att delta i praktikcentrums aktiviteter, även om undantag kunde göras om det vid något tillfälle krockade med aktiviteter på deras praktikplatser. En viktig del i verksamheten var också de uppföljningar som gjordes av lärarna ute på respektive kandidats praktikplats vid ett tillfälle.

Handledarna träffades i grupper på praktikcentrum under terminen för att diskutera handledningsrelaterade ämnen men inte enskilda kandidater. Handledargrupperna sammanställdes efter arbetsområden men förvaltningsöverskridande.

Utvärdering

Varje termin avslutades med ett utvärderingsmöte³. Detta gjordes dels för att det var ett trevligt sätt att avsluta terminen, dels för att resultaten från utvärderingsmötena direkt skulle kunna tillämpas i arbetet under kommande termin i såväl praktikcentrum som praktikterminen i sin helhet. Utvärderingsmötena lade fokus på hur praktikcentrum hade fungerat sett från kandidaternas och handledarnas perspektiv. Till utvärderingarna bjöds både handledare, kandidater och personal från Socialhögskolan in. Efter att ha samlats i storgrupp där deltagarna kort presenterade sig delades kandidaterna och handledarna in i var sin grupp, med Socialhögskolans personal jämnt fördelad mellan grupperna. Till varje grupp utsågs ett par personer till sekreterare och ordförande. De övriga deltog i gruppdiskussionerna. Uppdraget var dels att diskutera plus- och minuspunkter samt förslag till förbättringar, dels att allmänt diskutera praktik utifrån respektive förvaltning. Detta av alla mycket uppskattade upplägg har sedan använts vid varje termins utvärderingsmöte.

Terminsupplägget

Kandidatgruppen tyckte att studiebesöken varit bra och intressanta. De fick god inblick i stadens olika verksamheter. Det var också bra att studiebesöken var ordnade på förhand och kandidaterna inte behövde göra detta själv. Detta medförde att alla fick samma information. Även handledarna kunde delta i studiebesöken och detta upplevdes som positivt och lärorikt. Att studiebesöken legat på olika dagar ställde ibland till problem och information som gått ut om studiebesöken, var vid vissa tillfällen otillräcklig och detta upplevdes som negativt. Att kandidaterna varit på praktikcentrum ungefär en dag i veckan betraktades av handledarna som en avlastning eftersom det skapade en möjlighet för handledaren att få lite egen tid.

³ Minnesanteckningar från samtliga utvärderingsmöten har sammanställts av projektets samordnare Dolf Tops och finns på <http://hserver08.helsingborg.se/kubas/>.

Kandidatträffarna

Kandidaterna tyckte att de fick ut väldigt mycket av kandidatträffarna. De fick stöd av läraren som både ifrågasatte och hjälpte dem att ta itu med olika typer av problem. Grupperna fungerade som ett andningshål från praktikplatsen och studenterna tyckte att de även hade kunnat ta upp andra saker än sådana som bara berör praktiken. De ansåg dessutom att de haft glädje av varandra i grupperna, men trodde samtidigt att den ordnade formen som funnits i praktikcentrum, var en förutsättning för detta. De trodde inte att träffar utan lärare skulle ha gett dem lika mycket. Vad gällde den handledning som handledarna gett sina kandidater, trodde kandidaterna att de i sin tur fått en bättre handledning på sina praktikplatser tack vare att handledarna också deltagit i handledarträffar hos lärarna på praktikcentrum.

Handledarträffarna

Handledarna tyckte att det var positivt att ha träffar med andra handledare och växla erfarenheter om handledning. Praktikcentrum medförde att man kände en trygghet som handledare. Lärarna gav en möjlighet till stöd och uppbackning utan att problemen behövde vara så stora. Man fick också hjälp med att sätta igång handledningsprocessen med kandidaten och fick stöd när det gällde att stimulera eller bromsa kandidaten. Handledarnas träffar sågs som mest värdefulla i början av terminen. Handledarna delades in i grupper där deltagarna kom från olika arbetsområden. Att träffas i små grupper på praktikcentrum medförde därför att handledarna fick insyn i varandras arbete och lärde sig mycket om kommunens olika verksamheter samt skapade nya värdefulla kontakter. Praktikcentrum skulle kunna fungera som en plattform för att utveckla olika gemensamma projekt över förvaltningsgränserna. Slutligen var det mycket positivt att ha ett forum där man kunde ta upp och ”vädra” sina tankar om exempelvis praktikplatsens organisation och sociala orättvisor.

Kontakten med praktikcentrum

Alla kandidater upplevde att det varit positivt att de haft uppföljningsbesök av lärarna på sin praktikplats. Detta fick dem att känna att skolan har ett intresse för hur det går för dem under praktiken. Även

handledarna betonade att det är viktigt och positivt med praktiklärarens uppföljningsbesök på praktikplatserna för såväl handledare som kandidat. Det nära samarbetet mellan praktikcentrum och praktikplatserna innebar att man i tid kunde ta upp saker på praktikplatsen som inte fungerade.

Förslag till förändringar

Både informationen till studenterna som ska gå ut i praktik och informationen till stadens verksamheter, tyckte man borde förbättras. Ett förslag var att ha en Kick-off i början av terminen där både handledare och studenter kunde få information om praktikcentrum och upplägget av terminen. Ett annat förslag var att minska antalet studiebesök något, men framför allt att en bättre uppföljning av studiebesöken planerades in, det vill säga att studiebesöken diskuterades vid kandidatträffarna. Dessutom ansåg utvärderingsmötet att en arbetsuppgift skulle läggas in under praktikterminen för att ge en tydligare återkoppling till de teorier som kandidaterna läst tidigare under utbildningen. Vidare ansåg man att vissa temaföreläsningar/-diskussioner kunde anordnas gemensamt för handledare och kandidater.

Andra terminen, våren 2004

Praktikcentrums andra termin inleddes på nästan samma sätt som den första, nämligen med gemensamma studiebesök för kandidaterna under en introduktionsperiod. Socialtjänstens representant i praktikcentrum hade nu avsagt sig uppdraget och i hennes ställe kom en annan som tidigare varit socialsekreterare inom socialtjänsten och med erfarenhet av kandidathandledning. Nytt för den här terminen var också en gemensam ”kick-off” för kandidater och handledare. Detta var ett önskemål som framförts i samband med utvärderingen av den första terminen och som man tog fasta på. Vid nämnda kick-off presenterade praktikcentrums personal sig själva och terminsupplägget, KUBAS-projektet presenterades av samordnaren och de olika deltagarna i praktikcentrum fick chansen att träffas.

Som ett experiment fick studenterna vid början av denna termin en uppgift, nämligen att under studiebesöken speciellt vara uppmärksamma på hur brukarperspektivet togs tillvara i de verksamheter som besöktes. I övrigt skedde inga större förändringar mer än att verksam-

heten bantades något genom att antalet studiebesök utöver introduktionsbesöken minskade utifrån utvärderingens önskemål. Några gemensamma temaföreläsningar för studenter och handledare blev dock inte av.

För handledarna i Helsingborg förlades en handledarutbildning i KUBAS regi till Helsingborg. Tidigare hade utbildningen erbjudits i Lund, men denna gång bedrevs undervisningen i Helsingborg och utbildningen omformades något med inriktning mot mentorskap som ett försök att möta de önskemål som framkommit i förberedelsearbetet. Tolv handledare deltog i utbildningen. Förutom handledarutbildningen bedrevs praktikcentrums verksamhet i huvudsak på fredagar och kandidatträffar hölls ungefär var tredje vecka. Diskussionerna vid kandidatträffarna denna termin inriktades mer på samtalsmetodik och kandidaternas egna praktikupplevelser än på förutbestämda teman. En föreläsning av Gunnar Handahl med efterföljande grupparbete anordnades av KUBAS för handledarnas del i oktober. Också denna termin utvärderades i slutet. Femton studenter ingick i praktikcentrum denna vår. En möjlig förklaring till nedgången av antalet kandidater jämfört med föregående termin, skulle kunna vara den omorganisation som genomfördes i socialtjänsten denna vår och som fick till följd att många handläggare både fick nya arbetsuppgifter och nya arbetsplatser. Sådana förändringar leder ofta till att man inte tar emot kandidater (Hydén & Mulder 2004)

Terminsupplägget

Både kandidater och handledare var nöjda med en gemensam kick-off, som gav information om praktikcentrum och projektet Kunskapsbaserad socialtjänst.

Alla kandidater var nöjda med studiebesöken som ansågs vara mycket värdefulla. Man fick på kort tid en bra överblick över hela organisationen i Helsingborg och det blev mycket lättare att förstå praktikplatsens plats i sammanhanget. Introduktionen som kandidaterna hade i form av studiebesök under de första två veckorna av praktikterminen, tyckte många handledare blev hattig och att det påverkade introduktionen på praktikplatsen. Några tyckte att deras kandidater hade fokus på studiebesöken och sina kurskamrater istället för på praktikplatsen. Ett förslag var att förlägga alla studiebesöken en vecka innan kandidaterna började praktiken, ett annat var att sprida ut dem under en längre period. Ett annat förslag var att ha studiebesöken

i slutet av termin 4, så att studenterna redan är insatta i de olika ”basverksamheterna”.

I fråga om temauppgiften som studenterna fått, var de inte helt nöjda med hur den presenterats, att anvisningarna inte var tillräckligt tydliga. Däremot tyckte de att själva uppgiften varit intressant och att de hade lärt sig mycket av den.

Kandidatträffarna

Kandidatträffarna på praktikcentrum (fyra till fem gånger per termin) upplevdes som positiva av kandidaterna. Sammanställningen av kandidatgrupper på träffarna var gjord utifrån olika verksamhetsområden och detta bedömdes som lyckat. Man fick kunskap om andra praktikplatser som man annars inte hade fått ta del av. Det var positivt och lärorikt att höra hur andra hade det i respektive organisation. De flesta studenter tyckte att de fick ”känslomässigt stöd” av gruppen om man haft problem på sin praktikplats. Man tillhörde gruppen och kunde reflektera och prata om alla erfarenheter under praktikperioden. Bland handledarna var det någon som upplevt det som negativt att kandidaterna varit på praktikcentrum en och samma dag varje vecka, men de flesta tyckte att det varit bra eftersom det gav handledarna en andhämtningspaus och det var en rutin att lita till. Det var bra att veta att det var en bestämd dag och kunna planera utifrån detta.

Handledarträffarna

Handledarträffarna tyckte alla som deltagit var bra. Sammanställningen av handledargruppen efter samma princip som hos kandidaterna vid träffarna på praktikcentrum upplevdes som mycket bra.

Kontakten med praktikcentrum

Uppföljningsbesöken som lärarna på praktikcentrum gjorde, upplevde både kandidater och handledare som positiva och de skulle t.o.m. önska att praktiklärarna gjorde två besök; ett i början av terminen och ett efter mitterminsutvärderingen, ett önskemål som tillgodosågs terminen efter.

Tredje terminen, hösten 2004

Den tredje terminen började en ny medarbetare i praktikcentrum, då Socialhögskolans representant slutade för att övergå till andra uppgifter inom utbildningen. Ännu en socialsekreterare från socialtjänsten i Helsingborg, kom i hennes ställe. Den här terminen utökades inslaget av teori ytterligare genom att kandidaterna i praktikcentrum blev ålagda att som en del av praktiken, utföra skriftliga uppgifter. Anledningen till detta var att öka den teoretiska anknytningen under praktikterminen och tydliggöra de krav som ställs på studenter vid en akademisk utbildning. Uppgifterna var utformade utifrån olika teman och hade inspirerats av de uppgifter som socionomkandidater i Sheffield i England har under sin praktikperiod. Temauppgifterna var fyra till antalet och utfördes av studenterna enskilt för att sedan diskuteras vid de gemensamma kandidatträffarna. Det fanns ett motstånd mot temauppgifterna bland flera av kandidaterna, som tyckte att det var orättvist att de skulle tvingas göra skriftliga uppgifter när kandidaterna på den ordinarie praktikterminen inte hade samma krav.

En annan nyhet den här terminen, var att alla verksamheter i Helsingborg där man tog emot socionomkandidater, erbjöds att delta i praktikcentrum. Detta innebar således att också sjukvården, frivården, kvinnojour och privata behandlingshem fick vara med. Dock fanns fortfarande majoriteten av praktikplatserna inom socialtjänsten, nämligen 16 av de totalt 24 platserna denna termin. För handledarnas del fortsatte handledarutbildningen med sin andra termin och nytillkomna intresserade handledare hade möjlighet att söka utbildningen i Lund.

Terminsupplägget

Det ämnet som dominerade dessa diskussioner var studiebesöken som var inbokade under de första veckorna av terminen. Studiebesöken förlängde introduktionsveckorna och detta medförde problem med att komma in i verksamheten på den egna praktikplatsen. Samtidigt ville man inte ta bort studiebesöken. Både handledare och studenter tyckte att det underlättade att praktikcentrum bokar studiebesöken och att det gav en högre dignitet på praktikterminen. Handledarna tyckte det var skönt att kandidaterna var i väg ibland då det skapade utrymme för handledarna att hinna med andra arbetsuppgifter. Många tyckte att det

var en nackdel med många studiebesök i början och det vore bra om man kunde dela upp dem. Några av handledarna efterlyste en kongruens mellan den egna verksamheten och de olika studiebesöken. Studenterna önskade att de i större utsträckning erbjöds studiebesök även under övriga terminer.

Kandidatträffarna

När det gällde träffarna på praktikcentrum tyckte studenterna att frekvensen (var tredje vecka) var lagom. Innehållet i träffarna fanns det däremot olika åsikter om. Några tyckte att det framförallt var meningsfullt att utbyta erfarenheter från olika praktikplatser. Andra efterlyste en mer akademisk inriktning med större plats för möjligheter att integrera praktik och teori.

Handledarträffarna

Den gemensamma nämnaren var att alla handledarna var positiva till möjligheten att få delta i dessa träffar samt att de önskade få tillgång till detta även framöver. Gruppens storlek kändes liten men bra, vilket har lett till att alla har getts utrymme att utbyta tankar och erfarenheter samt upplevt en befrielse i att finna ett forum att få diskutera kandidatens utveckling/roll. Vidare upplevdes det som positivt med grupper som består av handledare från helt olika verksamheter då detta förde med sig en ökad inblick i varandras organisationer.

Önskemål om antal träffar under terminen var att fyra träffar vore det ultimata samt att gruppen skulle bestå av sju till åtta handledare.

Kontakten med praktikcentrum

Här var alla överens om att det fungerade mycket bra samt att besöken på praktikplatserna kändes positiva och nödvändiga. Vidare upplevde handledarna att det var ett positivt erbjudande från skolan utifrån att de fick ett ansikte på praktiklärarna vilket har medfört att fortsatt kontakt har känts naturliga att ta. Handledarna upplevde även att praktikcentrum samt den ökade kontaktfrekvensen kändes som en bekräftelse på att deras arbete var en del i utbildningen.

Starten av terminen upplevdes av flera kandidater som lite rörig. Det kom flera ändringar i schemat från olika personer och det

saknades en helhetsbild av vad som skulle ske. Efter detta var det dock inga problem med kontakterna.

Temauppgifterna

Några av handledarna hade använt sig av temauppgifterna i sin handledning och fann dem relevanta samt att de ledde till frågor från kandidaten om de ämnen som uppgifterna berört. Vidare framfördes det tankar om att uppgifterna var viktiga då kandidaten fick reflektera över sin praktik samt bekräftade att handledarna är delaktiga i en utbildning.

Några handledare uttryckte att temauppgifterna hade tagit för mycket tid, att ämnena upplevdes som stora och omfattande samt att det från skolans sida varit oklart med tidsåtgången för att besvara uppgifterna.

Kandidaterna värderade de skriftliga uppgifterna på olika sätt. En del tyckte de var meningsfulla, andra inte. Allmänt ansåg de att syftet med uppgifterna måste förtydligas och timingen förbättras. Vissa uppgifter kom vid ”fel” tidpunkt under terminen, det vill säga man menade att den ordning som uppgifterna skulle utföras i, inte var bra. Lärarnas feedback på uppgifterna borde komma efter varje inlämning och inte som nu var fallet, i slutet av terminen.

Fjärde terminen, våren 2005

De erfarenheter som vi dragit under de tidigare terminerna i praktikcentrum, bidrog den här terminen till en utveckling av hela kursen ”Handledd studiepraktik”, med en ny kursplan som följd. Detta innebar att samtliga studenter som skulle göra sin praktik den här terminen, det vill säga både vid Campus Helsingborg och i Lund, bjöds in till introduktionsdagar innan de började ute på sina arbetsplatser. Det skriftliga materialet utvecklades också genom att alla kandidater nu ålades att utföra fyra temauppgifter och två examinationsuppgifter. Detta ledde till ett tydligare kursinnehåll, samtidigt som Socialhögskolans möjligheter att kunskapskontrollera de fältförlagda studierna ökade, genom att uppgifterna gav lärarna ett verktyg för att bedöma om studenterna tillägnat sig de kunskaper under praktikterminen som åsyftas i kursplanen.

För praktikcentrums del innebar förändringarna att vissa av de tidigare arbetsuppgifterna nu ingick i den ordinarie terminen. Till exempel genomfördes denna termin inga introduktionsstudiebesök. Dessa ersatts istället av en ”paneldag” under de gemensamma introduktionsdagarna (se föregående stycke), då representanter från olika verksamheter inom socialt arbete, bjöds in till en presentation och diskussion med studenterna. De ursprungliga temauppgifterna ersattes som sagt med de nya som gällde för alla studenter på kursen. Vad som inte förändrades var kandidatträffarna i praktikcentrum, som genomfördes ungefär var tredje vecka, uppföljningarna ute på praktikplatserna och de gemensamt anordnade studiebesöken under terminen. 16 studenter deltog i praktikcentrum, varav tolv i socialtjänsten. Som vanligt utvärderades terminen gemensamt av handledare, kandidater och personal från Socialhögskolan.

Terminsupplägget

Det blev ingen kick-off denna termin eftersom det var en gasläcka i Helsingborg just den dagen, delar av staden var avstängd och människor rekommenderades att inte gå ut. Att nämnda kick-off inte blev av upplevdes som en brist av både handledare och kandidater. Ett kompendium med information om terminen i praktikcentrum borde ha delats ut innan introduktionsdagarna, så att studenterna hade hunnit läsa in sig innan de började på sina respektive praktikplatser. Det uttrycktes också att handledarna borde få bättre information om examinationsuppgifter och temauppgifter och vad som är deras ansvar, vilket inte direkt hade med praktikcentrum att göra utan med informationen från Socialhögskolans ordinarie praktikverksamhet.

Enligt handledarna borde studiebesöken ligga fast innan kandidaten kom ut till praktikplatsen. Här kom frågor upp om hur många och långa studiebesök kandidaten skall göra. Det behövs också bättre information till handledarna om att kandidaten har rätt att delta i studiebesöken. En fast dag för studenterna att vara inne på skolan tyckte alla var bra. Det tycktes vara en allmän åsikt bland kandidaterna att makten över studiebesöken skall ligga hos dem och inte hos handledaren. Man vill inte att handledarna tar rollen som kontrollanter över tiden.

Kandidatträffarna

Några kandidater efterlyste att syftet med kandidatträffarna tydliggjordes bättre i början. Majoriteten var mycket positiv, ” Jag tycker att man har kunnat förstå sin egen utveckling som kandidat. En lättnad att kunna jämföra sin situation med andra.” Eller som någon annan uttryckte det, ”Jag använde det för att verifiera mina egna tankar”. Även om någon hellre ville vara på praktikplatsen verkade det liksom under tidigare terminer som att kandidaterna upplevde det som meningsfullt att kunna spegla sina erfarenheter mot andras.

Handledarträffarna

Handledarna tyckte att de fick stort stöd genom handledarträffarna och att dessa var lagom många i antal (fyra stycken under terminen). Blandade handledargrupper upplevdes som mycket givande eftersom man då fick träffa andra yrkeskategorier. Grupper om maximalt nio handledare tyckte man var bra. Ur arbetsgivarperspektiv var det okay för handledarna att gå ifrån för att delta i handledarträffarna. Det fanns också utrymme att ta kontakt med lärarna om besvärliga situationer uppstod som man inte ville ta upp i grupp.

Kontakten med praktikcentrum

Handledarna ansåg sig ha haft en bra koppling till skolan under terminen. De kände också en trygghet om det inte skulle fungera med kandidaten. Praktiklärarbesöken, två till antalet, var uppskattade. Flera följde denna termin handledarutbildningen i Lund som också den bedömdes som mycket bra. Lärarna på praktikcentrum upplevdes som engagerade och lätta att komma i kontakt med.

Informationen till handledarna

Mycket papper skickades ut från Lund i början av terminen och det var oklart vad som gällde praktikcentrum eftersom det var dåligt samordnat. Man efterlyste också tydligare information om kandidaternas skriftliga uppgifter i materialet.

Temauppgifterna

Under vårterminen fick kandidaterna utföra fyra temauppgifter samt två examinationsuppgifter. Uppgifterna hade som tema, ”Kommunikation”, ”Makt och maktlöshet i det sociala arbetets möten”, ”Att stödja människor att tydliggöra sina mål och utveckla sina resurser”, och ”Ett medvetet genusperspektiv”. Uppgifterna lämnades in skriftligt till handledarna och diskuterades på handledningen.

Handledarna ansåg att temauppgifterna var mycket berikande vid handledningstillfällen. Kandidaterna efterlyste dock tydligare regler för när uppgifterna skall göras och vilken omfattning de skall ha. Det fanns dock delade uppfattningar om huruvida det skulle anges hur lång tid som skall avsättas till varje uppgift. Några tyckte att det kan vara upp till var och en att bestämma medan andra ansåg att det hade varit ett stöd i diskussionen med handledaren att veta att en viss tid fick avsättas för att göra uppgifterna. Det framfördes också att det blev många uppgifter att skriva i slutet av terminen. Några ansåg att vissa uppgifter skulle ha kunnat skickas in tidigare till exempel redan till mitterminsutvärderingen. Någon uppgav att det fanns handledare som följde temauppgifterna för bokstavligt och gav ”omtenta” om inte varje del av uppgiften var besvarad.

Femte och sista terminen, hösten 2005

Förutom att introduktionsdagarna minskades ner till två istället för fyra, förändrades upplägget från den fjärde terminen inte alls den sista terminen. Delvis berodde det på att inga större förändringar efterfrågats av studenter och handledare inför terminsstarten. Dessutom beror det på att eventuella förändringar inom praktikcentrum inte skulle komma att leda vidare, då projektet avslutades i december. Så arbetet fortsatte efter beprövad modell; med kandidatträffar, uppföljningsbesök ute på arbetsplatserna och gemensamt anordnade studiebesök. Denna sista termin blev också den största, om man ser till antalet deltagare, med 26 kandidater och 36 handledare!

Terminsupplägget

Studiebesöken upplevdes som positiva då de erbjöd kandidaten möjlighet att få en helhetsbild av verksamheter i Helsingborg.Handledarna upplevde även att studiebesöken denna termin hade fungerat bättre än tidigare. Det man efterlyste var någon gemensam föreläsning för kandidat/handledare.

Inga kommentarer lämnades kring kick-off. Däremot framkom kritik mot informationen om terminen. En kritik var att den varit alldeles för omfattande och ostrukturerad och att man kanske kunde lyfta ut olika moment som till exempel temauppgifterna och praktikplatsbeskrivning. Nu verkade kandidaterna inte riktigt komma ihåg innehållet av informationspaketet som skickats ut.

Handledarmaterialet som skickats ut från Socialhögskolan användes till att diskutera temauppgifter samt mittermins- och slututvärdering. Handledarna menade att ansvaret vilar på kandidaterna och inte på dem. En fråga som väcktes var att handledarna hade mer granskande frågor än kandidaterna samt att man önskade att slututvärderingen var förlagd till den sista terminsdagen.

Handledarträffarna

Handledarna tyckte att det var bra att de kommit från olika verksamheter, vilket gjorde att man lärde känna nya personer. Det var ett forum där man kunde ta upp bekymmer runt kandidaten då detta inte alltid varit möjligt eller lämpligt i arbetsgruppen samt att man mötte andra som förstod hur det var. I gruppen kunde man utbyta erfarenheter med varandra och få tips och råd oavsett om man var ”ny” eller ”gammal” handledare. Ytterligare en positiv aspekt var att träffarna hölls i Helsingborg, vilket underlättade deltagandet.

Några av handledarna deltog, av olika anledningar, inte i träffarna. Någon förstod inte den utskickade informationen. Tidsbrist var en annan faktor och några handledare upplevde att de inte var i behov av dessa träffar bland annat för att man hade delat handledarskap och därför menade att man kunde ”bolla” med varandra.

Kandidatträffarna

När det gällde kandidatträffarna på fredagen ungefär var tredje vecka fanns det delade meningar. Vissa kandidater tyckte att antalet träffar kunde minskas. Flera ansåg att innehållet borde struktureras, till exempel genom att koppla träffen till ett tema. Kandidatträffarna beskrevs av vissa som ett kafferep. Andra däremot tyckte att kandidatträffarna var mycket givande. Det var nyttigt att diskutera och reflektera kring ens egen utveckling under praktikterminen tillsammans med andra kandidater. Dessa tyckte att om träffarna skulle kopplas till ett tema kunde träffarna bli för strukturerade på bekostnad av aktuella problem eller frågor som någon ville ta upp. Ett förslag var att dela upp träffen i två delar, en mer informationsinriktad del och en del med ett tema. En kandidat tyckte att hon hade bra kontakt med handledaren och att kandidatträffarna inte behövdes för hennes del. Liksom tidigare påpekades vikten av att tydliggöra syfte med och innehåll i kandidatträffarna. Några kandidater påpekade att de hamnat i en kandidatgrupp där de flesta kom från samma praktikplats vilket bidrog till att träffarna inte blev så givande som de annars skulle kunna ha varit. Hos handledarna var en gemensam upplevelse att det var bra att kandidaterna hade en och samma dag i veckan inbokad då det underlättade handledarnas planering.

Kontakten med praktikcentrum

Överlag var kandidaterna mycket nöjda med praktiklärarens besök ute på praktikplatsen. Fast några efterlyste också en träff utan att handledaren var med. Kontakten mellan besöken med praktikläraren bedömdes också som mycket positiv. Hon var lätt att få tag på och svarade snabbt på e-mail. Just snabba kommunikationer ansågs vara oerhört viktiga. Betydelsen av att praktiklärarna är erfarna betonades också. De hade koll på processen som kandidaten genomgår och som de kanske inte själva förstår förrän efteråt.

Uppföljningen var genomgående ett uppskattat inslag hos handledarna då de kände att eventuella problem inte blev så stora samt att man erbjöds möjlighet att ”vrída” frågorna ytterligare ett varv. Utöver det uttrycktes en lättnad över att uppföljande lärare ”kunde läsa mellan raderna” och inte var rädd för att ta upp olika frågor till diskussion. Alla handledare var överens om att två uppföljningsbesök per termin var alldeles lagom.

Den kritik som framfördes av handledarna var riktad mot skolan som helhet, vilken de upplevde vara frånvarande. Ytterligare en kritik som framfördes var att inbjudningar till föreläsningar kom för sent samt att flera av dem var förlagda i Lund.

Temauppgifterna

När det gällde de fyra temauppgifter som kandidaterna skulle utföra under terminen var även här meningarna delade. Vissa var mycket kritiska och ansåg uppgifterna vara tjatiga och bara en upprepning av vad man på tidigare terminer hade diskuterat. Andra, däremot, ansåg att uppgifterna var en bra utgångspunkt för diskussioner med handledare och andra socialarbetare på praktikplatsen. Det förekom också kritik mot att temauppgifterna var byråkratiskt formulerade, hade en för lång inledning med sedan en fråga på tre rader samt var för breda för att kunna besvaras på en A-4 sida. Även här verkade det finnas en oklarhet kring uppgifternas syfte.

Handledarna hade delade meningar om temauppgifterna. Frågorna upplevdes som alltför klientcentrerade och med mycket 70-tals inspiration. Handledarna upplevde även att det var svårt för kandidaterna att släppa de direkta frågorna och att de ”hängde” som ett ok över kandidaterna, vilket bidrog till att skapa ångest. De upplevde att uppgifterna var för många samt att de tog upp för mycket av handledningstiden. Andra handledare menade att frågorna var bra samt att de kunde bidra till att arbetsplatsen blev medveten om vissa av frågorna. Ytterligare en tanke som framfördes var att frågorna rörande maktperspektivet var allt för ledande och inte gav utrymme till fritt tänkande.

När det gällde examinationsuppgifterna uttryckte några handledare en oro för att uppgifterna kan komma att bidra till en tveksamhet inför att ta emot kandidater då det varit mycket som ska lämnas in till skolan. De borde omformuleras och göras enklare. Eventuellt skulle handledarna kunna hjälpa till med strukturen under terminen. En annan aspekt på uppgifterna var att de ger mycket gratis samt att de kan bidra till att få en själv att reflektera.

Sammanfattning av arbetet i praktikcentrum

Arbetet i praktikcentrum har i huvudsak utformats kring fyra olika uppgifter; *uppföljningsbesök*, *gruppträffar för kandidater och handledare samt studiebesök*. Dessa uppgifter grundar sig i det förarbete i form av arbetsplatsbesök och studentenkät som beskrivits tidigare i denna rapport. Förutom dessa arbetsuppgifter har praktikcentrums personal hållit kontakt med olika arbetsplatser i syfte att rekrytera nya handledare och underhålla samarbetet med nuvarande handledare.

Uppföljningsbesök har gjorts ute på varje arbetsplats vid minst ett tillfälle per termin. Antalet besök har varierat något under projekttiden, men de senaste tre terminerna har det varit två inplanerade besök. Det första besöket planeras in ganska så snart efter terminsstart, det andra efter att studenterna haft sin mitterminalutvärdering tillsammans med handledare. Syftet med uppföljningarna har varit att fånga upp eventuella problem i ett tidigt skede, för att på så sätt förhoppningsvis förhindra att de blir ohanterligt stora. Det har också varit ett sätt för handledare och kandidater att få ett ansikte på ansvarig praktiklärare och samtidigt en chans för läraren att bilda sig en uppfattning om studenten och om arbetsplatsen. Dessutom har läraren från praktikcentrum kunnat stötta både handledare och kandidater i vad handledning innebär, hur den kan användas och vad den bör innehålla. Om behov funnits har fler uppföljningar kunnat göras för att stävja uppkomna problem på praktikplatsen.

Kandidatträffarna har framför allt varit ett sätt att fokusera på kandidatrollen, men också ett sätt att hjälpa kandidaterna att integrera sina teoretiska kunskaper med den praktiska verksamhet de befunnit sig i. Samtalen har handlat om gemensamma upplevelser som kandidaterna haft, oavsett vilken arbetsplats de befunnit sig på. Som exempel kan nämnas diskussioner om hur de olika verksamheterna bemöter sina målgrupper och hur man kan vidmakthålla ett brukarperspektiv, vilka begränsningar de ekonomiska ramarna har på det sociala arbetet, etiska dilemman, sekretessfrågor samt handlednings- och inlärningsprocesser. Samtalsmetodik har varit ett återkommande tema. Också gruppträffarna har ändrats något från termin till termin, från att den första terminen ha varit mer temabundet till att mer vara anpassat till de behov studenterna uttryckt i olika skeden under terminen. Tanken har inte varit att studenterna i huvudsak skulle använda gruppträffarna till enskild handledning utan den

har varit tänkt att bedrivas ute på praktikplatserna. Den handledning som ändå bedrivits har grundat sig i kandidaternas gemensamma upplevelser eller syftat till att en enskild student fått stöd i att klara av att ta upp särskilda frågeställningar med sin handledare. Grupperna har satts samman så att olika typer av praktikplatser skulle finnas inom varje grupp. Detta för att studenterna skulle ges möjlighet att inhämta kunskaper om fler arbetsområden än enbart det som de själva gjorde praktik inom.

Handledarträffarna har i huvudsak inriktat sig på att handledarna skulle ges möjlighet att utbyta erfarenheter med varandra. De har gett en chans att diskutera problem som uppkommit på de olika praktikplatserna, men också ett tillfälle att få en inblick i varandras verksamheter och knyta kontakter. Denna del har förhoppningsvis underlättats av att sammansättningen av grupperna även för handledarnas del, har gjorts utifrån att olika arbetsområden funnits representerade i varje grupp. Träffarna har också fungerat som ett stöd, framför allt för nya handledare, i att se de olika inlärningsprocesser som kandidaterna genomgår under en termin. Handledarna har också kunnat få information om vad som varit aktuellt inom Socialhögskolan. Även vid dessa träffar har handledning förekommit med syfte att underlätta i relationen mellan kandidater och handledare.

Praktikcentrum har också organiserat gemensamma *studiebesök* för studenterna. Anledningen till detta har dels varit för att ge service till studenterna, men också till de enskilda handledarna som då inte behövt lägga tid på att föreslå och hjälpa sina kandidater med att ordna studiebesök. Dessutom har de mest ”populära” verksamheterna inom staden inte blivit nerringda av enskilda studenter som alla velat ha ett studiebesök. Ett annat skäl har varit att ge studenterna en så bred bild som möjligt av socialt arbete i allmänhet och av stadens verksamheter i synnerhet. Redan från första terminen har studenterna varit med och påverkat vilka studiebesök som anordnats.

Vad har vi lärt oss av praktikcentrum i Helsingborg?

Detta avsnitt baseras både på genomförda utvärderingar av praktikcentrums olika terminer, men också på mina personliga erfarenheter och upplevelser som lärare i praktikcentrum.

En brist och det som man kan rikta mest kritik mot i praktikcentrums verksamhet, såsom den utformats över terminerna, är

att den inte lett till den tydliga integration av teori och praktik som från början var målet. En ökning av denna integration har förvisso skett jämfört med tiden före praktikcentrum men en tydligare arbetsmodell kunde ha utarbetats. Anledningen till att verksamheten inte nått detta mål, kan delvis förklaras med att lärarna, som i huvudsak varit praktiskt förankrade och erfarna, under de senaste tre terminerna saknat handledning av någon med mer teoretisk förankring och erfarenhet. En annan förklaring är att de lärare som funnits i verksamheten denna senare del, inte har vana av undervisning. Detta i kombination med den bristande handledningen har försvårat utvecklingen av en sådan arbetsmodell. Liv Gjems skriver (1997 s. 18)

”Genom handledningsprocessen blir de som deltar uppfordrade att reflektera över teoretiska kunskaper, praktiska erfarenheter och sambandet dem emellan. På så sätt blir handledning ett professionellt samtal, i vilket man utvecklar sina tankemässiga kunskaper och innebörden av att omsätta dessa kunskaper i praktiken”. Så det vi gav kandidaterna och som upplevts som positivt för dem, har vi inte tagit fasta på för lärarnas del.

Ytterligare en av idéerna som diskuterades av skolan och kommunen inför uppstarten av praktikcentrum, nämligen den att praktikcentrum efter avslutad projekttid skulle övergå i kommunens regi, har inte kunnat förverkligas. Diskussioner har förts och förs fortsatt mellan Socialhögskolan och Helsingborg stad, diskussioner som lett till ett praktikplatsavtal mellan parterna, men som inte har resulterat i en fortsättning på praktikcentrum.

Under projektets gång har andra svagheter eller brister i arbetet uppmärksamrats vid utvärderingarna, men dessa har rättats till efter hand utifrån deltagarnas önskemål. Som exempel kan nämnas studiebesöken som från början var obligatoriska och också ingick i introduktionen, men som under de senare terminerna var utspridda över terminen och dessutom frivilliga.

Ett annat exempel var de önskemål om gemensamma temaföreläsningar för studenter och handledare som framfördes vid utvärderingen av praktikcentrums första utvärdering. I detta fall blev det ingen förändring utan den bristen kvarstod under projekttiden. Möjligen kan svårigheten att arrangera dylika temaföreläsningar hänga ihop med att praktikterminen fortfarande ”hänger i luften”, d.v.s. att det inte inom utbildningen finns en tydlig koppling mellan praktikterminen och teoriterminerna. Nyman och Sheid (2004) har visat att denna koppling mycket väl skulle kunna göras genom ett mer

systematiskt användande av studenternas kunskaper innan praktiken och de erfarenheter de får under praktikterminen.

Arbetet i praktikcentrum i Helsingborg ledde redan efter den första terminen, hösten 2003, till krav från studenterna i Lund på en ökad integration mellan teori och praktik och som en följd av dessa krav pågick ett pilotprojekt med en mindre grupp studenter under våren 2004 i Lund.

I fråga om temauppgiften våren 2004 och temauppgifterna som infördes under hösten 2004, möttes de som sagt av protester från flera av kandidaterna. Detta kan, förutom nämnda ”rättviseaspekt” (se s. 7), möjligen förklaras med en osäkerhet kring syftet med uppgifterna. Dessutom har många av kandidaterna uttryckt att de vill vara fria från teoretiska inslag under praktikterminen och ”bara” göra praktik.

Bland de positiva resultaten av arbetet i praktikcentrum kan nämnas erfarenheterna av uppföljningsbesöken. Dessa har uppskattats av både handledare och studenter. Som tidigare nämnts har det varit en chans för både studenter och handledare att få ett ansikte på lärarna. Många har uttryckt att det, vid eventuella problem, varit och skulle bli lättare att ta kontakt när man vet vem det är man får tala med. I den utvärdering av praktikcentrum som lades fram som C-uppsats hösten 2005, konstateras också betydelsen av det personliga mötet (Björnsson m. fl. 2005).

De enskilda mötena med kandidaten och hans/hennes handledare har också gett en möjlighet för lärarna att få en uppfattning om studentens starka sidor och vad han/hon behöver arbeta vidare med. Detta har i sin tur underlättat för lärarna i examinationsarbetet. Dessutom har det varit en chans för läraren att påtala vikten av handledning och vad denna bör innehålla, något som också har gjorts (jämför metahandledning Lauvås & Handahl 1993). Uppföljningsbesöken har också bidragit vid rekryteringen av handledare till kommande terminer, då lärarna har tagit tillfället i akt att fråga om fortsatt intresse av att ta emot kandidater både hos den enskilde handledaren och hos arbetsplatsen.

Det är svårt att svara på om uppföljningsbesöken har lett till färre avhopp och omplaceringar än normalt, eftersom det inte finns någon tidigare statistik över detta. Klart är att endast en student av de totalt 101 som deltagit i praktikcentrum har avbrutit sin praktik i förtid och att bara en har behövt omplaceras.

Den största vinsten som jag ser det, är att arbetet i praktikcentrum haft återverkningar in i praktikterminen på Socialhögskolan. Vi har i mindre skala i praktikcentrum kunnat pröva olika arbetsuppgifter,

utvärdera utfallet av dessa, revidera och sedan lägga in vissa av dem i kursen. Som ett resultat härav ingår numera både temauppgifter, uppföljningsbesök och lärarledda seminarier liknande kandidatträffarna i praktikcentrum, i Socialhögskolans ordinarie praktikverksamhet. Utöver detta, något som förvisso inte kan ses som en direkt följd av praktikcentrums arbete men som är ytterst positivt för utvecklingen av socionomprogrammet vid Lunds Socialhögskola, är att ett samarbete mellan lärarna på praktikterminen och lärarna på både den närmast föregående och den närmast efterföljande terminen har inletts, vilket på sikt förhoppningsvis kan leda till en tydligare integration mellan teori och praktik.

5. Samarbete mellan socialtjänsten och högskolan inom projektet Kunskapsbaserad socialtjänst 2002-2005

Robert Holmberg

Bakgrund

Mellan åren 2002 och 2005 bedrev Helsingborgs stad och Socialhögskolan i Lund, Campus Helsingborg projektet Kunskapsbaserad socialtjänst (KUBAS). Projektet var ett av tre så kallade fullskaleförsök som finansierades av Socialstyrelsen (Socialstyrelsen 2004). De övriga fullskaleförsöken var förlagda till Stockholm och Umeå. Inom ramen för projektet har man på bred front prövat former för ett fördjupat samarbete mellan högskola och kommun inom området socialt arbete. Den omedelbara bakgrunden till dessa projekt var bland annat de förslag som vuxit fram i programmet ”Nationellt stöd för kunskapsutveckling inom socialtjänsten”. En bärande idé var att universitet/högskola och kommuner skulle: ”tillsammans utveckla integrerade arbetsformer. Målsättningen var ett samarbete som inte skulle begränsas till enskilda utbildningsinsatser eller forskningsinformation. Det skulle i stället omfatta såväl grund som vidareutbildning med praktik, kompetensutveckling, forskning, forskningsinformation och informationsförsörjning” (Socialstyrelsen 2004, s. 34). För Socialstyrelsen handlade det om att stimulera till samarbete och byggande av en: ”... struktur för utbildning, praktiskt arbete och forskning som innebär att man utvecklar villkor för lärande som på sikt medverkar till en socialtjänst som bygger på vetenskap och beprövad erfarenhet” (Socialstyrelsen 2000, s. 16). I samma rapport använder man även begreppet ”kunskapskultur” för att beskriva denna vision. I en annan skrift från

Socialstyrelsen talar man om ”stabila och långsiktiga kunskapsutvecklingsstrukturer för hela socialtjänsten” (Varg 2003, s. 7). Hur dessa strukturer skulle se ut och hur de skulle etableras var delvis en öppen fråga och Socialstyrelsen betonade att samarbeten måste ses på lång sikt: ”Det är relativt lätt att via resursflöden stimulera till spännande och gemensamma initiativ från socialtjänstens och forskningens sida. Men hur skall verksamheten inom ramen för fullskaleförsöken organiseras så att de överlever och utvecklas efter att det initiala stödet upphört” (Socialstyrelsen 2003, s. 41). Detta var 2003 en öppen fråga men är något som nu, mot bakgrund av de erfarenheter som gjorts, är möjligt att undersöka.

De idéer som kommer till uttryck i Socialstyrelsens skrifter vid denna tid betonar kunskap, kunskapsutveckling och samarbete mellan socialtjänsten och universitet/högskola. Av formuleringarna framgår det också tydligt att utveckling av kunskap och samarbete behöver organiseras och göras stabilt genom att det skapas strukturer. Kunskap beskrivs här som något mycket positivt och det finns också en form av ifrågasättande av rådande praxis inom socialt arbete. Det är värt att notera att det inte bara handlar om att betona kunskapens betydelse i allmänhet eller om att tillföra och utveckla kunskap utan om att dessa tankar och visioner i stor utsträckning just betonar organiserandet och strukturerandet av aktiviteter eller praktiker som har med kunskap att göra. Möjligen kan man beskriva detta som ett projekt som strävar efter att utforma nya institutioner och institutionalisera (det vill säga befästa och stabilisera) vissa idéer, förhållningssätt och sätt att arbeta inom socialtjänsten men också i kontaktytorna mellan kommun och universitet/högskola.

Strukturer för kunskapsutveckling – några teoretiska perspektiv

Ökande intresse för kunskapsbaserad praktik

Dagens intresse för kunskap och kunskapsanvändning inom människobehandlande verksamheter kan uppfattas som en variation på ett tema som diskuterats under hela efterkrigstiden. Synen på hur man i praktiken använder resultat från forskning och utvärdering har skiftat mellan en stark tilltro till möjligheterna för en sorts evidensbaserad praktik till en mer avvaktande hållning där kunskapsanvändningen ses som en form av pragmatiskt handlade som formas av politiska och

organisatoriska faktorer. Den optimistiska hållningen kom till tydligt uttryck under 1960-talet i Donald Campbells idéer om det experimenterande samhället, medan den mer pessimistiska synen företrädde av bland annat Lee Cronbach som inspirerades av forskare som James March och Carol Weiss (Shadish, Cook & Leviton 1991). Campbells syn på kopplingen mellan forskning och praktik förvaltas idag bland annat av den så kallade Campbell Collaboration som tar fram kunskapsöversikter inom bland annat socialt arbete (Tengvald 2003). En stor fråga inom detta område är hur kunskap kan spridas och implementeras på ett så effektivt sätt som möjligt (Rogers 1995). Ett exempel på den mer avvaktande hållningen är Nilssons och Sunessons (1988) studie av forskningsanvändning inom socialtjänsten. De visade att det sätt som forskning uppfattades och användes i olika kommuners socialtjänst kunde förklaras i termer av olika användningssammanhang. Vissa kommuner såg forskning som en direkt investering i personalens kompetens medan andra såg forskning som ett led i att skaffa argument för att driva vissa frågor. I en del fall var användarna i första hand inriktade på att effektivt administrera och styra verksamheten. Forskning uppfattades i dessa fall som användbar i den utsträckning som den utgjorde en resurs för att kontrollera verksamheten. Intresset för användning tycks på detta sätt tona ned betydelsen av forskarnas intentioner och hur forskningen presenteras och istället lyfta fram det sammanhang där den kommer till användning.

I senare diskussioner kring forskning och praktik har man i växande utsträckning argumenterat för att forskningen och forskningens praktik inte kan separeras från det omgivande samhället och forskningsanvändningen. Nowotny, Scott och Gibbons (2001) hävdar till exempel att kunskapsproduktion i stor utsträckning är invävd eller kontextualiserad i olika praktiker och på det sättet också kan uppfattas som mer praktiskt användbar och socialt robust. Författarnas poäng är att kunskapsproduktionen i allt större utsträckning sker i sammanhang som inte längre domineras och definieras av universitet och enskilda discipliner. Det är allt vanligare med projekt som initieras utifrån praktiska behov och som innebär samarbete mellan en mångfald av discipliner och intressenter. Möjligen kan man se hela området socialt arbete som just ett exempel på hur identifikationen av olika problemområden och socialpolitiska ambitioner har samverkat med inriktningen av både forskning och praktik.

De program och andra aktiviteter som initierats av Socialstyrelsen kan ses som tydliga uttryck för en strävan att bidra till en mer kunskapsbaserad socialtjänst. Strävan att använda och utveckla kunskap och att även finna former för att organisera kunskap är idag inte begränsad till området socialt arbete. Snarare är detta intensifierade förhållningssätt till kunskap något som förekommer i snart sett alla delar av samhället (Ekeland 2004). I synnerhet har olika försök för att kontrollera och organisera kunskapsintensivt arbete blivit föremål för stort intresse både bland praktiker och bland akademiker. Alvesson och Kärreman (2001) diskuterar mot bakgrunden av detta intresse företeelsen ”knowledge management” (i fortsättningen KM). De noterar hur två begrepp som har högt symbolvärde i samtiden här förs samman. Begreppet management signalerar bland annat sådant som rationalitet, styrbarhet och kontroll och används i allt fler sammanhang för att beteckna de mest varierande aktiviteter inom både företag och förvaltningar. Kunskap står på liknande sätt för något positivt och förekommer i sammansättningar som kunskapsföretag, kunskapsbaserad och kunskapssamhälle. Socialstyrelsens skrifter inom detta område betonar betydelsen av kunskap, att organisationer leds på ett sätt som gynnar kunskapsanvändning och kunskapsutveckling, samt att olika former av dokumentation och IT-stöd kan användas för detta. Denna betoning på kunskap, ledning och utnyttjande av IT för att sammanställa, sprida och kommunicera kring kunskap är alla delar av det som diskuteras i samband med ”knowledge management”.

Kunskap och praktik

Ett sätt att förstå kunskap är att se det som något som kommer till uttryck i samband med att ett arbete utförs. Att veta vad man skall göra och hur det skall göras innebär någon form av kunskap. Enligt Brown och Duguid (2001) kan kunskap ses som intimt kopplat till den praktik som sker i ett visst arbete. Med praktik avses här ett engagemang och deltagande i en viss uppgift. De använder begreppet ”community of practice” (ibid. s. 205) som kan översättas med praktikgemenskap, för att beskriva hur ett kollektiv eller en grupp av människor delar en viss praktik och hur deras handlande i denna praktik vägleds av kunskaper som kan vara mer eller mindre uttalade. De tänker sig att det kan finnas betydande inslag av kunskap som är

knuten till erfarenhet och att denna kan vara outtalad men ändå ha stor betydelse för ett skickligt handlande.

Moderna organisationer kännetecknas av relativt långt gången arbetsdelning och specialisering både horisontellt (olika specialister arbetar med olika frågor till exempel i form av utredning och behandling) och vertikalt (olika frågor hanteras på olika hierarkiska nivåer). Arbetsdelning medför även att det uppstår olika praktikgemenskaper där kunskap och lärande är nära knutet till den egna praktiken. Detta innebär i sin tur att det är lättare att lära av varandra och överföra idéer och kunskap om man delar samma praktik eller ingår i samma praktikgemenskap. Brown och Duguid (2001) beskriver hur: "People with different practices have different assumptions, different outlooks, different interpretations of the world around them, and different ways of making sense of their encounters (ibid., s. 207). Mötet mellan olika praktikgemenskaper kan således vara ett möte mellan olika värderingar och världsbilder. En intressant möjlighet öppnas genom att sådana möten kan bidra till att synliggöra och problematisera grundläggande antaganden som är vägledande för en gemenskap och därigenom stimulera så kallad double loop learning (Argyris & Schön 1996).

Perspektivbyggande och perspektivtagande

Kommunikation inom och mellan praktikgemenskaper kan förstås med hjälp av Boland och Tenkasis (1995) begrepp perspektivbyggande (perspective making) och perspektivtagande (perspective taking). Perspektivbyggande innebär att en grupp eller praktikgemenskap utvecklar en mer komplex och nyanserad modell av det man arbetar med. Denna utveckling åstadkoms genom ett samspel mellan delande av erfarenheter i form av berättelser och formulerandet av mer abstrakta modeller. Perspektivtagande innebär förmågan att i mötet med andra presentera sitt perspektiv så att det blir tillgängligt för andra och att även själv ta intryck av den andra gruppens perspektiv. Boland och Tenkasi (ibid.) beskriver flera exempel på hur samarbete mellan olika grupper försvåras av att man på ytan förefaller vara överens samtidigt som man på ett mer fundamentalt plan uppfattar ett problem på mycket olika sätt, vilket kan förstås som en följd av de olika praktiker man är engagerad i. De hävdar därför att ett framgångsrikt perspektivtagande bygger på att de involverade parterna har haft möjlighet att formulera eller bygga sina egna perspektiv.

Författarna föreslår att perspektivtagande och kommunikationen mellan olika grupper underlättas av existensen av så kallade gränsöverskridande objekt (boundary objects). Begreppet gränsöverskridande objekt introducerades av Star och Griesemer (1989) och de definierar gränsöverskridande objekt som: "...objects which are both plastic enough to adapt to local needs and the constraints of the several parties employing them, yet robust enough to maintain a common identity across sites. They are weakly structured in common use, and become strongly structured in individual-site use" (s. 393). Det gränsöverskridande objektet har således karaktären av att vara användbart och begripligt ur de olika gruppernas (eller sociala världarnas) perspektiv och lokala sammanhang, samtidigt som det har en stabilitet som gör det möjligt att samarbeta och kommunicera mellan olika grupper.

Olika strategier för kunskapsutveckling

Alvesson och Kärreman (2001) skisserar en analytisk typologi som kan vara användbar för att belysa vilka möjliga vägar en utveckling av hållbara strukturer för kunskapsutveckling kan ta sig. De utgår huvudsakligen från företagsekonomisk och organisationsteoretisk forskning men deras typologi kan ses som en ram för att diskutera riktningar även i detta sammanhang. De skiljer på fyra olika inriktningar eller sätt att tala om och förhålla sig till KM. Dessa skiljer sig åt genom vilken typ av interaktion som står i fokus (vilket kan variera från personliga kontakter till teknostrukturella lösningar som bygger på strukturer och informationsteknologi). De olika inriktningarna skiljer sig även åt vad avser det sätt som ledningen förhåller sig. Här tecknar författarna en dimension som sträcker sig från koordinering (det vill säga måttlig intervention och påverkan) till kontroll (i detta fall en strävan att forma något på ett visst sätt).

I den utsträckning man förlitar sig på teknik och strukturer är det till exempel möjligt att tala om kunskapsutveckling med hjälp av bibliotek eller databaser. I detta fall finns det också relativt lite av direkt påverkan och intervention från ledningen. Man samlar in och gör tillgänglig den information som anses vara viktigt och relevant och sedan kan de enskilda använda den på bästa sätt. Denna typ av modell tillämpas av en del stora konsultföretag och i vidare bemärkelse liknar det också det sätt som professionella organisationer

fungerar, där professionernas tillgång till sin vetenskap, utbildning och tidskrifter på liknande sätt fungerar som en sådan databas.

Ett förhållningssätt där man på liknande sätt bygger på teknik och strukturer men där ledningen i större utsträckning försöker kontrollera att verksamheten utgörs av kunskapsutveckling med hjälp av modeller och metoder. Här försöker man alltså med hjälp av ibland mycket specificerade tillvägagångssätt säkerställa att verksamheten utförs på ett visst sätt. Här kan man tänka sig olika instrument, checklistor och manualer som kan fylla detta syfte. Medan det förra exemplet byggde mycket på personalens egen kunskap och eget aktiva bruk av vissa resurser så innebär modeller och metoder att man försöker forma personalen att arbeta på ett bestämt sätt där kunskapen i viss mening uppfattas som placerad i själva metoden eller modellen. I båda dessa exempel är kunskapsutveckling knuten till text, teknik och olika strukturella element. Ett annat sätt att organisera kunskapsutveckling innebär att man i större utsträckning är inriktad på direktkontakt och socialt samspel. Idealt kan detta ta sig formen av en arbetsgemenskap (community) där man delar med sig av erfarenheter och idéer på ett öppet sätt. Detta innebär att man intresserar sig för öppen kommunikation och dialog och även försöker ta vara på det som ibland kallas tyst kunskap.

Slutligen kan man tänka sig att ledningen aktivt försöker påverka personalen i en viss riktning som ligger i linje med verksamhetens mål och som antas stimulera kunskapsutveckling. Genom att uppmuntra en viss anda, kultur, ett visst sätt att vara eller en viss form av identitet försöker man på detta sätt utöva en form av normativ kontroll. En uttalad strävan att inom socialtjänsten utveckla en kunskapskultur som kännetecknas av vissa normer och förhållningssätt kan ses som ett uttryck för en form av normativ kontroll.

Med hjälp av Alvessons och Kärremans (2001) typologi går det att urskilja några olika förhållningssätt till strukturer för kunskapsutveckling. Det går att se dessa som relativt opersonliga och stabila samlingar av information till exempel i form av ett bibliotek eller en databas. Det går också att se modeller och metoder som strukturer för kunskapsutveckling. En betydligt mer interaktionstät och socialt orienterad form är gemenskapen där samtal och erfarenhetsutbyte stimulerar kunskapsutveckling. Slutligen kan man se hur olika taktiker för att utöva normativ kontroll genom att till exempel föreskriva hur något skall tolkas, också kan vara inslag i kunskapsutveckling. Typologin gör oss också uppmärksamma på de olika sätt som strukturer/samarbeten kan struktureras och ta form. De kan vara mer

eller mindre sociala och mer eller mindre teknostrukturella. Ledningsdimensionen framstår också som viktig. Vilka mål och vilka värderingar kommer till uttryck i det sätt på vilket man försöker utöva kontroll i verksamheten? En viktig fråga när det gäller hållbara strukturer för kunskapsutveckling är därför sannolikt hur dessa strukturer överensstämmer med befintliga mekanismer för kontroll, styrning och uppföljning samt de ideal som präglar verksamheten både i ett ledningsperspektiv och i ett professionellt perspektiv.

Studiens genomförande

Rapporten bygger på intervjuer, observationer och dokumentstudier som utförts mellan oktober 2003 och januari 2006. Den frågeställning som väglett detta arbete har handlat om i vilken utsträckning KUBAS har bidragit till att utveckla varaktiga strukturer för samarbete mellan socialhögskolan och socialtjänsten. Under projektets gång har jag medverkat vid 15 olika möten (kontaktgrupp vid fem tillfällen, samordningsgrupp vid ett tillfälle, forskargruppen två tillfällen, fyra möten i kommunen där forskare redovisat och olika projekt diskuterats, kompetensdag 28/10 2003, utvärdering av praktikcentrum 9/1, 2004, möte med Socialstyrelsens utvärderingsgrupp 24/5, 2004) Under denna period genomfördes också längre intervjuer med sex personer som var involverade i projektet. I samband med projektets avslutning (årsskiftet 2005-2006) genomfördes ytterligare tio intervjuer med anställda inom socialtjänsten som berörts av projektet eller haft särskilt god insyn i KUBAS. Med utgångspunkt i detta material som i första hand fokuserar på samarbetet och mötet mellan högskola och kommun samt de uppfattningar som fanns bland socialtjänstens personal om vad projektet lett fram till, gör jag en kort beskrivning av hur projektet utvecklats. Mot bakgrund av denna beskrivning lyfter jag fram några frågor av särskild relevans för möjligheterna att utveckla varaktiga strukturer för samarbete.

KUBAS - Ett projekt för att bygga upp strukturer

Bakgrunden till fullskaleförsöken var att verka för en djupare integration mellan utbildning/forskning och kommunernas socialtjänst. I den kompletterande ansökan till Socialstyrelsen formulerades syftet i följande ordalag:

... att bygga upp strukturer som möjliggör ett fördjupat och uthålligt samarbete mellan Helsingborgs socialtjänst och Socialhögskolan och som kvarstår efter att projektets avslutat. Detta innebär att vi skall pröva oss fram till samarbetsformer som passar både socialtjänsten i Helsingborg och Socialhögskolan. (Socialhögskolan 2003, s. 1)

I den ansökan som Helsingborgs stad och Socialhögskolan gjorde till Socialstyrelsen beskrevs hur projektet byggde på utveckling av samarbeten inom några olika områden. Dessa områden var: grundutbildning (yrkesverksamma socionomer kan medverka i utbildningen, studenter kan skriva uppsatser/göra utvärderingar, aktiviteter inom Campus presenteras för olika grupper, ett praktikcentrum (ett stöd för praktikanter och handledare under praktikterminen), vidareutbildning av yrkesverksamma socionomer, forskning (information om aktuell forskning samt forskningsprojekt i Helsingborgs stad). Den största delen av ansökan var en utförlig beskrivning av ett antal olika forskningsprojekt. Dessa presenterades i form av fyra program och ett projekt. Programmen bestod i sin tur av olika delprojekt som var inriktade på: barn, behandling av missbrukare, äldreomsorg, brukarinflytande för psykiskt funktionshindrade, samt lokala arbetsmarknadsprogram

I ansökan poängterades att det tar lång tid att utveckla ett samarbete och att projektet skall ses som en startpunkt:

Real success in building joint structures for a thoroughgoing collaboration between two very different organisations cannot be expected as the result of a three-or four-year project of the kind we are applying for here. What we have to start with is defining meeting points and interfaces, as we have sketched above, and especially, being very clear when it comes to the particular characteristics of the involved parties. (Socialhögskolan 2002, s. 20)

Det var med dessa målsättningar och förväntningar man under hösten 2002 påbörjade de olika aktiviteterna inom KUBAS.

Där man prövar sig fram till samarbetsformer

I ett tidigt skede påverkades projektet av faktorer som var svåra att förutse i planeringen. I samband med valet 2002 blev det ett majoritetsbyte i Helsingborgs stad och detta medförde bland annat att

man under 2003 omorganiserade socialtjänsten och att det blev ny personal på flera befattningar. Förändringarna berörde flera av de personer som varit med i de inledande diskussionerna kring KUBAS. Man tillsatte i samband med dessa förändringar bland annat en ny chef för socialförvaltningen.

I syfte att samordna arbetet med KUBAS inrättade man en samordningsgrupp där cheferna för de olika berörda förvaltningarna (socialförvaltningen, vård- och omsorgsförvaltningen och utvecklingsnämndens förvaltning) ingick tillsammans med projektledaren Sune Sunesson och samordnaren Dolf Tops (från Socialhögskolan) och Ingemar Hansson (från socialförvaltningen).

En del av projektets aktiviteter var lätta för Socialhögskolan att själva initiera (föreläsningar, seminarier) medan forskningsprojekten hade en längre startsträcka då de innebar ett mer omfattande engagemang från flera parter. En praktiklärare från Socialhögskolan och en socialsekreterare från kommunen byggde under 2003 upp verksamheten i praktikcentrum och man startade med 20 studenter under höstterminen 2003. Praktikcentrum krävde en hel del praktiskt förarbete och man gjorde noggranna förberedelser genom studiebesök på olika platser där man hade erfarenhet av liknande arrangemang. De besökte också de arbetsplatser i kommunen som var aktuella för att ta emot kandidater och diskuterade med dem. Idén med praktikcentrum presenterades och diskuterades även inom socionomutbildningen.

Praktikcentrum visade sig ganska snabbt vara ett bra sätt att stötta kandidaterna, introducera dem till olika delar av verksamheten och göra delvis nya kopplingar mellan utbildning och praktik. Handledarna uppskattade också att mötas och utbyta erfarenheter i centrets handledarträffar. Efter den första terminen så visade det sig att man på ganska kort tid etablerat en struktur där utbildningen och kommunen knöts närmare varandra.

De olika forskningsprojekten initierades också under denna inledande period. Forskarnas ambition att initiera projekt som var relevanta för praktikerna var tydliga inom flera områden (missbruksområdet, barn, psykiska funktionshinder) och detta innebar att man lade mycket tid på kontakter med personal för att etablera samarbete. Genom dessa kontakter och möten började man omsätta planerna i konkreta samarbeten och projekt. Det var i första hand forskarna som tog initiativ och var drivande i etablerandet av projekten. För forskarna var detta en period som bitvis var frustrerande och svår att hantera, då det förutom rent praktiska frågor, handlade om att hitta delvis nya roller för att bedriva den typen av

samarbete som man nu eftersträvade. I en del fall var det svårt att få kontakt med personal eller att hitta gemensamma utgångspunkter medan det i andra fall var möjligt att ganska snabbt komma fram till vad man skulle kunna göra. I ett par fall fördröjdes också projekten genom att kommunens personal inte upplevde sig ha tid och att de var osäkra på vilket mandat de hade från sina överordnade för att medverka i projekt. Denna osäkerhet liknar i viss mån erfarenheten från praktikcentrum där kandidaternas handledare i kommunen ofta var entusiastiska och engagerade men där de ibland önskade ett tydligare stöd från den egna organisationen och ledningen. Kandidaternas handledare var personligen mycket intresserade av att ta emot kandidater men det var inte alltid det fanns rätt förutsättningar på arbetsplatsen för att göra detta.

Denna typ av erfarenheter ledde till att forskargruppen såg ett behov av att få närmare kontakt med personal på en mer operativ nivå än de förvaltningschefer som ingick i samordningsgruppen. För att kunna stödja forskningsprojekten, nå ut med information och lösa olika praktiska frågor insåg de att det behövdes en relativt bred grupp med personer från de olika förvaltningarna. Detta var bakgrunden till att man under våren 2004 inrättade den så kallade kontaktgruppen som leddes av samordnaren från kommunens sida.

Mötena i samordningsgrupp och kontaktgrupp innebar många gånger även att en hel del information kring olika företeelser diskuterades, i första hand förde personalen från Socialhögskolan vidare information om olika arrangemang.

Former som skall passa både socialtjänsten och Socialhögskolan

I och med att kontaktgruppen bildades antog projektet en tydligare struktur. Information spreds bland deltagarna i kontaktgruppen och olika problem och åtgärder diskuterades vid de regelbundet återkommande mötena i gruppen. Projektledningen följde också upp idéer och önskemål genom att omsätta dessa till olika arrangemang eller projekt. Exempel på detta är den kompetensgrupp som bildades med utgångspunkt i diskussioner under en dag om kompetensutveckling och hur man på förslag från en av kommunens representanter i samordningsgruppen, bestämde sig för att utvärdera praktikcentrum genom en konferens där alla berörda bjöds in.

När de olika projekten kom igång blev forskarna periodvis mycket engagerade i fältarbete, dataanalys och rapportskrivande. Under en tid

präglades projektet av att en stor mängd aktiviteter var på gång samtidigt i form av praktikcentrum, medverkan av socialsekreterare i utbildningen, forskningsinformation i form av föreläsningar, specialarrangemang som sökkonferensen om framtidens socionomutbildning och de olika forskningsprojekten. Aktiviteten var således stor och pågick inom flera olika områden. Detta blev också tydligt när man presenterade projektet utåt, till exempel i samband med besöket av Socialstyrelsens utvärderingsgrupp i maj 2004. I kontaktgruppen avspeglades denna aktivitet och mångfald i ett ständigt behov av att uppdatera varandra och presentera de olika delarna av projektet. Projekttidens mittpunkt passerades också under 2004 och man började diskutera vad KUBAS skulle komma att leda till, och hur en eventuell fortsättning skulle kunna se ut. Dessa framåtblickar ledde till diskussioner och försök att formulera både vad man höll på med, vad projektet syftade till och hur man såg på kunskap. De externa kraven på att redovisa vad man gjort och vad det lett till, ledde till en intensifierad diskussion kring dessa frågor. Kontaktgruppen hade regelbundna möten där olika frågor av betydelse för projektet diskuterades. Kring de olika forskningsprojekten träffades man också i mindre grupper.

Hur långt kom man?

Sommaren 2005 påbörjade man planeringen för projektets fortsättning. En bred grupp med representation från både kommunen och socialhögskolan (den så kallade framtidsgruppen) började diskutera formerna för det fortsatta samarbetet.

Under hösten 2005 genomförde man den sista terminen vid praktikcentrum och de flesta forskningsprojekten var avslutade och erfarenheterna från dessa hade börjat sammanställas och avrapporteras av forskargruppen. Praktikcentrum fungerade som stöd för både kandidater och handledare men innebar också en kontaktyta där utbildning och praktik möttes. Praktikcentrum bidrog dels till att föra in utbildningsinslag i praktikperioden och dels till att ge handledare en något större insyn i utbildningen. Förutsättningarna för denna integration minskade dock genom att båda handledarna i praktikcentrum från och med januari 2004 hämtades från socialtjänsten. Detta innebar att de ansvariga för praktikcentrum hade en omfattande praktisk erfarenhet och god kännedom om de olika arbetsplatserna men de hade svårt att knyta an till utbildningens innehåll i den

utsträckning de önskade. En av de socialsekreterare som arbetade i praktikcentrum kom att engagera sig ännu mer i utbildningen och fortsatte efter att praktikcentrum hade upphört att arbeta på Campus under våren 2006. På så sätt fungerade praktikcentrum som en mötesplats och kontaktyta på flera sätt. Det var ett sätt att stödja kandidater, koppla samman utbildning och praktik, stimulera utbytet mellan handledare men det ledde också till att socionomutbildningen fick ett tillskott av personal som hade en förankring i socialtjänsten. De nya kontaktvägar och möjligheter som öppnar sig genom själva tillskapandet av en ny struktur av denna typ är värda att beakta i fortsatta samarbeten.

I återblickar på projektet beskrev intervjupersonerna ett antal positiva erfarenheter av samarbetet samt en del exempel på hur man skulle kunna ha fått ut mer av projekten. Det fanns också ett antal förslag om hur man skulle kunna gå vidare och vad man skulle vilja utveckla. Något som överlag varit mycket uppskattat har varit de olika arrangemangen där socialhögskolan genom föreläsningar, seminarier och så kallade "Öppet hus" bjudit in både anställda inom kommunen, studenter och i vissa fall brukarorganisationer för att ta del av aktuell forskning eller diskutera olika frågor. En vanlig erfarenhet i samband med dessa arrangemang var dock att alla som ville inte kunde delta på grund av att arrangemangen kolliderade med viktiga möten eller andra aktiviteter på den egna arbetsplatsen. Diskussioner om hur man skulle kunna planera för att minimera dessa problem förekom vid upprepade tillfällen i kontaktgruppen och det visade sig vara mycket svårt att finna tider som passade all personal i de tre förvaltningarna. Detta är möjligen en fråga som kan behöva diskuteras ytterligare inom och mellan förvaltningarna för att om möjligt genom en gemensam planering skapa utrymme för personalen att delta i utbildningsaktiviteter. Ett annat exempel på kontakter var de socialsekreterare som var inne och undervisade på socionomutbildningen. Detta betonades av flera intervjupersoner som något mycket uppskattat och meningsfullt. I andra fall handlade det om sådana till synes enkla saker som att man genom ökade kontakter med Campus lärt sig känna igen olika personer och därigenom överhuvudtaget fått en bild av vilka som arbetar där och deras olika kunskapsområden.

Ett exempel på ett forskningsprojekt som uppfattades positivt av både personal och brukare var det arbete man gjorde vid den så kallade Maskrosen (en verksamhet för kvinnliga missbrukare). Forskarnas medverkan gav personalen en möjlighet att reflektera kring vad deras insatser leder till. De arbetade med fokusgrupper och

projektet gav personalen tillfälle för reflektion på ett sätt som de inte hade så mycket utrymme för i det vardagliga arbetet. Personalen hade för avsikt att på egen hand fortsätta en form av forsknings- och utvecklingsarbete men upplevde det som mycket svårt att dels hinna med detta och dels att strukturera ett sådant arbete utan stöd från någon utomstående. Personalen skulle gärna se fortsatt kontakt med forskare till exempel i form av handledning där man får stöd att undersöka den egna praktiken på ett mer systematiskt sätt.

Ett projekt där erfarenheterna var betydligt mer blandade var samarbetet kring det så kallade OHPeL-projektet⁴. Forskarna följde de konferenser som var en central del av projektet och gjorde intervjuer med både socialsekreterare och klienter kring detta projekt samt observerade 14 konferenser där olika ärenden diskuterades och där man analyserade vilka insatser som gjorts, vad dessa lett till och hur de uppfattades av klienter och närstående. I intervjuer med några av de personer som hade god insyn i OHPeL- projektet framkom att man inte fått ut det man hade förväntat sig av samarbetet med forskarna. När intervjupersonerna i december 2005 blickade tillbaka hade man i vissa fall svårt att se vilken nytta man skulle ha av det forskarna hade gjort. En slutsats som dras av ett par personer var att man inledningsvis skulle ha lagt ned betydligt mer tid på att diskutera vad man skulle göra och vad man ville ha ut av det. Vid tiden för projektets avslutning hade man trots relativt omfattande förberedelser och diskussioner inte kommit fram till en gemensam syn på samarbetet och vad man ville uppnå. Samtidigt är det viktigt att betona att forskarnas dokumentation inte var fullständigt klar vid denna tidpunkt och att det delvis var en öppen fråga vad den slutgiltiga dokumentationen och reflektionen kring erfarenheterna från projektet skulle kunna leda till för de olika aktörerna. Socialtjänstens personal uttryckte en önskan om att få snabbare återkoppling som dessutom var mer tydligt kopplad till för dem relevanta mål.

I ett par andra projekt prövade man andra former för samarbete och kom fram till modeller som uppfattades som givande både av praktiker och av forskare. Ett exempel på detta var arbetet med Slalomprojektet där man diskuterade sig fram till en form där en forskare vid upprepade tillfällen träffade en grupp handläggare för att följa ett antal ärenden med fokus på barns delaktighet. Detta uppfattades som meningsfullt och de återkommande mötena med forskaren gav också idéer kring hur man skulle kunna samarbeta i

⁴ En förkortning för Omfattande HemmaPlansLösningar där e:t är tillsatt för att göra det möjligt att uttala.

fortsättningen. Man såg ett behov av en form av forskningsorienterad ”handledning” där man genom återkommande kontakter fick möjlighet att fördjupa sitt perspektiv på de metoder man använder. Ett annat exempel som också uppfattades positivt var de fokusgrupper med psykiskt funktionshindrade som utfördes av personal under handledning av forskare. En viktig erfarenhet här var erfarenheten av att använda själva metoden och de möjligheter den innebar.

Några av de slutsatser som intervjupersonerna gjorde var att man lärt känna varandra och utvecklat kontakter och relationer men att man nu behövde arbeta mer för att konkretisera former för fortsatt samarbete. En aspekt av detta är vikten av att man upplever sig som jämställda parter. En annan erfarenhet tycks vara betydelsen av att ”stångas” med varandra inledningsvis i ett projekt för att klargöra förväntningar och roller. Hittills tycks projektet i första hand inneburit nya relationer, kunskap om kontaktvägar och en mängd idéer om vad man skulle kunna göra och hur man skulle kunna dra nytta av varandra. Det var vid denna tidpunkt mer oklart på vilket sätt man hade etablerat bestående strukturer för samarbete och kunskapsutveckling. Möjligen kan man beskriva de olika strukturerna och kontakterna inom KUBAS som en form av matris av relationer från vilken man kan kombinera och formera olika kommande strukturer och samarbeten.

Reflektioner kring projektets olika faser

Forskning som vanligt eller prövande av former för samarbete?

I den kompletterande ansökan beskrevs projektet som syftande till att ”bygga upp strukturer som möjliggör ett fördjupat och uthålligt samarbete mellan Helsingborgs socialtjänst och Socialhögskolan...” Det som stod i centrum för ansökan var således utvecklingen av samarbetet. I ansökan betonade man att denna typ av samarbeten är en vanskelig process och konstaterar även att det under projektets gång handlar om att just pröva samarbetsformer. De konkreta strukturer som diskuteras i ansökningarna var i första hand praktikcentrum och de återkommande föreläsningarna under rubriken ”Snacka om forskning” och ”Öppet hus” som gett möjligheter för kontakter mellan Socialhögskolan och socialtjänsten. Andra exempel på strukturer var den för projektet inrättade samordningsgruppen.

Huvuddelen av den ursprungliga ansökan ägnades åt att beskriva ett antal forskningsprojekt som tagits fram i samråd med socialtjänsten. Av ansökan framgick också att forskargruppen bestod av forskare med omfattande expertis inom olika områden och de frågeställningar som lyftes fram i projekten var utformade för att förena praktisk och vetenskaplig relevans. I beskrivningen av projekten ägnades ett förhållandevis stort utrymme åt att presentera bakgrunden och uppläggningsen av projekten. I mindre utsträckning beskrev man hur de tänkta resultaten och erfarenheterna skulle komma olika intressenter till godo. I ansökan berörde man också relativt kortfattat begrepp som kunskap och kunskapsutveckling och pekade på att det kan finnas organisatoriska hinder för kunskapsutveckling men man diskuterade inte mer ingående vad detta kunde betyda för projektet och hur det skulle kunna påverka kommande samarbeten.

Så som projektet beskrevs i ansökan handlade det i första hand om ett antal strukturer för att stärka praktikdelen i utbildningen, sprida information om forskning samt ett antal forskningsprojekt. Projektet gav därigenom möjligheter till att pröva olika samarbetsformer och det skapade möjligheter för ett antal forskare/lärare att tillbringa relativt mycket tid i en verksamhet och på sätt få en fördjupad förståelse för det sammanhang i vilket det sociala arbetet sker⁵. En möjlig svaghet med detta relativt öppna upplägg är att de antaganden som finns kring kunskap, kunskapsutveckling och strukturer som stödjer detta, inte är så tydligt formulerade. En tydligare referensram för detta skulle möjligen kunna bidra till ökade möjligheter att granska, diskutera och reflektera kring dessa antaganden genom att man då kan utgå från en sorts modell eller ett metaperspektiv på det man gör i projektet.

Hur var balansen mellan parternas deltagande?

Helsingborgs kommun har vid flera tillfällen gjort omfattande organisationsförändringar och detta är något som kommunens personal uppfattar som ett hinder för att bedriva ett långsiktigt utvecklingsarbete. En erfarenhet är att det ofta tar ett par år att förankra en ny idé eller ett arbetssätt, och när man börjar komma igång så förändras organisationen så att förutsättningarna förändras

⁵ Värdet av att som forskare under lång tid på ett relativt öppet sätt vara närvarande i en verksamhet har tagits upp flera gånger av Socialhögskolans Sune Sunesson. Ett sätt att se på detta är att det ger en djupare och mer kontextualiserad förståelse av fenomen som ofta förbises i kortare, mer detaljplanerade och snäva forskningsdesigner.

radikalt. Även KUBAS tycks ha påverkats av de förändringar som skedde under 2003. Ett exempel på en konkret förändring var att chefen för socialförvaltningen byttes två gånger under projekttiden. Några av de kommunanställda intervjupersonerna efterlyser också ett tydligare ägarskap och initiativ från kommunens sida i projektet. En följd av denna otydlighet har varit att det i stor utsträckning varit Socialhögskolan/Campus som drivit frågor och tagit initiativ på ett sätt som i och för sig varit konstruktivt för projektet men där utfallet kanske hade sett annorlunda ut om det varit fler personer från kommunen som varit mer drivande. Möjligheterna för de olika parterna att ta initiativ och driva projektet har sett olika ut. Projektledaren från Socialhögskolan hade mycket god inblick i projektet och hade dessutom ett tydligt mandat att ta olika initiativ och samarbetade nära med samordnaren. Kommunen representerades å sin sida av cheferna för tre olika förvaltningar och av en samordnare från socialförvaltningen. Denne samordnare hade därför inte samma tydliga mandat som socialhögskolans representanter.

Samarbete kräver kontakt och delaktighet på flera nivåer

Förändringar i personalsammansättningen och på vissa nyckelbefattningar verkar till viss del ha påverkat balansen i samarbetet mellan kommunen och Socialhögskolan. I samband med att man försökte starta projekt och olika aktiviteter blev det också tydligt att behovet av förankring ofta var större än vad man inledningsvis föreställt sig. Planer och överenskommelser med förvaltningschefer var nödvändiga men inte tillräckliga, för implementeringen av projekten och det tog längre tid än planerat att komma fram till gemensamma bilder och ett fungerande samarbete. De problem som uppstod löste man på ett ganska pragmatiskt sätt och inrättandet av kontaktgruppen var ett konkret exempel på en struktur som upprättades för att komma till rätta med olika praktiska frågor som skulle kunna försvåra projektets genomförande.

Passar formerna för båda parter?

De ökade kontakterna mellan socialhögskolan och kommunen i samband med att man startade konkreta samarbeten i form av praktikcentrum och forskningsprojekt, innebar även att man upptäckte att man arbetade på olika sätt och hade delvis olika värderingar och

föreställningar kring arbetet. De flesta inslagen i projektet i form av forskningsinformation, praktikcentrum och forskningsprojekten hade sin förankring i Socialhögskolan och drevs av personer som hade sin hemvist där. Kommunens personal kom därför att emellanåt uppleva att de agerade på någon annans arena, och att det ibland var utbildningens och forskningens språk och värderingar som i första hand gällde.

Spridning av erfarenheter

De olika aktiviteterna i KUBAS involverade tre stora förvaltningar, utbildningen vid Socialhögskolan vid Campus Helsingborg, samt ett antal forskare som var verksamma i projektet på halvtid. Olika kontakter och delprojekt var således mycket utspridda och det var ett begränsat antal personer som kom i kontakt med vart och ett av dem. Genom kontinuerliga möten i forskargruppen, kontaktgruppen och genom informationsspridning var det dock möjligt för fler att ta del av vad som pågick. Hur man skulle informera och skapa en gemensam bild av ett projekt av den här karaktären var också en fråga som på olika sätt sysselsatte kontaktgruppen under denna tid.

I forskningsprojekten strävade forskarna efter att hitta samarbetsformer som skulle vara meningsfulla för praktikerna och detta innebar att man i praktiken kom att söka sig fram på ett sätt som ibland kunde vara både frustrerande och tidsödande. Detta prövande förhållningssätt bidrog också till att det ibland kunde vara svårt att redovisa exakt hur långt man kommit och vad man gjorde vilket i sin tur bidrog till att det var svårt att informera om projektets olika delar.

Tid och prioritering

Den struktur man byggt upp kring projektet med samordningsgrupp, kontaktgrupp och en samordnare från kommunen och en från Campus Helsingborg tycktes fungera bra på det sättet att de olika aktiviteterna både inom utbildningen och på forskningssidan framskred på ett rimligt sätt. Samtidigt förekom det att man i vissa projekt (i första hand projektet kring OHPeL) var osäkra på vilka förväntningar man hade på varandra och ibland hade svårt att hitta fram till en gemensam syn på hur samarbetet skulle utformas. Ett samarbete av denna typ präglas ofta av att de olika parterna upptäcker att man har delvis olika tidsperspektiv, mål, värderingar och normer. Hur samarbetet sedan

utvecklas bestäms sannolikt till viss del hur man genom förhandling och dialog tillsammans kan finna sätt att förhålla sig till dessa olikheter. Forskarna deltog i projektet på halvtid och kommunen representanter hade betydligt mindre tid till förfogande. Tiden var således på flera sätt begränsad och det var angeläget att åstadkomma någon form av resultat och genomföra det man åtagit sig i ansökan. Ambitionen att inom de givna tidsramarna genomföra det man åtagit sig, kom därför att bli vägledande för arbetet. Överläggningarna i kontaktgruppen och samordnarnas insatser blev på detta sätt orienterade mot att på ett effektivt sätt föra projektet framåt. De olika problem eller små tecken på friktion som ibland uppenbarade sig, var något man försökte hantera eller minimera konsekvenserna av. Ett annat sätt hade varit att uppehålla sig vid den här typen av signaler för att mer ingående reflektera över vad dessa kunde säga om samarbetet och hur man kunde förhålla sig till detta.

Balansen mellan produktion och reflektion

KUBAS bestod av en mångfald av aktiviteter som alla syftade till att etablera samarbeten mellan socialhögskolan och socialtjänsten. Ambitionerna i projektplanen handlade i stor utsträckning om att genom konkreta insatser i samband med utbildningen, forskningsinformation och ett antal forskningsprojekt bygga upp ett samarbete. Forskargruppens insatser byggde på att man inom ramen för relativt öppna projektbeskrivningar skulle finna arbetsformer som gav ett utbyte för både praktiker och forskare. Detta innebar att forskarna lade relativt mycket tid på olika förberedelser och diskussioner med personal på olika nivåer. Inom ramen för de strukturer där projektet letts och samordnats försökte man att skapa förutsättningar för och stödja de olika aktiviteterna för att säkerställa att dessa aktiviteter kunde genomföras. Det är emellertid inte så tydligt på vilket sätt man uppmärksammat samarbetet i sig till exempel genom att tydliggöra ömsesidiga förväntningar och reflektera över hur samarbetet fungerat under olika perioder, samt vilka villkoren för projektet varit. Detta förhållande kan beskrivas som att projektet haft en tydlig inriktning på sakfrågor men att man inte lika tydligt belyst processfrågor i samband med samarbetet och projektets olika faser. Det är uppenbart att enskilda personer funderat en hel del över detta och att man även i forskargruppen har reflekterat kring dessa frågor. Praktiska frågor kring projektet och dess genomförande har ägnats uppmärksamhet

inom de befintliga strukturerna men det har inte på samma sätt varit tydligt, var och hur frågor kring relationer, samarbete och mer övergripande diskussioner kring kunskap och kunskapsutveckling skulle hanteras. Möjligen är detta en följd av man redan i ansökan gjorde en relativt ingående beskrivning av projekten och de olika insatsernas premisser, medan formerna för samarbetet och hur till exempel återkoppling skulle gå till inte var lika utförligt beskrivet. Även om detta gav en stor frihet och möjlighet att finna former som var lämpliga för den specifika situationen och de behov som var aktuella där, kan det ha bidragit till oklarhet och merarbete. Utformandet av strukturer och principer för denna typ av samarbeten är ett betydelsefullt inslag i vissa forskningstraditioner som till exempel participatorisk forskning och interaktiv forskning (Foot-Whyte 1991).

Utfallet av KUBAS som det uppfattades vid årsskiftet 2005-2006 var att det i mycket stor utsträckning hade inneburit kontakter, kontaktvägar som öppnats och att man lärt känna varandra men att man skulle vilja komma längre och göra kopplingarna till kunskapsutveckling ännu tydligare. I något fall var det också tydligt att man önskade att man hade fått ut delvis andra saker genom forskarnas medverkan. De flesta av dem som varit direkt berörda av samarbetet uppfattar det positivt men dessa erfarenheter kan vara svåra att generalisera och sprida till en större grupp. Forskargruppen har dock byggt upp ett omfattande material både kring innehållet i de olika forskningsprojekten och kring erfarenheterna av samarbetet och det är möjligt att publiceringen av rapporter och fortsatt erfarenhetsutbyte med utgångspunkt i detta kommer att föra samarbetet vidare i den riktning som efterlyses.

Organisatoriska förutsättningar för att utveckla nya strukturer för samarbete

De organisatoriska förutsättningarna inom kommunens förvaltningar påverkar möjligheterna att arbeta med forskning och utveckla samarbeten på det sätt som man gjort inom projektet. Socialtjänstens personal har svårt att finna tid för forsknings- och utvecklingsarbete och även om man skulle ha tid kan det vara svårt på egen hand driva denna typ av projekt. Olika chefer har också olika stort engagemang och förståelse för dessa frågor. Forskning och utveckling tenderar därför ofta att bli knutet till vissa eldsjälar som är särskilt drivande. Intervjupersonerna uppfattade de återkommande omorganisationerna

som ett hinder för kontinuitet och långsiktigt utvecklingsarbete och detta visade sig även i samband med starten av KUBAS.

De olika förvaltningarna bedriver olika verksamheter där personalens arbetssätt och utbildningsbakgrund varierar. En hel del utvecklingsfrågor behöver dessutom hanteras mellan olika enheter och förvaltningar (jämför OHPeL-projektet) och utvecklingsarbete innebär därmed ofta ett omfattande arbete med förankring både horisontellt och vertikalt.

Mot bakgrund av arbetets karaktär och de organisatoriska förutsättningarna betonade intervjupersonerna att samarbetet med forskare underlättas om forskarnas insatser leder till relativt snabb återkoppling (inom några månader) eller innebär en direkt koppling till olika frågor och behov i vardagsarbetet. Det verkar också vara lättare om forskarna erbjuder en tydlig metod eller modell som man kan samlas kring. Ofta innebär detta även att parterna får tydliga roller, till exempel att forskaren agerar som expert eller som handledare. För att det skall bli möjligt att etablera varaktiga strukturer betonar man att det krävs tydliga planer för hur man skall implementera dessa strukturer och vem som ansvarar för vad.

Sammanfattning

En fråga som aktualiseras i samband med ett projekt av denna typ är i vilken utsträckning man skall arbeta efter en bestämd modell för samarbetet eller utgå från ett mer prövande och situationsanpassat förhållningssätt, och vilka för- respektive nackdelar som är förenade med dessa olika sätt att gå tillväga. Ett annat område handlar om vikten av att det i ett samarbetsprojekt finns ett relativt brett deltagande av nyckelpersoner på olika nivåer under hela projekttiden. Steget från planer till implementering och genomförande innebär att det hela tiden uppstår nya frågor som behöver hanteras. En förutsättning för att detta skall fungera är sannolikt att det finns en kontinuitet i deltagandet från de olika parterna och att de nyckelpersoner som är engagerade har ett tydligt mandat att ta initiativ inom ramen för projektet. Ett samarbete innebär dessutom att olikheter mellan olika parter blir synliga. En intressant fråga är hur man hanterar sådana erfarenheter dels för att driva projektet framåt men också för att lära om sig själv och varandra. Ett projekt bestäms av vissa ramar i form av tid och resurser. De som medverkar i projektet har begränsad tid till sitt förfogande. Frågor om tid och disponering av

tid är därför sannolikt väsentligt att diskutera. Detta är viktigt inte minst för att tidsbrist kan bidra till att reflektion prioriteras ned till förmån för att producera olika aktiviteter. Socialtjänstens personal befinner sig i en organisation som genomgått flera omfattande förändringar och detta tillsammans med arbetets krav och karaktär tycks bidra till att de många gånger betonar att forskning skall ge någon form av praktisk nytta i ett ganska kort tidsperspektiv. Hur man i samarbetet förhåller sig till dessa organisatoriska förutsättningar och personalens önskemål är sannolikt betydelsefullt för hur samarbetet kommer att uppfattas. Ett genomgående tema i dessa reflektioner är i vilken utsträckning det finns tid och utrymme för att utveckla en gemensam medvetenhet kring dessa frågor och på vilket sätt befintliga strukturer stödjer den typen av reflektion

Diskussion

Med utgångspunkt i litteraturen om hur man leder kunskapsintensiva verksamheter beskrev Alvesson och Kärreman (2001) fyra olika riktningar eller perspektiv som kan vara till hjälp för att diskutera strukturer för kunskapsutveckling och samarbeten mellan utbildning, forskning och praktik inom socialt arbete. Forskarnas närvaro och den öppna ansatsen i flera av projekten har lett till relativt intensiva kontakter och att man lärt känna varandra. På det sättet kan man tala om att man lokalt och i olika sammanhang etablerat gemenskaper där viss kunskapsutveckling skett. Genom forskarnas mer långsiktiga arbete med att dokumentera och publicera erfarenheterna så kommer också olika aspekter av projekten att spridas i form av rapporter och artiklar. På detta sätt blir erfarenheterna tillgängliga för en vidare krets. Modeller och metoder tycks inte ha varit en central del av projektet. Snarare kan man säga att delar av projektet bidragit till att belysa möjligheter och begränsningar för vissa metoder genom att forskarna har knutit an till metoder i socialtjänstens arbete och undersökt dessa. Projektets aktiviteter kan således beskriva som i huvudsak meningsfulla för de som varit direkt berörda. På längre sikt kan forskarnas presentationer och publicering dessutom bidra till spridning av kunskaper. Det är dock oklart på vilket sätt forskningen i KUBAS kan ha bidragit till organisatoriska förändringar i form av nya uppgifter, roller eller modeller och metoder i arbetet.

Steget från att undersöka och reflektera kring den egna praktiken i en mindre grupp till att dela erfarenheterna i ett större sammanhang

eller institutionalisera samarbetet kräver att man involverar fler intressenter. Det man gjort behöver göras begripligt och legitimt både för kollegor och för chefer på olika nivåer och även för de politiska beslutsfattarna. Etablering av nya strukturer innebär en formalisering som berör flera grupper och intressen och kan därför uppfattas som kvalitativt annorlunda än de personliga kontakter som präglade många av forskningsprojekten.

Med utgångspunkt i begreppet praktikgemenskaper (Brown och Duguid 2001) blir det möjligt att tona ned skillnaden mellan forskning och praktik och i stället se till den mångfald av olika praktiker och grupperingar som förekommer inom området socialt arbete. En konsekvens av ett sådant perspektiv är således att varken socialtjänsten eller socialhögskolan kan ses som en enhetlig kultur/enhet. Praktiken inom till exempel socialtjänsten i en kommun utgörs av ett flertal verksamheter som sinsemellan kan vara mycket olikartade och kännetecknas av olika struktur, uppgifter och kulturella antaganden. På samma sätt kan inte heller forskare och forskning uppfattas som en homogen grupp. Tvärtom är det mycket som talar för att den forskning som är relevant inom socialt arbete kännetecknas av en mycket stor variation.

Den organisatoriska och institutionella kontexten kring kunskapsbaserad socialtjänst bör därför inte i första hand beskrivas som bestående av ett fåtal, enkla och relativt enhetliga kategorier som till exempel praktiker, forskare och utbildare. Det kan snarare vara meningsfullt att identifiera flera olika grupper eller områden som har mer eller mindre utbyte av varandra. Man har tidigare uppmärksammat hur olika organisatoriska förhållanden påverkar forskningsanvändning (Nilsson & Sunesson 1988) och möjligen kan man behöva vidga detta perspektiv och i större utsträckning även belysa hur forskning och utbildning är organiserad. Socialhögskolor är också organisationer vars handlingsrepertoar bestäms av ofta motstridiga mål, strukturer, traditioner och kulturer. Framför allt kan det vara angeläget att problematisera bilden av forskning och utbildning som något enhetligt.

Boland och Tenkasi (1995) uppmärksammar betydelsen av att en grupp eller praktikgemenskap både har tillgång till ett eget perspektiv och har förmågan att kommunicera med andra och förhålla sig till andras perspektiv. En konsekvens av detta är att samarbeten mellan forskare och praktiker behöver bygga på en balans mellan att å ena sidan stärka och utveckla en grupps förståelse av den egna praktiken genom att bygga perspektiv, och å andra sidan utmana och problema-

tisera gruppens perspektiv. Hur man hittar rätt balans mellan bekräftelse och utmaning har sannolikt stor betydelse för hur samarbetet utvecklas. Möjligen kan man se samarbetet med personalen på Maskrosen som en insats där man bidrog till att bygga ett perspektiv på den egna verksamheten. Detta uppfattades också som meningsfullt och stärkande. I projektet kring OHPeL kom forskarna att i större utsträckning beskriva och kommentera praktiken från utsidan. Ett sådant förhållningssätt kan erbjuda en form av utmaning som kan vara utvecklande. Reaktionerna från dem som arbetade med projektet visade att det var svårt för dem att använda forskarnas bidrag. Ett sätt att förstå reaktionerna är att projektet (OHPeL) var av pilotkaraktär och innebar att man i viss mening prövade sig fram. Arbetet med konferenserna innebar också att man involverade personal från olika enheter och organisatoriska nivåer. Det är rimligt att den relativt löst kopplade grupperingen kring detta arbetssätt ännu inte byggt ett utvecklat perspektiv på den egna praktiken. Svårigheterna att använda forskarnas bidrag kan ses som en konsekvens av att man inte hade hunnit etablera ett tillräckligt tydligt perspektiv. Möjligen skulle man ha uppskattat insatser som på ett tydligare sätt bekräftade det man gjorde och på så sätt bidragit till att bygga ett perspektiv.

En typ av element som kan bidra till samarbeten mellan mycket olika grupper och som därmed kan leda till etablering av mer varaktiga strukturer är gränsöverskridande objekt (Boland & Tenkasi 1995; Star & Griesemer 1989). I KUBAS förekom det ett flertal exempel på element som hade egenskaper som skulle kunna kvalificera dem som just sådana gränsöverskridande objekt. Ett exempel på detta är begreppet handledning. Handledning betyder något för alla som varit involverade i projektet. Handledning ses som något positivt, det medför en viss rollfördelning och det är något som kan struktureras och paketeras på ett konkret sätt. Socialsekreterare, forskare, lärare och studenter lägger sannolikt olika innebörder i begreppet handledning men samtidigt finns det en tillräcklig stor överenskommelse för att man skall kunna samarbeta kring det. Den centrala delen av praktikcentrum var en form av handledning för kandidaterna. Dessas handledare träffades också i en form av handledningsgrupper. När intervjupersonerna reflekterade kring hur ett fortsatt samarbete skulle kunna se ut tog de upp möjligheten att forskare skulle kunna medverka som en slags handledare. Det är därför möjligt att se handledning som just ett sådant gränsöverskridande objekt som beskrivs av Star och Griesemer (1989) och

man skulle då kunna vänta sig att samarbeten kommer att underlättas i den utsträckning man kan rubricera dem som någon form av handledning.

Det förefaller också vara möjligt att samlas kring vissa metoder. Inom socialt arbete verkar fokusgrupper vara en metod som kan tjäna detta syfte. Metoder och modeller kan generellt uppfattas som lämpliga gränsöverskridande objekt då de erbjuder en standardisering av handlingar och roller inom ett visst avgränsat område. Möjligen kan man även se de konferenser man arbetade med i OHPeL som ett gränsöverskridande objekt som gjorde det möjligt att föra samman olika aktörer på ett delvis nytt sätt.

I intervjuerna har man ibland refererat till begrepp som är kopplade till tjänstekvalitet och den utbildning i tjänstekvalitet man några år tidigare hade genomfört i kommunen. De begrepp och principer man tillägnade sig i denna utbildning var inspirerande och låg även till grund för delar av arbetet med vissa projekt. Begrepp som kund, kvalitet och tjänst samt metoder som tjänstekartor verkar ha varit användbara på många sätt. Denna begreppsapparat förefaller kunna göra det lättare att koppla ihop olika aspekter av verksamheten till en helhet, genom att erbjuda begrepp, tankemodeller och metoder som just gör det möjligt för olika grupper som brukare, handläggare och ledning att mötas. Begreppet tjänstekvalitet kan därför i viss mån förstås som ett gränsöverskridande objekt. Detta ger ett delvis nytt perspektiv på hur man i en organisation använder kunskap. Tjänstekvalitet (eller en viss metod) kan dels uppfattas som ett kunskapsområde där själva innehållet är ett viktigt bidrag men det går också att uppfatta kunskapsområdet som en uppsättning metaforer och modeller som möjliggör vissa handlingar just för att det fungerar som ett gränsöverskridande objekt.

Med utgångspunkt i dessa iakttagelser går det att identifiera ett par frågor eller hypoteser som kan prövas i kommande samarbeten. Begreppen perspektivbyggande och perspektivtagande bidrar till att rikta uppmärksamheten mot vilken beredskap en grupp eller enhet har för att arbeta med kunskapsutveckling. Begreppen ger en möjlighet att undersöka vilken typ av insatser och samarbeten som kan uppfattas som relevanta. Ett konstruktivt samarbete som leder till kunskapsutveckling kännetecknas möjligen av en balans mellan bekräftelse och utmaning och där man under olika skeden på ett medvetet sätt kan behöva lägga tyngdpunkten på det ena eller andra förhållningssättet. Erfarenheterna från KUBAS indikerar också att förutsättningarna för kunskapsutveckling kan se olika ut inom olika enheter och vid olika

tidpunkter. Samarbete mellan socialtjänst och högskola och kunskapsutveckling i vidare mening är i viss mån möjligt att organisera och institutionalisera på det sätt som beskrivs i Socialstyrelsens skrifter. Samtidigt finns det en dynamik i möten mellan forskning och praktik som inte lätt låter sig formaliseras. Mötet mellan olika perspektiv kan därför ses som en dialektisk process där det är just friktionen och kontakten med det annorlunda som på olika sätt driver utvecklingen framåt. Möjligen finns det en risk att man i strävan att bygga upp strukturer med inspiration av principer bland annat från knowledge management, underskattar både svårigheterna och möjligheterna i denna dynamik och som en följd därav riskerar att ha ett alltför kortsiktigt perspektiv.

En andra fråga som väcks av denna undersökning är på vilket sätt gränsöverskridande objekt bidrar till fungerande samarbeten. Ett exempel på detta är hur man gärna rubricerar olika insatser som handledning och hur detta tycks göra det möjligt att koppla samman olika grupper och intressen på ett sätt som är både begripligt och legitimt. Möjligen är det så att ett långsiktigt samarbete i stor utsträckning bygger på ett pragmatiskt bruk av metoder, metaforer och begrepp som gör det möjligt för att på detta sätt låta olika sociala världar mötas.

Sammanfattningsvis har KUBAS medfört ett stort antal kontakter och samarbeten mellan socialtjänst och socialhögskola. De olika projekten har även inneburit att man prövat olika samsarbetsformer och man har i huvudsak gjort det man beskrev i ansökan. Inom projekt-tiden har man dock inte i någon större utsträckning hunnit bygga upp strukturer för samarbeten. Redan i ansökan betonade man att samarbeten mellan organisationer tar lång tid att etablera och man kan se KUBAS som en grund för ett fördjupat samarbete. Det är sannolikt av betydelse att se vad erfarenheterna av de olika delprojekten säger om villkoren för samverkan och kunskapsutveckling då det är först genom den här typen av försök det är möjligt i praktiken avgöra vad som är framkomliga vägar. I januari 2006 ingick man ett avtal kring praktikplatser och etablerandet av det man kallar "Arenan" vilken skall tjäna som en struktur för fortsatt samarbete. Hur samarbetet kommer att se ut och vilket innehåll Arenan kommer att få är något som man skall utveckla efterhand. Ett viktigt underlag för vad man kommer att göra och hur man kommer att arbeta med dessa frågor är erfarenheterna av projektet.

6. Fortsatt samarbete

Dolf Tops och Sune Sunesson

Syftet är att främja strukturer som integrerar grundutbildning, vidareutbildning, forskarutbildning och forskning med praktiskt socialt arbete inom socialtjänstens ansvarsområde. (Socialstyrelsen 2002: 1)

På Samordningsgruppens möte januari 2005 bestämdes att arbetet med en fortsättning på samarbetet skulle inledas. Projekttiden gick ut december 2005 och förväntningarna på ett fortsatt statligt strukturstöd var lågt ställda. Den utvärderingsgrupp som följt projektets två första år hade i sin rapport endast lämnat en konkret rekommendation, nämligen att ett antal socialforskningsinstitut skulle inrättas med en position som låg mellan FoU verksamheter och universitet/högskolor (Socialstyrelsen 2005). I rapporten fanns inga förslag om en fortsatt statlig satsning på ett samarbete mellan socialtjänsten, grundutbildning och forskning. Vår utgångspunkt för ett fortsatt samarbete blev följaktligen att samarbetet skulle ske inom befintliga finansiella ramar.

Förarbete

Den 15 februari 2005 samlades Samordningsgruppen, medlemmar i Kontaktgruppen, forskargruppen och representanter för studentkåren för att inleda det fortsatta samarbetet. Socialförvaltningens chef var inte närvarande vilket var mycket olyckligt eftersom just Socialförvaltningen var den förvaltning som ansågs vara navet i samarbetet. På mötet ställdes flera frågor. Huvudfrågan var vilka behov i samarbetet som fanns hos respektive part. En annan fråga var vad samarbetet hittills hade tillfört respektive deltagare. Mötet avslutades med att man bildade en arbetsgrupp, ”Framtidsgruppen”, bestående av en representant från varje förvaltning samt Socialhögskolans prefekt, praktikcentrum, studentkåren och projektets

båda samordnare. Gruppens uppdrag var att utforma ett förslag till en struktur för samarbete innan sommaren 2005. Gruppen har sammanträtt fyra gånger och lämnade ett förslag som diskuterades i Samordningsgruppen den 15 juni.

Förslaget visade tydligt att det fanns en gemensam grund för ett fortsatt samarbete. Några centrala delar i förslaget sammanfattas nedan:

- Praktikcentrum skulle få fler funktioner bland annat när det gäller andra praktikmoment i utbildningen, till exempel det förslag till ett praktikkonto för studenter i utbildningen som diskuterades på Sökkonferensen i september 2004. Förslaget innebär att studenterna måste ha gjort ett antal praktiktimmar under hela utbildningstiden. Praktikerfarenheter kan dokumenteras i en portfolio vilket ökar möjligheterna att knyta an till teoretiska inslag i utbildningen. Praktikcentrum skulle också kunna få en viktig uppgift i att förmedla kontakter mellan socialtjänsten, socialt arbete i andra organisationer och brukar- och frivilligorganisationer. Därmed skulle praktikcentrum bli en kontaktyta mellan utbildningen, forskningsavdelningen och praktiskt socialt arbete och fungera som en arena som initierar, samordnar och administrerar kontakter och aktiviteter. Som arbetsnamn föreslogs ”Arena”.
- I Framtidsgruppen diskuterades också idén att skapa möjligheter för studenter att kunna följa ett ärende över tid. Ett annat förslag var att varje student skulle få en mentor i socialtjänsten under hela utbildningen. Den stora volymen på utbildningen i Helsingborg (cirka 560 studenter) utgör dock ett praktiskt hinder.
- Hur Arenan skulle finansieras var också en viktig fråga. Rekryteringen av praktikplatser utgör varje termin en mycket personalintensiv uppgift. Om ett fast antal praktikplatser skulle finnas tillgängliga varje termin skulle det innebära det att resurser frigörs som kan läggas på till exempel Arenan eftersom administrationen då skulle minska väsentligt. En inventering gjordes av förvaltningarnas representanter i Framtidsgruppen och slutade med att antalet potentiella praktikplatser i socialtjänsten beräknades bli 40. Detta tal skulle bli utgångspunkt för Socialhögskolans ekonomiska handlingsutrymme i ett fortsatt samarbete.

- För att möjliggöra ett förutbestämt antal platser måste kandidater utgöra en naturlig del av arbetsplatsens verksamhetsplanering. Ansvaret för att ta emot en kandidat skulle med andra ord flyttas från den enskilda handledaren till arbetsledningen på respektive arbetsplats.

På förslag av Framtidsgruppen skulle en ny Samordningsgrupp tillsättas bestående av personer som arbetar på operativ nivå inom respektive förvaltning samt Socialhögskolans samordnare i projektet. Därmed avgick cheferna i Samordningsgruppen och nya representanter skulle utses efter att beslut om ett fortsatt samarbete hade tagits. En fråga som i efterhand kan ställas är om chefernas försvinnande ur Samordningsgruppen inte kom för tidigt eftersom det ändå var de som skulle fatta beslut om det fortsatte samarbete. Detta gjorde kommunikationen krånglig och tidskrävande.

Chefen för Utvecklingsnämnden uttryckte på mötet att hon såg personalens deltagande i utbildningen som kompetensutvecklande och var beredd att satsa pengar. Chefen för Vård och Omsorgsförvaltningen hade redan tidigare uttalat att deltagandet för hennes del hade gett för lite i utbyte och intog en mer avvaktande hållning. Socialförvaltningens chef hade avgått och ersattes i Samordningsgruppen av en tillförordnad förvaltningschef. Han hade tidigare medverkat i KUBAS, och uttalade att hans förvaltning var positiv till ett fortsatt samarbete. Prefekten var av samma åsikt men framhöll också att det negativa budgetläget vid Socialhögskolan gjorde att han inte kunde ta ställning i frågan om hur mycket Socialhögskolan kunde satsa.

På mötet bestämdes att en ny arbetsgrupp skulle konkretisera de förslag som presenterats och lämna ett förslag till överenskommelse om samarbete och avtal om praktikplatser som var godtagbart för alla parter och som skulle gälla ett år. Erfarenheter under året skulle sedan ligga till grund för en längre avtalsperiod. I gruppen ingick en representant för varje förvaltning och Socialhögskolan.⁶ Alla hade också aktivt deltagit i Framtidsgruppen. Tanken var att gruppen skulle vara liten och i samråd med sin respektive organisation ha ett förslag klart den 15 september. Detta skulle visa sig vara en alldeles för optimistisk planering. Gruppen träffades första gången 31 augusti. En anledning var att redan planerade semestrar gjorde det omöjligt för

⁶ I gruppen ingick Ulla-Britt Holmquist (Vård- och Omsorgsförvaltningen), Ingemar Hansson (Socialförvaltningen), Björn Olsson (Utvecklingsnämnden) och Dolf Tops (Socialhögskolan).

gruppen att träffas tidigare. Arbetsordningen innebar att gruppen efter att ha träffats för att diskutera utkast till överenskommelse och avtal rapporterade tillbaka till respektive part för få synpunkter från chefer och andra inblandade. Inom socialtjänsten träffades förvaltningscheferna och deras representanter i gruppen några gånger för att diskutera socialtjänstens ståndpunkter. Socialhögskolans samordnare hade överläggningar med prefekten, studierektorn och praktikansvariga lärare. Texten till utkasten skrevs av Socialhögskolans samordnare som sedan skickade texten till gruppmedlemmarna. Arbetet har varit mödosamt och dragit ut på tiden och först den 11 januari 2006 skickades ett slutgiltigt förslag till cheferna och prefekten som träffades den 18 januari tillsammans med gruppen. Förslaget kom alltså fyra månader efter utsatt tid och först efter ett idogt och ibland frustrerande arbete. Stämningen på mötet kan beskrivas som något avslagen vilket kan illustreras med en kommentar från en av förvaltningscheferna, ”att det har tagit så lång tid att jag nästan skriver på vad som helst”. Chefen för Socialförvaltningen var kritisk mot att överenskommelsen innehöll för lite om samarbetet kring forskning, såvitt han kunde se.

Grus i maskineriet

Nedan redovisas några faktorer som gjorde att diskussionen om ett fortsatt samarbete gick trögt.

Prognosen på 40 möjliga praktikplatser inom socialtjänsten betraktades efterhand som orealistisk och borde enligt gruppen justeras ner till maximalt 20, om hänsyn togs till vad som kunde realiserats omedelbart. Denna nedjustering betydde för Socialhögskolan ett minskat utrymme för satsningar. Just denna fråga kom att inta en stor plats i samtalen. Som en kompromiss formulerades i överenskommelsen att ambitionen var att öka antalet praktikplatser successivt. Samtidigt uttryckte förvaltningscheferna en irritation kring att Socialhögskolan länge höll fast vid 40 platser. Enligt dem fokuserades för mycket på just denna fråga medan till exempel forskningen och vägen mot en kunskapsbaserad socialtjänst kom i skymundan. Just en fortsatt satsning på samarbetet kring forskning var en fråga som var svår att diskutera just då. Flera av forskningsprojekten pågick fortfarande hösten 2005, eller höll på att slutföras. Den typ av forskning som pågick hade en interaktiv ansats, det vill säga forskare och praktiker deltog i en gemensam kunskaps-

produktion. I detta ligger också att forskningen avslutas gemensamt. Detta medförde att det inte fanns någon slutrapport där erfarenheterna av denna typ av forskning hade redovisats. Överlag var cheferna kritiska mot att vi skulle besluta om ett fortsatt samarbete utan att de fanns någon sammanhållen dokumentation av erfarenheterna i projektet att tillgå.

Frågan om samarbete kring forskning och vägen mot en kunskapsbaserad socialtjänst löstes tillfälligt genom att projektledningen skrev en inledning till överenskommelsen. I den uttrycktes avsikten uttrycktes att planera ett möte i juni med cheferna där forskningsdelen, med forskningsrapporten innehållande en ingående beskrivning av forskningsprojektens erfarenheter som underlag, skulle tas upp. Rapporten beräknades vara färdig i mars 2006 men blev försenad på grund av att skribenternas bidrag kom in först i slutet av februari eller början av mars. Detta är inte ovanligt i forskningsvärlden men har förmodligen inte förbättrat inställningen hos socialtjänsten. Det planerade mötet i juni flyttades till augusti.

Arenan

Efter några justeringar skrevs en överenskommelse om formerna för samarbetet och ett avtal som reglerar 20 praktikplatser inom socialtjänsten. Efter avtalsperioden (ett år) ska en ny överenskommelse och ett nytt avtal slutas för en längre period. Samarbetsgruppen "Arena" bildades och förutom samordnarens tidigare funktioner utför den också uppgifter som tidigare skötes av Samordningsgruppen och Kompetensgruppen⁷. En stor skillnad jämfört med det ursprungliga förslaget till "Arena" är att praktikcentrum efter projekttidens utgång upphörde och praktikverksamheten återgick delvis till Socialhögskolans ordinarie organisation. Den praktikrelaterade uppgift som flyttades till Arenan är att socialtjänstens representanter tar hand om rekryteringen av praktikplatserna enligt avtalet. Andra uppgifter är att initiera och organisera aktiviteter som "Öppet Hus", Snacka om Forskningsseminarier samt förmedlingen av utvärderingsuppdrag och uppsatsämnen. Arenan utgör också ett forum för utbyte av information kring utvecklingar inom socialtjänsten och Socialhög-

⁷ Arenan består av Ulla-Britt Holmquist (Vård – och Omsorgsförvaltningen, Ingemar Hansson (Socialförvaltningen), Else Ahlgren (Utvecklingsnämnden) och Dolf Tops (Socialhögskolan).

skolan. Efter att diskussionerna om forskningssamarbetet avslutats ska Arenan spela en viktig roll i samordningen av detta.

Arenan träffas en gång i månaden och minnesanteckningar skickas för kännedom till chefer och prefekten. Arenans funktion som en samlingsstruktur ska utvärderas och bland annat ligga till grund för en ny överenskommelse/avtal.

7. Avslutande reflektioner

Dolf Tops och Sune Sunesson

Hur har det gått för oss? Egentligen ska de som är ansvariga för ett förändringsprojekt inte utvärdera sig själva, det skall andra göra. Här kan vi bara ge några ledtrådar till en uppsummering. De tidigare kapitlen talar ganska väl för sig själva, med alla sina olikheter sinsemellan.

Osynliga strukturer?

Samarbetet i vårt projekt i Helsingborg byggdes upp från ingenting. Vi hade inget etablerat nätverk eller annan fast organisation som knöt samman Helsingborgs socialtjänst och Lunds universitet och Socialhögskolan. I de andra fullskaleprojekten i landet fanns etablerade FoU nätverk som var färdiga infrastrukturer för projektsamarbete. Robert Holmberg har i sitt kapitel lyft fram några viktiga aspekter av vad som kan hända när två organisationer ska arbeta mot ett gemensamt mål, i vårt fall att bygga upp hållbara samlarbetsstrukturer mellan socialtjänsten, socionomutbildningen och forskningen i socialt arbete. Det målet ska sättas i relation till den av uppdragsgivarens (Socialstyrelsen) formulerade visionen om en kunskapsbaserad socialtjänst. ”Samlarbete” förutsätts vara ett gemensamt arbete, ofta för att lösa ett problem som man verkligen har gemensam anledning att arbeta med, som kompetensfrågor i socialtjänsten. ”Struktur” skulle vara benämningen på fasta förbindelser, kontaktvägar och mötesordningar för att hålla uppe samarbetet.

Begreppet ”hållbar” eller ”varaktig” samlarbetsstruktur återkom ständigt i våra diskussioner. Vi har under projekttiden flera gånger fått frågan vari strukturen består, en fråga som vi inte kunde svara på när frågan efterlyste en struktur som är synlig och som man nästan kan ta på, som ett kontor, en personalorganisation. Projektets mångfald har medfört att vi invecklat oss i ett antal olika samlarbetskonstellationer på många områden. Hela projektets organisering är också komplex,

med dels en Samordningsgrupp, med socialtjänstens chefer och Sune Sunesson som är forskningsledare, Dolf Tops som är projekt-samordnare och dels flera arbetsgrupper på lägre nivåer inom organisationerna. Vad vi har byggt upp är alltså ett spindelnät med olika kontaktvägar. Forskargrupperna, praktikcentrum, aktiviteter som ”Öppet Hus”, och Snacka om Forskning, praktikernas deltagande i utbildningen och brukarorganisationerna har alla krupit omkring i nätet och ibland i planerad form och ibland av en slump stött på varandra. Det är också värt att uppmärksamma att stödtrådarna inte vävs mellan centrala nivåer inom socialtjänsten och Socialhögskolan utan mellan olika förvaltningar och arbetsplatser inom dessa och grundutbildningen på Campus Helsingborg som är en del av Socialhögskolan i Lund. När vi har klargjort vilka som fanns i nätet (utan att för den sakens skull vara fångna i det) kan vi beskriva rörelserna i nätet. Nätet är inte färdigbyggt. Detta är en uppgift för Arenan.

Möjligen syftade de som frågade på ett institutionaliserat samarbete med eget kontor och personal med en tydlig arbetsbeskrivning och uppdrag, en igenkännbar struktur. Någon slags minisamarbetsbyråkrati. Men de olika parter som bildar delarna i nätverket är nästan ständigt i rörelse vilket inte gynnar hållfastheten. Vi föredrar att fortsätta med det som Holmberg kallar ”gränsöverskridande objekt” och om vi lyckas får vi till stånd ett nät som ser fragilt ut men är segt och har förmåga att reparera små skador.

Implementering

Vi har inledningsvis nämnt att omorganiseringen inom några förvaltningar skapade en del osäkerhet i början av projektet. Att starta ett samarbetsprojekt samtidigt som en omfattande omorganisation påbörjas är självklart försvårande för ett projekt. Effekterna av omorganisationen inom socialtjänsten har varit påtagliga. Under det första halvåret var det många av dem som vi skulle samarbeta med som svävade i osäkerhet om var de skulle arbeta framöver. Det är klart att det inte gynnade våra möjligheter att utveckla tankar kring gemensamma aktiviteter.

Just när detta hade lugnat ner sig påbörjade Socialhögskolan ett översynsarbete av grundutbildningen. Utbildningen behövde moderniseras och integration av teoretiska moment och praktikmoment i hela utbildningen skulle stärkas. Samtidigt tog den så kallade Bologna processen i universitetssverige fart på nationell och

lokal nivå. Socialstyrelsen föreslog att slå ihop sociala omsorgslinjen med socionomutbildningen, något som sedan blev verklighet. Eftersom det länge varit oklart hur Socialhögskolans utbildning i Helsingborg skall ersättas, var det osäkert hur mycket Socialhögskolan kunde satsa ekonomiskt på ett fortsatt samarbete.

En omständighet som ibland har försvårat våra diskussioner är tidsdimensionen. Det som ibland framstår som en styrka i universitetsvärlden, att studier sträcker sig över långa perioder med en resultatredovisning först efter kollegiegranskning, kan i kontakter med mer handlingsinriktade organisationer utgöra ett hinder. I diskussionen om en fortsättning framfördes från förvaltningscheferna kritik mot att ingen samlad dokumentation fanns när samtalen om ett fortsatt arbete påbörjades, framförallt saknades dokumentation om forskningsprojektet. Det var framförallt dessa som uppfattades som en förutsättning för en kunskapsbaserad socialtjänst. Vi hade kunnat avsluta delprojektet tidigare under våren men då hade de varit ofärdiga. Detta hade säkert inte gynnat det fortsatta samarbetet. Dilemmat har varit att projektet pågick samtidigt som en fortsättning diskuterades.

En annan ”tidsaspekt” är att det är omöjligt att veta vilka aktiviteter som planeras inom socialtjänsten, det kan vara obligatoriska utbildningsdagar för personalen eller andra obligatorier, vilket medför att våra kontakter och deras arbetskamrater inte kan delta i aktiviteter som till exempel ”Snacka om Forskning” seminarier. Det är svårt (om inte omöjligt) att synkronisera planeringen av aktiviteter i förväg, till exempel för en hel termin.

Förankring

Ett annat problem är förankringen av projektets delar på organisationernas verkstadsgolv, arbetsplatserna inom förvaltningarna och lärarkåren på grundutbildningen. I efterhand kan konstateras att informationen om projektet och aktiviteter inom projektet inte varit tillräcklig. Detta gäller såväl för socialtjänsten som för Socialhögskolan. Att projektet fanns visste nog de flesta men inte vad som pågick. Informationen fanns visserligen att tillgå på projektets hemsida men det är en passiv informationskanal. Information blir sällan viktig om den inte berör medarbetaren direkt som när hennes eller hans arbete eller arbetsplats berörs.

Projektet startades med en rivstart, både när det gäller ansökningstiden och tiden mellan beslutet och igångsättande av projektet.

Den kanske viktigaste konsekvensen av det är att projektet i sin helhet och sina enskilda delar inte tillräckligt har förankrats i verksamheterna. Ett så stort projekt skulle kanske ha startats i en del av organisationen med ett längre tidsperspektiv. Det möjliggjordes emellertid inte av våra projektförutsättningar. Fokuseringen på att förankra projektet i socialtjänstens verksamhetsområden har inte följts av en lika stor fokusering på förankring i Socialhögskolan. Grundutbildningen på Campus kan ibland kännas långt bort från moderorganisationen i Lund. Socialhögskolan är i motsats till flera andra utbildningar på Campus inte ett Campusprogram utan tillhör organisatoriskt institutionen i Lund. Socionomutbildningen på Campus Helsingborg har vuxit fram från att ha omfattat de första fyra terminerna till att omfatta alla terminer. Utbildningens administrativa del skulle finnas i Lund och kontakterna med Campusledningen skall ske genom en verksamhetsföreträdare. Detta medförde att socialhögskolans verksamhet i Helsingborg aldrig blev särskilt synlig för studenterna i Lund och för omvärlden, och att verksamheten i Lund inte blev riktigt tydlig för studenterna på Campus. Detta förstärktes av att majoriteten av lärarna enbart kom till Campus för att undervisa och sedan försvinna efter sina arbetspass. När KUBAS startade ändrades situationen genom att flera av lärarna på Campus ingick i forskningsgruppen och kom att vistas mera regelbundet på Campus. Även lärarna på praktikcentrum kom efter flytten till Campus att utgöra en tydligare, mera synlig del av utbildningen.

Situationen förbättrades också när en institutionssekreterare anställdes som bland andra uppgifter hade hand om försäljning av kurslitteratur och tog hand om inlämning av studenternas arbeten. För många studenter kom denna att representera Socialhögskolan. I januari 2005 flyttades Socialhögskolans utrymmen som då låg utspridda på tredje våningen till ett sammanhållet utrymme på bottenvåningen. Detta innebar att Socialhögskolan också rent fysiskt blev synlig för studenterna. Vidare fick Socialhögskolans studentkår ett rum i anslutning till skolans lokaler. Robert Holmberg påpekar att fokuseringen på aktiviteter för att få projektet känt och vara fruktbart/meningsfullt har lett till att själva processen i samarbetet har blivit mindre belyst i våra gemensamma diskussioner men även i Socialhögskolans interna diskussioner om projektet. Detta har kanske blivit mest tydligt under sista året när diskussionerna om ett fortsatt samarbete tagit vid.

Praktik/teori

En del av projektet som vi har satsat stort på var praktikcentrum. Vi har fått beröm för denna satsning. Höskoleverket bedömde praktikcentrum som viktigt för förnyelsen och utvecklingen av utbildningens innehåll (Höskoleverket 2003: 301 ff). Framförallt när det gäller en integrering av teori och praktik ansågs praktikcentrum som ett experiment som kan få konsekvenser för utbildningen i stort (se också kapitel fyra ovan). Vår förhoppning var också att kontakterna med socialtjänsten skulle underlätta rekryteringen av praktikplatserna. Vad har det blivit av detta?

När det gäller kontakter med fältet har personalen på praktikcentrum fungerat utmärkt, vilket bland annat märkts genom att vi kunnat disponera ett, för en stad av Helsingborgs storlek förhållandevis stort antal praktikplatser. Förväntningarna på integration av teori och praktik i utbildningen har som Lotta Engstrand beskriver i kapitel fyra inte motsvarat de höga förväntningarna. Ändå kan slutsatsen dras att experimenten i praktikcentrum har gett viktiga impulser till en förnyelse av innehållet av praktikterminen på hela grundutbildningen. I den nya kursplan som träder i kraft hösten 2007 har erfarenheterna tagits till vara.

Brukarperspektivet

I ansökan framhävdes betydelsen av ett brukarperspektiv i projektet. Även Socialstyrelsen anser detta vara viktigt och framhöll att framtida satsningar på kunskapsbaserad socialtjänst inte enbart ska omfatta socialtjänsten utan även samarbetet med brukarorganisationer. Vi har involverat frivillig- och brukarorganisationer i olika projektsammanhang och byggt upp ett kontaktnät med dessa organisationer i Helsingborg. Vi har till exempel arrangerat ett Öppet Hus om ideellt socialt arbete, representanter för organisationerna har deltagit i Sökkonferensen (se bilaga 4) och studenter gör olika former av praktik hos frivillig- och brukarorganisationer. Många organisationer har också uttryckt önskemål om att synas mer tydligt i grundutbildningen. Behovet av kunskaper om frivilliga organisationer i socialt arbete aktualiseras i den nya utbildningen som startar hösten 2007.

Sammanfattningsvis: den viktigaste slutsatsen är att tre år av försöksverksamhet enbart kan ses som en början till ett mera intensivt och systematiskt samarbete mellan tre förvaltningar inom

socialtjänsten och utbildningen och forskningen vid Socialhögskolan. Kontakter har tagits och utvecklats, och alla parter är inställda att i någon form fortsätta och utveckla samarbetet.

Referenser

- Alvesson, M., & Kärreman, D. (2001), Odd couple: making sense of the curious concept of knowledge management, *Journal of Management Studies*, 38, 995-1018.
- Argyris, C., & Schön, D. (1996), *Organizational learning II. Theory, method, and practice*, Wokingham: Addison-Wesley.
- Björnsson, N., Green, M., Nyström, E., Wessman, M (2005) *Praktikcentrums roll för praktikhandledare. En utvärdering av kontakten mellan Praktikcentrum och deras handledare*. Lund: Socialhögskolan, C-uppsats i socialt arbete.
- Boland, R. J., & Tenkasi, R. V. (1995), Perspective making and perspective taking in communities of knowing, *Organization Science* 6, 350-372.
- Brante, Thomas (2003) Konsolideringen av nya vetenskapliga fält – exemplet forskning i socialt arbete i Högskoleverkets rapportserie 2003:16R *Socialt arbete. En nationell genomlysning av ämnet*. Stockholm: FAS/Högskoleverket.
- Brown, J.S., & Duguid, P. (2001), Knowledge and organization: a social-practice perspective, *Organization Science*, 12, 198-213.
- Ekeland, T-J. (2004), *Autonomi og evidensbasert praksis*, Arbeidsnotat nr. 6. Høgskolen i Oslo. Senter for profesjonsstudier.
- Farm, Inger (1997) Socionomutbildningen i Lund 1964-1997 i Edebalk, P-G, Farm, I, Swärd, H (red) *Socialhögskolan i Lund 50 år. En jubileumsskrift*. Lund: Meddelanden från Socialhögskolan i Lund.
- Foot Whyte, W. (red.) (1991), *Participatory action research*, Newbury Park: Sage.
- Gerdman, Axianne (2003) *Klient, praktikant, handledare*. Stockholm: Wahlström och Widstrand.
- Gjems, Liv (1997) *Handledning i professionsgrupper*. Lund: Studentlitteratur.
- Granlöf, S. (2001) *En kunskapsbaserad socialtjänst : BBiC – ett kunskapsprojekt i Helsingborgs stad*. Lund: Socialhögskolan, magisteruppsats.
- Helsingborgs stad, Kunskapsbaserad socialtjänst, hemsida. http://hserver08.helsingborg.se/kubas/praktik_centrum.html besökt 2006-01-27
- Hollertz, K. (2004), *Framtidens utmaning för socionomutbildningen – möte mellan socialtjänst, brukare, KUBAS, studenter och Socialhögskolan. Dokumentation från Sökkonferens 20 september 2004, Sundsgården, Stencil*, Lund: Socialhögskolan.

- Högskoleverket (2003) *Socialt arbete. En nationell genomlysning av ämnet*. Högskoleverkets rapportserie 2003:16R Stockholm: FAS/Högskoleverket.
- Johansson, C. Johansson, K (2005) *Träffpunkten – en plats att stråla samman*. C-uppsats. Lund: Socialhögskolan, Campus Helsingborg,
- Jönsson, G. (2000) *Sokrates. Närbilder av en utvecklingsprocess i Sokrates anda. Slutsatser av tre samtal med klienter som haft kontakt med Vuxenomsorgen i Helsingborg*. Helsingborg: Vuxenomsorgen.
- Jönsson, G. Henriksson, A. (2000) *Hur har Vuxenomsorgens klienter det? En enkätundersökning av 406 klienter i december 1999 i jämförelse med 1990*. Helsingborg: Vuxenomsorgen.
- Jönsson, L. R. (2001) *Om socialbidragets utveckling år 2000 och första halvåret 2001*. Ofärd i välfärd. Helsingborg: Utvecklingsnämnden.
- Kompetensgruppen (2005) *Några tankar kring en kompetensutvecklingsmodell för socialtjänsten i Helsingborg*. Helsingborg: Kompetensgruppen.
- Lauvås, Per & Handahl, Gunnar (1993) *Handledning och praktisk yrksteori*. Lund: Studentlitteratur.
- Lunds Universitet, Socialhögskolan, kursplan för SOL051, hemsida <http://www.soch.lu.se/SOL051sv.htm>, besökt 2006-03-05.
- Magnusson, J. (2003) *Längre praktik och mer teori. En enkätundersökning av Socialhögskolans sjundeterminsstudenters uppfattningar om sin praktiktermin vårterminen 2003*. Lund: Socialhögskolan.
- Mulder, Lotta & Hydén, Anna-Kerstin (2004) *Handledare på femte terminen – att vara eller inte vara*. Lund: Socialhögskolan, magisteruppsats i socialt arbete.
- Nilsson, K., & Sunesson, S. (1988), *Konflikt, kontroll, expertis. Att använda social forskning*, Lund: Arkiv Förlag.
- Nowotny, H., Scott, P., & Gibbons, M. (2001), *Re-thinking science. Knowledge and the public in an age of uncertainty*, Cambridge: Polity Press.
- Nyman, Cia & Scheid, Carina (2004) *KUNSKAP - typ...Om socionomstudenters kunskapsanvändande under studiepraktiken*. Umeå: Institutionen för socialt arbete, Magisteruppsats i socialt arbete
- Persson, T. (1999) *Kommunal FoU-enhet*. Helsingborg: Kommunstyrelsens förvaltning.
- Rogers, E. (1995), *Diffusion of innovations* (4e uppl.), London: The Free Press.
- Shadish, W. R., Cook; T.R., & Leviton, L. C. (1991), *Foundations of programme evaluation. Theories of practice*, London: Sage.

- Socialhögskolan (2002), *Submission of research and co-operation programme "Knowledge-based Social Services" in Helsingborg.*
- Socialhögskolan (2003), *Kompletterande ansökan från Socialhögskolan i Lund och Helsingborgs Stad till Socialstyrelsens projekt "Kunskapsbaserad Socialtjänst".*
- Socialstyrelsen (2000), *Nationellt stöd för kunskapsutveckling inom Socialtjänsten*, (SoS-rapport 2000:12). Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2002) Ansökningspaketet.
- Socialstyrelsen (2003a) Perspektiv på kunskapsutveckling inom socialtjänsten - en antologi. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2005) På väg mot socialtjänstuniversitetet? – en uppföljning av Socialstyrelsens stöd till strukturer för kunskapsutveckling inom socialtjänsten 2002 – 2004. Socialstyrelsen: Stockholm.
- Socialstyrelsen. (2004) *För en kunskapsbaserad socialtjänst. Redovisning av ett regeringsuppdrag åren 2001-2003*, Stockholm: Socialstyrelsen.
- Star, S.L., & Griesemer, J. R. (1989), Institutional ecology, 'translations' and boundary objects: Amateurs and professionals in Berkeley's museum of vertebrate zoology, 1907-1939. *Social Studies of Science*, 19, 387-420.
- Sunesson, S. (2001) Kort principprogram för forskning i socialt arbete vid Campus Helsingborg, 5 juni 2001.
- Tengvald, K. (2003), Evidensbaserad praktik - om strävan att öka kunskaperna om verkningsfulla insatser. I N. Varg (Red.) (2003). *Perspektiv på kunskapsutvecklingen inom socialtjänsten*, Stockholm: Socialstyrelsen.
- Utvärderingsenheten (2004) *Studentbarometern: Samhällsvetenskap och Ekonomi*. Rapport nr. 2004: 225. Lund: Lunds universitet.
- Varg, N. (red.) (2003), *Perspektiv på kunskapsutveckling inom socialtjänsten. En antologi*, Stockholm: Socialstyrelsen.

Bilagor

Bilaga 1, Öppet Hus 24 januari 2003

9.30-10.30	11.00-12.00	13.30-14.30	15.00-16.00
Ulla Melin-Emilsson: Gammal och dement i, Sverige Portugal och Frankrike – en jämförelse.	Torbjörn Hjort: om fattigdom	PG Edebalk: Hur skall vi betala framtidens äldreomsorg?	Lars Harrysson: Om sätt att ordna äldres försörjning.
Verner Denvall: Utvärdering för alla?	Bodil Rasmusson: Barns delaktighet och medbestämmande i planering och uppföljning av vård på institution och familjehem.	Gunvor Andersson: 10-11-åringars syn på relationer och vardagsliv i familjehem	Maria Bangura Arvidsson: Bilder av fäder inom social barnavård.
Sune Sunesson m.fl. Frågor och svar om projektet Kunskaps-baserad Socialtjänst	Hans Swärd: Om hemlöshet, hemlöshetsarbete och hemlöshetsorganisationer	Kerstin Svensson: Brottsoffer-stöd, socialt arbete med en ny målgrupp	Lars B Ohlsson: I takt med tiden! Om ungdom och socialt arbete i det senmoderna samhället!
Leili Laanemets: Missbrukarvård för kvinnor, i vems intresse?	Dolf Tops: Ett samhälle med eller utan narkotika? Om svensk och nederländsk narkotikapolitik	Eva Johnsson: Självord-försök som övergångs-ritual	Ann-Christine Gullacksen: Rehabilitering för långtids-sjukskrivna inom vård och omsorg.

Bilaga 2, Öppet Hus 30 januari 2004

C 217	C 218	C 224	C 312
Bodil Stenshed och Lotta Engstrand om Praktikcentrum i Helsingborg. Erfarenheter av förste terminen och framtiden.	Leili Laanemets och representanter för Maskrosen presenterar resultaten av en fokusgrupp - undersökning.	Bodil Rasmusson presenterar en utvärdering av projektet Barnens Behov i Centrum (BBiC).	Kerstin Svensson presenterar och diskuterar olika perspektiv på LVM utifrån berörda personers uppfattning av vad tvång är och vilket syfte det har.
Arne Kristiansen redovisar en undersökning om vad missbrukare anser om narkomanvårds-behandlingen.	Marcus Knutagård Bland särskiljande strukturer och föreställnings-system. Hemlöshets-projekt i Malmö	Anna-Lena Strid om hur det faktum att boende på äldrehem kommer att dö där påverkar organisationen och personalgruppen.	Steen Bengtsson, Socialforsknings-institutet i Köpenhamn, berättar om ”brugerindflydelse” i Danmark
Sal U 203 (första våning) Moderator är Sune Sunesson Eftermiddagens samtalsämne är Brukarinflytande i Socialtjänsten Deltagare; Anders Printz från Socialstyrelsen, Kerstin Månsson, kvalitetsutvecklare hos Vård och Omsorgsnämnden i Helsingborg, Steen Bengtsson, Socialforskningsinstitut Köpenhamn, berättar om den danska modellen. Kjell Karlsson från De Handikappades Samarbetskommitté samt. Nilsson från Bryggan (Fountain House)			

Bilaga 3, Öppet Hus 25 januari 2005

C 217	C 218	C 224	C 163
Fritid som insats? Brukarperspektiv på LSS Eva Fallgren, Ann-Christine Gullacksen, Yoshiko Boregren-Matsui	Kommunala insatser för arbetslösa ungdomar Katarina Hollertz Sune Sunesson	Brukarperspektiv i socialtjänstens barnutredningar och val av insatser Ingemar Hansson Bodil Rasmusson	"Kunskap i och med praktiken". Omfattande insatser för ungdomar på hemmaplan Anne Eskilsson Leili Laanemets Leif Redestig Kerstin Svensson
Omsorg som en insats för äldre Rosmarie Eliasson-Lappalainen, Anna-Lena Strid	Räddningstanken i socialt arbete ur ett historiskt perspektiv Anna Jansdotter	Familjehem - vad är det för sorts insats? Gunvor Andersson	Insiktsfulla insatser eller insatser utan insikter? Om paradoxer i tvångsvården av missbrukare Arne Kristiansen
Vad är en lyckad insats och hur vet vi detta? Karin Tengvald och Verner Denvall samtalar kring möjligheter och omöjligheter i att mäta effekterna av insatser i socialt arbete. Panelen består av Gunvor Andersson, Arne Kristiansen samt ovannämnda. Moderator är Sune Sunesson.			

Bilaga 4, Öppet Hus 24 januari 2006

C 164	C 163	C 217	C 218	C 224
Kriminellas Revansch I Samhället KRIS	Helsingborgs Kvinnojour	Riksförbundet för Social och Mental Hälsa RSMH IFS Nordvästra Skåne	Brottsofferjouren	Hela människan Café RIA
Anonyma Narkomaner NA	Hemlösas hus	Bryggan	De Handikappades Samarbetskommitté DHS och Brukarstödcentrum	Kamratpunkten Verdandi

”Frivilligorganisationernas roll i dagens sociala arbete”.

En paneldiskussion om frivilligorganisationernas funktion i relation till det professionella/offentligt organiserade sociala arbetet.

Inledning av Eva Adolfson med flera om ”Frivilliga krafter” som är ett samverkansorgan mellan frivilligorganisationer i Helsingborg.

Deltagare: Sune Sunesson (moderator Socialhögskolan), Ingela Andersson (kommunalråd för sociala frågor Helsingborg), Göran Jönsson (förvaltningschef Socialförvaltningen), Anki Celander (De Handikappades Samarbetskommitté), Eva Adolfson (strategisk utvecklare Vård och Omsorgsförvaltningen) och Arne Kristiansen (forskare Socialhögskolan).

LUNDS
UNIVERSITET

Socialhögskolan

Meddelanden från Socialhögskolan är en skriftserie där forskare och lärare vid Socialhögskolan presenterar aktuell forskning och viktiga erfarenheter från socialt arbete och socialpolitik.

ISSN 0282-6143

Serien är elektronisk och kan avgiftsfritt laddas ner via Socialhögskolans hemsida: www.soch.lu.se/Mserien/

© Socialhögskolan

Redaktör: Arne Kristiansen

Adress: Lunds Universitet, Socialhögskolan, Box 23, 221 00 Lund.